

ULUSLARARASI SOSYAL
BİLİMLER AKADEMİ DERGİSİ
INTERNATIONAL JOURNAL OF
SOCIAL SCIENCES ACADEMY

SAYI 2

EDİTÖRLER
PROF. DR. HASAN KAVRUK
DR. ÖĞRET. ÜYESİ SALİM DURUKOĞLU
ARŞ. GÖR. TUĞRUL GÖKMEN ŞAHİN

Usbad Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi
International Journal Of Social Sciences Academy
Yıl / Year 1, Sayı / Issue 2, Aralık / December 2019

ULUSLARARASI SOSYAL
BİLİMLER AKADEMİ DERGİSİ
INTERNATIONAL JOURNAL OF
SOCIAL SCIENCES ACADEMY

SAYI 2

YAYINCI - PUBLISHER

Dr. Salim DURUKOĞLU

EDİTORLER

Prof. Dr. Hasan KAVRUK

Dr. Öğr. Üyesi Salim DURUKOĞLU

Arş. Grv. Tuğrul Gökmen ŞAHİN

ISSN: 2687-2641

Usbad Uluslararası Sosyal Bilimler Akademi Dergisi- International Journal Of
Social Sciences Academy, Yıl 1, Year 1, Sayı 2, İssue 2, Aralık / December 2019.

YAYIN VE DANIŞMA KURULU

Oguz HACİYEV, Nahcivan Devlet Üniversitesi

Baktygul KULZHANOVA, Al-Farabi Kazakh National Üniversitesi

Yelena ÇEKUŞKİNA, Churagh Devlet Üniversitesi

Fuzuli BAYAT, Milli Bilimler Akademisi

Margareta ASLAN, Universitatea Babeş - Bolyai

Gürer GÜLSEVİN, EGE ÜNİVERSİTESİ, Türk Dünyası Araştırmaları Enstitüsü

Esmâ ŞİMŞEK, Fırat Üniversitesi

Fatih ARSLAN, Fırat Üniversitesi

İrfan KALAYCI, İnönü Üniversitesi

ULUSLARARASI SOSYAL
BİLİMLER AKADEMİ DERGİSİ
INTERNATIONAL JOURNAL OF
SOCIAL SCIENCES ACADEMY

SAYI 2

BU SAYININ HAKEMLERİ

Prof. Dr. Nesrin SİS
Prof. Dr. Arzu Sema ERTANE BAYDAR
Prof. Dr. İrfan KALAYCI
Prof. Dr. Ercan ALKAYA
Prof. Dr. Erdoğan BOZ
Doç. Dr. Turgut BAYDAR
Doç. Dr. Mehmet KAYA
Doç. Dr. Cemile KINACI
Doç. Dr. Oğuzhan GÖKTOLGA
Doç. Dr. Mustafa YÜCEL
Dr. Öğr. Üyesi Birol AZAR
Dr. Öğr. Üyesi Sefer AYDOĞAN
Dr. Öğr. Üyesi Abdullah TORUN

GENEL İLKELER

USBAD Uluslararası Sosyal Bilimler Akademi Dergisi Haziran ve Aralık ayları olmak üzere yılda iki sayı yayınlanan uluslararası hakemli bir dergidir. USBAD Uluslararası Sosyal Bilimler Akademi Dergisi'nde yayınlanan tüm yazıların, dil, bilim ve hukukî açıdan bütün sorumluluğu yazarlarına, yayın hakları USBAD Uluslararası Sosyal Bilimler Akademi Dergisi'ne aittir. Yayıncının yazılı izni olmaksızın kısmen veya tamamen herhangi bir şekilde basılamaz, çoğaltılamaz.

Yayın Kurulu dergiye gönderilen yazıları yayınlayıp yayınlamamakta serbesttir. Dergiye gönderilen yazılar iade edilmez. Dergide yer alan yazıların dijital baskı, grafik tasarım, DOI numaralarının alınması ve uluslararası indekslere tanıtılması gibi işlemler ücretsiz yapılmaktadır. Yayın etiği ile ilgili ayrıntılar ve makale gönderimi için:

usbaddergi@gmail.com

<https://dergipark.org.tr/usbaddergi>

ULUSLARARASI SOSYAL
BİLİMLER AKADEMİ DERGİSİ
INTERNATIONAL JOURNAL OF
SOCIAL SCIENCES ACADEMY

SAYI 2

İÇİNDEKİLER

MALATYA YÖRESİ AĞIZLARINDA ESKİ TÜRKÇEDEN BUGÜNE ULAŞAN
TÜRKÇE SÖZLER
*WORDS OF MALATYA REGION DIALECT REACHING FROM OLD TURKISH TO
NOW*
Cemil GÜLSEREN
s. 5-13

AKADEMİK BAŞARI İLE SEÇİLMİŞ SOSYOEKONOMİK DEĞİŞKENLER
ARASINDAKİ İLİŞKİ ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA
*A STUDY ON THE RELATIONSHIP BETWEEN THE ACADEMIC SUCCESS AND
SELECTED SOCIOECONOMIC VARIABLES*
Necip İhsan ARIKAN
s. 14-29

KAZAK DESTANLARININ DİNİ MUHTEVASI
RELIGIOUS CONTENT OF THE KAZAKH EPICS
Gülgül KANSEİTOVA
Eleonora KANSEİTOVA
s. 30-39

OSMANLI İMPARATORLUĞU'NDAN TÜRKİYE CUMHURİYETİ'NE DEVRALINAN
İKTİSADİ YAPI
*ECONOMIC STRUCTURES INHERITED FROM THE OTTOMAN EMPIRE TO THE
REPUBLIC OF TURKEY*
Serpil KAHRAMAN
Gizem ŞİŞMANOĞLU
s. 40-52

ULUSLARARASI SOSYAL
BİLİMLER AKADEMİ DERGİSİ
INTERNATIONAL JOURNAL OF
SOCIAL SCIENCES ACADEMY

SAYI 2

**İHRACAT PAZARLAMASINDA PAZARLAMA KARMASI STRATEJİLERİNİN ETKİSİ
VE KAHRAMANMARAŞ TEKSTİL SEKTÖRÜ ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA**
*THE EFFECT OF MARKETING MIX STRATEGIES IN EXPORT MARKETING AND
A RESEARCH ON KAHRAMANMARAŞ TEXTILE SECTOR*

Haydar İNCE
s. 53-63

AHMET RASİM'İN "YENİ USUL MUALLİM-İ SARF" ADLI DİL BİLGİSİ KİTABI
AHMET RASİM'S GRAMMAR BOOK NAMED YENİ USUL MUALLİM-İ SARF
Şerife SAZAK
s. 64-82

**ARAP BAHAR'INDAN SONRA MISIR VE TUNUS'UN ANAYASA SÜRECİNİN
KARŞILAŞTIRILMASI**
*COMPARISM OF CONSTITUTIONAL PROCESS BETWEEN EGYPT AND TUNISIA
AFTER THE ARAB SPRING*
Yusuf Abubakar WARA
s. 83-94

Dergi Bilgileri / Journal Info

∞

ISSN: 2149 – 9225

Yıl: 1-Sayı: 2/Year 1-Issue 2
Aralık 2019/December 2019

Makale Bilgileri / Article Info

∞

Makale türü / Article type:
Hakemli / Refereed
Araştırma / Research
Sayfa / Page: 5-13

Geliş Tarihi / Received Date:
10.09.2019

Rapor Tarihleri / Report Dates:

Hakem 1 / Referee 1:

28.18.2019

Hakem 2 / Referee 2:

11.11.2019

Hakem 3 / Referee 3:

04.12.2019

Kabul Tarihi / Accepted Date:

27.12.2019

Yazar Bilgileri/Author Info

∞

Dr. Öğr. Üyesi Cemil Gülseren
Orcid id:0000-0002-6069-8514
T. C. İstanbul Kültür
Üniversitesi, Türk Dili ve
Edebiyatı Bölümü,
c.gulseren@iku.edu.tr

Bu makale intihal.net ile
denetlenmiştir.

This article was checked by
intihal.net

İletişim

usbaddergi@gmail.com
https://dergipark.org.tr/usbadd

ULUSLARARASI SOSYAL
BİLİMLER AKADEMİ DERGİSİ
INTERNATIONAL JOURNAL OF
SOCIAL SCIENCES ACADEMY

**MALATYA YÖRESİ AĞIZLARINDA
ESKİ TÜRKÇEDEN BUGÜNE ULAŞAN TÜRKÇE SÖZLER**

Cemil GÜLSEREN

Öz: Malatya yöresi ağızlarında geçen kelimelerin içerisinde Türkçe'nin dışında yabancı kökenli kelimeler de yer almaktadır (Arapça, Farsça vb.). Türkçe kelimelerin bir kısmını artık bilmeyen ve anlamayan genç kuşaklara sahibiz. Günümüzde "arkaik" olarak anılan bu kelimeler, unutulmaya yüz tutmuş Türkçe kelimelerdir. Günümüz Türkiye Türkçesinde bile kullanılmayan bu kelimelerin kaynağı için geriye doğru gidilecek olursa, Eski Anadolu Türkçesi, Orta Türkçe, Eski Türkçenin Uygur kolu ve hatta Köktürk yazıtlarına bile ulaşılır.

Makalede Malatya ili ağızlarında geçen bu kelimelerin biçimleri sıralanmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Eski Türkçe, Günümüz Türkiye Türkçesi, Malatya Ağızı.

**WORDS OF MALATYA REGION DIALECT REACHING
FROM OLD TURKISH TO NOW**

Abstract: Among the words in the dialects of the Malatya Region, there are also many words of foreign origin (Arabic, Persian etc.) besides Turkish. Now we have young generations who do not know and understand some of the Turkish words anymore. These words, nowadays known as "archaic Turkish, are Turkish words that are almost forgotten. If these words, even unused in standard Turkish today, are analyzed chronologically to reveal their origins, one can come across with Old Anatolian Turkish, Middle Turkish, Old Turkish Uyghur branches and even Gokturk inscriptions.

In this article, the forms of these words in the dialects of Malatya are tried to be listed.

Key Words: Old Turkish, Contemporary Turkish, Malatya dialect.

Bu Makaleye Atıf İçin / To Cite This Article

Gülseren, C. (2019). *Malatya yöresi ağızlarında eski türkçeden bugüne ulaşan türkçe sözler - malatya regions turkish words reaching from ancient turkish today*. USBAD Uluslararası Sosyal Bilimler Akademi Dergisi - International Journal Of Social Sciences Academy, 1(2), 5-13.

Giriş:

Eski Türkçede kullanılmış olan sözcüklerden bir kısmının Türkiye Türkçesi ve Anadolu Ağızlarında yaşadığını biliyoruz. Bunların bazıları Hâlen konuşulup, yazılmakta; bazıları da ancak sözlüklerde bulabilmekteyiz. Türkçe sözlükler dışında özellikle de Derleme Sözlüğü bu sözcüklerin muhafaza edildiği hazinelerdir.

Bu makalemizde Eski Türkçeden bugüne ulaşan, Malatya Yöresi Ağızlarında da yaşayan sözcükleri 'sözlük disiplini'ne' sıralamaya çalıştık. Eski Türkçeden bugüne ulaşan sözcüklerin ses ve biçim özellikleri bakımından değişim ve gelişme sürecini ayrıntılı olarak göstermedik. Sözcüğün yalnızca Eski Türkçedeki kök halini esas alarak o dönemdeki anlamını verdik. Sözcüğün geçtiği yazıt ve yazma eserleri de referans olarak parantez içerisinde belirttik. Bugünkü sözlük anlamıyla ve referans cümlesiyle yaşayan halini gösterdik. Bu ve benzeri örnekleri kuşkusuz Anadolu'nun diğer ağızlarında da görebilmek mümkündür. Elbette bin yılı aşkın süredir dilimizde kullanılan sözcükler, o dönemden bugünlere gelirken birçok ses ve şekil değişiklikleri yanında anlam değişimleri de geçirmiştir. Üzücü olan şu ki; alfabetik olarak sıraladığımız sözcüklerin giderek kaybolmakta olduğunu görmek gerçeği ile karşı karşıyayız.

Ağdırmak < ET. ag- 'yükselmek' > ağ-tur- 'tırmandırmak' ; ağdırmak ' kalkmak, yükselmek' (Suv. 616, 14.) : Bir nesneyi yükseltmek, çıkmak. "*Hayvana dengeli yükleyin. Ağdırırsınız sonra.*"

Ağı < ET. agu 'ağı, zehir' (TT.II 16, 13), DLT'de Agu: Öldürücü zehir. :Yöremizde çok tuzlu anlamında kullanılmaktadır: "*Bu ne biçim yemek; tuz ağası sanki.*"

Ağnanmak < ET. ağna-n-mak, ağnamak ' Arkası üstü yere sürtünmek, debelenmek' (U. III. 35,20): DLT'de de geçen bu kelime; atlar ve eşeklerin toprakta yatıp debelenmesi anlamında yaşamaktadır.

Argın < ET. Ar-mak'tan ' yorulmak' > ar-gın: Yöremizde de 'yorgun, zayıf, bitkin' anlamıyla kullanılmaktadır. "*Yorgun argın ırgattan, işten geliyor.*" (MİA)

Arıcah, arıcah < ET. Arıg ' temiz, saf, kusursuz' > arı+cak: Temiz, tertemiz. "*Dip bucah arıcah olmuş Elinize sağlık kızlar.*"

Arisilli < ET. arıg+sil+ig+li: Tertemiz, düzenli. "*Bana arisilli bir gelin gerek.*"

Basırmak < ET. Bas-ur-mak ' ezmek, basmak' (H. I 14, 180) : Bölgemizde 'kapatmak' , 'saklamak' anlamında kullanılmaktadır: "*...ula yorum heç isteem galmadı. Şorulara bi yere go, basır bahalım sahlan basır...*" (MS)

Bastık < ET. Bas-t-ık- "basılmak, ezilmek": 'Pestil' ve 'bestil' de denilmektedir. Üzüm ya da dutun ezilip kaynatılması sonunda elde edilen yoğun kıvamlı şirenin bezlerde kurutulması ile elde edilen yiyecek. "*oluğundan şire akar dururdu. / bastıkların dam üstünde gururdu*" (İ. A. Ateş)

Boyah: < ET. bodu-g ' boya' : Boya. "*Hasan Usta gelirdi, boyah getirirdi.*" (MİA.)

Bük: < ET. bük ' Köşe, bucah; sık ağaçlık' (I D 4, II D 5) : Bölgemizde 'dere, ırmak kenarlarında çalı ve dikenli bitki topluluğu, bayır yer' anlamında halen kullanılmaktadır.

“Darektiler hep çayların büküne / Kalıç ellik yasak oldu ekine / Dermeden usandı eller bu sene”-Aşık Sefine- (MS)

Çalma: < ET. Çal- ‘sarmak’. Çal-ma: Yazma da denilen başörtüsü. “Kiminin çalması olurdu başında.”(MİA)

Çapa çapa: < ET. Çap- ‘koşmak, (atı) koşturmak, ses çıkarmak’.: Koşa koşa. “Çapa çapa döndü.”

Çat < ET. çat : 1.İki dere veya yolun birleştiği yer. 2. Orta yer. “Alnının çatına vuracaksın iki tane.” 3. Kuyruk sokumu, bacakların birleştiği yer. “Çatında kalasica.” –İlenç-

Çeç: < ET. çeç (Uyg. Alt. Yar.) ‘Dalak halinde (balsız) petek.’: Balı alınmış, sağılmış petek.

Çeper: < ET. çeb-(çevir-).1. Çit, duvar. 2.Koyunlar için yazlık barınak. “Zifiri karanlıkta çalıya çepere düştüm / Kayısı bahçesinin çeperini atlardım. Doğruyu koyup da yanlışta gitme / doğru yoldan yürü çepere sapma.” –Aşık Balı-

Çimmek: < ET. Çom-‘batmak, dalmak’. (EUTS, 65) : Yıkanmak. “Öğlenin kan sıcaklığında bütün çocuklar çayda çimerdik.”

Dayak < ET. Taya-mak > taya-k > dayak (TT. I. 15, 191; Suv. 529-530): 1. Evin dış kapısının arkasına konulan ağaç.2 Meyveli ağacın dallarının kırılmaması için dal altına dikilen destek ağacı. “Hırsız evde iken kapı dayak tutmaz.” “Kaysılara dayak vermezsen kırılırlar.”

değirmi < ET. Teg-ir-mi > Tegirmi.’ Yuvarlak, çevre, değirmi’ (Suv. 92, 17) : 1.Yuvarlak. 2. Eni boyu eşit başörtüsü, yazma. “Gelin bana bir değirmi tülbentlik almış.”

depreşmek < ET. tep- ‘vurmak’ > Tep-re-ş- : Kıpırdamak. “Hiç sorma yorum ağrılarım depreşti.”

deşmek < ET.teş-/ tış- : Delmek, yarmak, yara açmak. “Dokunma bana,deşme yarımı.”

dikme < ET. tik-mek ‘dikmek’ (Suv. 154, 5) > tik-me : 1. Yeni dikilmiş kavak fidanı. “Dikmeliğe hayvanları bırakmayın.” 2. Uzunca, düzgün ağaç.

Dolah < ET. tol-ıg+a- > tolgamak (USp. 298) :Çobanların çarık giymeden önce bacaklarına sardıkları yün sargı, tozluk. 2. Baş örtüsü, boyuna dolanan atkı. “Başına bir dolah atmış geziyor.” “Kimisi dolah atardı kimi para.”(MİA)

Don < ET. ton ‘giysi, kürk’ (Suv. 613, 3.) : 1. Çamaşır. “Don yıkayan gelin doymamış; babası evine gitmiş.” 2. Post, yün. “Al’dır kayıp olan atımın donu” Ömer Hulusi Baylar, “Goyunun donuna girmiş. Sürüye garişmiş gız.”(MİA)

Döşenmek < ET. töşen-mek : 1. Damada veya geline yüz açık günü takı takmak. 2. Düzene girmek, bitirmek. 3. Yere yaymak. “Geline de eyi para döşendi.”

Düneğin < ET. tün ‘ gece, karanlık’ (KT D27, BK D22 ; Ust. 200, 88) > tün+leyin veya tün+eyin : Bir gün evvel, dün; dünegin. “Düneğin şehere gettim.”

Düzgünelik < ET. tüz- ‘ dizmek, düzeltmek’ > tüz-gün+kine+lik ; tüz ‘ doğru, kusursuz’ (I D 3): Düzgünce. “ ...düzgünelik şiltenin içine soharıh ağzını dikerik iyneynen.” (MİA)

Ece < ET. eçe , eçi ‘ ağabey, amca’ (I D 16, II D 14 bçy.;Man. I. 22, 3) : Büyük kardeş, ağabey.

Edik < ET. etük, edük ‘papuç’ (USp. 86, 7 ; TT. VII. 53, 1.) : Köylü çizmesi.

Em < ET. em ‘tedavi vasıtası’ (TT. I. 11, 109; Suv. 478, 16.): İlaç, merhem. “Elindeki çatlağa em edeyim de süreyim.” (MS)

Evirmek < ET. ebir- > evir- (Pfahl. 23, 25.) : Çevirmek, bükmek.

Eyegi < ET. eyegü ‘Yan, taraf’ (H. II. 29.) : Kaburga kemiği, eye kemiği.

Gak < ET. kak ‘kurutulmuş nesne’ : Elma, armut kurusu.

Garım < ET. karım ‘ çukur, yalak, su hendeği’ (P. P. 59, 5) : ark, su kanalı.

Gartmış < ET. kart ‘Yaşlı, eski’ (EUTS, 169) ; karı-t- > kart +(ı)mış: evlenmemiş, yaşı geçmiş kız.

Geçe < ET. keç- ‘geçmek, aşmak’ (Suv. 623, 1); keçe ‘Öte tarafta’ (I C 4, II Ş 3; I D 37 T. 38 bçy.): Taraf, yön, yaka. “ *O geçeye siz geçin.*” (MS.)

Gen < ET. kiñ ,keng, king ‘geniş’(USp. 66, 13) ‘ uzak’ (TT. VIII. 91.) : geniş. “*Her dar günün bir de gen günü olur.*”

Genişletin < ET. keñ+iş+letin : genişçe.

Gıgı < ET. kığ ‘ Gübre, tezek’ (Suv. 613, 17.) : Koyun, keçi pisliği.

Gor < ET. kur ‘ sıra, silsile’ (TT. V. 20, 6.) > kor : 1. Kadınların alınlarına gelecek şekilde taktıkları bir dizi altın, 2. Duvar örülürken üst üste dizilen taş sırası, 3. kor, sıra dizi. “*Odunları iki gor dizdim.*”

Goyah < ET. koy+ak : Dağ yamaçlarında çukurlukta kalan düzlük, boşluk. “*O goyah derik biz dağların kesikleri var ya orada yabani gül, yabani armut...iki üş tane goyah var.*” (MİA)

Göçen < ET. köç-ken > köç-en ‘tavşan, kedi, köpek yavrusu’ : Tavşan yavrusu.

Gölük < ET. kölük ‘yük hayvanı’ (Suv. 613, 4.; TT. VIII. 92): Yük taşıyan at, katır, eşek. “*Gidip gölükleri yüklyoduh.*” (MİA.)

Gönüllenenmek < ET. köngül ‘ gönül, kalp, istek, arzu’ > köngül+le-n- : küsmek, darılmak, kırılmak.

Görpe < ET. körpe ‘ ikinci ürün, yaz ürünü’ : 1. Taze; 2. Koyun ve keçi yavrusu. “*Gorpe güderken yanımızda kitap da götürürdük.*” (MS)

Göynütmek < ET. köy - ‘Yanmak, kavrulmak’ (USt. 200, 94; Suv. 603 bçy.); köy-dür- ‘ yakmak’; köyir- ‘ yakmak’: 1. Yakmak. 2. (Mec.) İçin yanmak. “*Hasreti göynüttü beni.*”

Göz < ET. kö-z+e ‘göze, pınar’ (Suv. 204; KT K II): Suyun çıktığı yer, göze, kaynak. “*Keçinin uyuzu, pınarın gözünden su içermiş.*”

Gözemek < ET. kö-z+e- : Kumaştaki deliği örerek kapatmak.

Gözgü < ET. közüngü , köz+gü ‘ayna, gözgü’ (TT. VI. 50, 411.) : Ayna.

Güzlük < ET. küz+lük ‘güz, sonbahar’ : Güzün ekilen tahıl, güz.

Höllük < ET. öl ‘ Islak, yaş’ (P. P. 1, 4)> h+öl+lük: Bebek altına konulan, nemi çeken özel killi toprak. “*Eledim eledim, höllüg eledim.*”

Irgalamak < ET. ırkal- / ırgal-, ırgamak ‘sarsmak, sallanmak, sallamak’ (Alt. Gr. 309) : Sarsmak, sallamak. “*Tek başına tut ırgaladığım için bayağı yoruldu.*”

Kalın < ET. kalıñ. Gerçek anlamı ‘yoğunlaşmış, sıkışmış, güçlenmiş; bağ, haraç’ (BK D 25): Bugün kullanılan anlam ise geline verilen ağırlık, başlık parası.

Kanmak < ET. kan- ‘doymak, tatmin olmak’ (TT. IV. I, 11, 115): 1. Bir ihtiyacını (susuzluk vb.) yeteri kadar karşılamak, doymak. 2. Söylenilen söze inanmak, 3. (tatlı söze) inanmak. “*Ulu soya konmaz iken / Sızıntıya kandı göynüm.*” (MİA)

Karı < ET. karı , karıg ‘ yaşlı, ihtiyar, karı’ (U. II. 19, 9.) : Yaşlı, karı.

Karımak < ET. yaşlanmak. (I. 136) : kocamak. “ *Kaynanamdan karıdık, kocamdan çürüdük.*” (MS); “*Kimi yemiş içmiş kimi karımış / Kimi Hak’tan nidâ gelmiş yürümüş.*” (-Kara Hamza- MS)

Karıtmak < ET. karı- ‘ ihtiyarlamak, kocalmak’ (U. II. 19, 9.) > karı-t- : ihtiyarlatmak.

Keçek < ET. keç-ik ‘ geçit’ (Briefe. III. 400) : Köprü, geçit.

Keçit < ET. keç-(i)t ‘ geçmek, aşmak’ (Suv. 623, 1) : 1.Geçit, 2. Geçici hastalık.

Kızıl < ET. kız, kızıl, kızıl, kızıl-ıl > kızıl ‘Sıcak, ısınmış’ (Ust. 194. 1; Suv. 447; TT. VI. 16; TT. VII. 22, 34; TT VIII. 96) : 1.kızıl, kırmızı. 2. Öfkeli, geçimsiz, çok sinirli (kimse).

Kulun atmak < ET. kulun ‘tay’ (I. 36) : Gebe at ve eşeğin yavru düşürmesi.

Kuruluk < ET. kuru-g (Suv. 599, 13 ; Ust. 196, 22)+luk : Ahırda hayvanların altına saçılan, serilen kuru gübre..

Oğulluk < ET. oğul ‘oğul’ (TT. I. 13, 154; Suv. 554, 13.) : üvey oğul.

Ohuntu < ET. okı- ‘ çağırma, davet etmek’ (Wind. 249, 18.) , okunç ‘çağrı, davetiye’ (Suv. 610, 20) : Düğün davetiyesi. “Düğün varmış köyde. Bize de okuntu gelmişti.” (MS)

Onmak < ET. on-‘ şifa bulmak, sağlamak’ (Man. I. 36, 10.) :Tedavi etmek, düzelmek. “*Aylıklı iş işte; ne ondurur ne öldürür.*”

Ödek < ET. öte- > öteg, ötek ‘ödünç, borç’ (EUTS, 154) : ücret, karşılık, zarar ödentisi.

Öl < ET. öl ‘ıslak, yaş, nemli’ (EUTS, 150; P. P. 1, 4) : Toprağın nemi, yaşlık.

Öllük < ET. öl+lük: Bebeğin altına konulan, nem çeken toprak, höllük. “Öllük eliydik halburda.”(MIA)

Örtme < ET. ört- (TT V. 6, 46) ‘ örtme, örtü’ (U. II. 33, 5.): Üstü kapalı, örtük, önü açık yer. “*Balaban’ın kerpiç evlerin yan tarafında veya damlarında hâlâ ‘örtme’, ‘örtmelik’ olarak anılan, kullanılan bölmeler vardır. Örtmeler evin en kullanışlı yeriydi.*”(MS)

Örük < ET. örü ‘yükseliş’ (TT. VII. 49, 39.) ; örki, örüki ‘yüksek’; ör- ‘ Yükselmek, çıkmak’ (TT. III, 26: 1. İp, yular.2. örülü saç.

Öte < ET. öt- ‘ bir şeye geçmek’ (H. II, 8, 23) > öt-e: 1. Konuşana göre uzakta kalan. 2. Öbür taraf.

Ötürük < ET. öt- ‘peklik çekmek’ > ötürük (H. I. 4, 2) ‘ ishâl’ : ishâl.

Övetlemek < ET. ög(k) ‘ akıl’; ög- ‘ övmek’; ög+ > ög-üt- ‘öğmek, methettirmek’ (TT. VIII. 94) > öğütlemek; öğüt ‘öğüt, nasihat’ (EUTS, 154 ; Alt. Gr. 323.): 1. Akıl vermek. 2. Yüreklendirmek.

Övke gelmek < ET. övke, öbke, öpke ‘ akciğer, hiddet, öfke’ (TT. III. 6, 29) : öfkelenmek. “*Geline bir övke gelir ağıt ederdi.*” (MS)

Pusmak < ET. bus- ‘saklanmak, pusu kurmak’ (EUTS, 159) : sinmek, büzülmek.

Saçı < ET. saçığ ‘ (saçılan) kurban, sadaka’ (TT. VII. 35, 7.) : 1.Gelinin başından saçılan şeker, para gibi şeyler. 2. Düğün armağanı. 3. Davetiye niyetine gönderilen hediye. “*Nişanını tahın, başlığını keseh, parasını ödüyah; saçığı gönderelim... Bana saçı salıylar düğüne gelesin diye.*” (MIA)

Sasımak < ET. sası- ‘çürümek, kokmak’ (TT. VI. 52): Kokmak, çürümek, bozulmak. “ Bu yemek sasımış yemesen daha iyi.”

Sepçe < ET. sep- ‘1.çiselemek, az az yağmak; 2. yayma, düzenleme, donatma, düzeltme, hazırlamak, teçhiz etmek’ (P. P. 28, 2.)> sep-iğ+çe > sepçe: Düğünde geline verilen armağan, çeyiz, sepi.

Sımak < ET. sı- (KT D36, KP 54)‘kırmak, yenmek’ fiili aldığı yapım ekleriyle ‘sınıklı’ kırık-kırık uzmanı anlamında Malatya ağzında kullanılmaktadır.

Sındı < ET. sı-n- ‘ kırılmak, parçalanmak’ (Man. III. 29, 3; Suv. 609, 20.) > sı-n-du / sı-n-dı: Makas. “Terzi Hasan’ın kocaman bir sındısı vardı ki onu kavramak için iri kemikli, güçlü bir ele sahip olmak gerekti.” (MS)

Sırım < ET. sıdır-ım > sidrim ‘ inceltilmiş’ > sıdırım ‘sırım’ > sırim: 1.Dikiş dikmekte kullanılan dar kesilmiş deri şeridi. 2. İnce yapılı, şişman olmayan, güçlü, yakışıklı erkek için de ‘sırım’ gibi benzetmesi yapılır.

Sırımak < ET. sırı- ‘kalın ve sağlam dikişle dikmek’: 1.Kabaca dikmek. 2. Yorgan köpüme. “Bugün akşama kadar anca bir yorgan sırdım.”

Sin < ET. sin, sın ‘mezar, türbe’ < Çin. Ts’in (TT. VI. 38, 290) : Gömüt, mezar. “Sini daşlı nerelerdeydin?” “Tapusunu senin üstüne geçirem; sinime sövmeyen dedi.” (MİA)

Sünmek < ET. sü-n- ‘ gevşemek’ (U. III. 38, 35) < sü- ‘uzatmak’ : Uzamak, gevşemek. “Bu kazak çok sünmüş artık giymesen iyi olur.” (MS)

Temre < ET. temür+e-gü > temregü : bir tür deri hastalığı, temregü

Teprime < ET. tepre- ‘kıvıldamak, titremek, sarsılmak’ (TTI 10): Titreme, sallanma; deprem, sallantı. “Gorhuylar ki evde yatacaklar teprime oldu, daşlar birbirine yuvarlandı.” (MİA)

Tezmek < ET. tez- ‘kaçmak’ (Suv. 5, 10; Man. I. 6, 11) : Yolunu şaşırarak, kaçıp gitmek.

Törümek < ET. töri- ‘yaratılmak, türemek’ (Ş. 10) : Töremek, çoğalmak. “Yedi sekiz karın gedy ki dört beş yüz sene oluy tahminen eşittiğimize göre bu dört babadan köy törüyü.” (MİA)

Ulak < ET. ula-g ‘ zincir, silsile, sıra’ (Suv. 61, 17; Man. III. 13, 19) > ulak: ekli, eklentili, ulah.

Utmak < ET. ut- , üt- ‘yenmek’ (Suv. 429, 13; U. II, 21, 12; bçy..) : oyun, yarış ya da kumarda kazanmak; ütmek. “Oynamaktan maksat utmak.” (MS)

Üşmek < ET. üş-mek > üş- gur- ‘ üşüşmek, etrafına toplanmak’; üş-üş- ‘ birikmek, toplanmak: bir yere toplanmak, birikmek. “Dalında arılar üşüyorlar.” (MS)

Yahşi < ET. yakşı ‘ iyi’ (USp. 273) : pek güzel, çok iyi.

Yarma < ET. yar-ma ‘ tane, yarma’ (H. I. 8, 72; 12, 149): 1. Buğdayın iri, kabaca çekilmiş; ‘dövme’ de denilir. “Akşama yarma aşısı var.” 2. Engebeli bir yerde, bir yolu geçirmek için açılmış yer, geçit. “Yarmanın başına seni bekleyeceğim.”

Yaşmah < ET. yaş- ‘örtmek, kapatmak’ > yaşmak ‘ sürünerek gizlenmek, sinmek, saklanmak’ (TT VI.22,97) : yaşmak, başla birlikte yüzü, ağzı kapatan örtü. “ Harıhdan atlarken yaşmağı da çalıya dahilmiş.”

Yazmak < ET. yad- ‘yaymak, açmak, sermek’ (P. P. 7, 2; Suv. 109, USt. 200,95) ; d > z değişikliğiyle: yaymak, hamur açmak. “Hamurun yarısını bir sacın üzerine yazarlar.” (MİA)

Yeğni < ET. yingil, yinik ‘ hafif, değersiz’ (TT. VI. 52, 448) : hafif, hoppa. “Ağır olun ki batman gelesiniz. Yeğniyi yel alır.” Eflatun Cem Güney; “ Ağır basar, yeğni kalkar.”

Yırah < ET. ırak ‘uzak’ (TT. I. 10, 78. ; KTG 5)) : Uzak. “ *Yahın olursa şelek çekiydik; yırah da olursa şahraya goyuyduh.*” (MİA.)

Yitmek < ET. yit- “küci yit-ginçe” (TTV) (Suv. 615, 15.); yitiglig ‘ yeterli, kuvvetli’ :1. Yetmek, erişmek, yükselmek 2. Yitmek, kaybolmak.

Yonmah < ET. yon- ‘ yaralamak, ziyana sokmak ’ (Chuas. 37) : yonmak, düzeltmek.

Yorga < ET. yorig ‘ gidiş, yürüyüş, yol, tarz ’ (TT. I.11,110) : atlarda rahvana yakın bir yürüyüş biçimi.

Yumuş < ET yumuş ‘ iş, vazife’ (TT. VII. 49, 54.) : iş, istek buyruğu. “Ağzı yumuş dolu.”

Yügürtme < ET. yügür- ‘ koşmak, akmak, çabuk koşmak’(U. III. 31, 8. ; KT D24, BK D10) ; T. 52 -1, 116) : Koşma.

Yülütmek < ET. yüli-t-; yülegü, yüligü ‘Ustura, bıçkı’ (TM. IV. 253, 41: 1. saçını kökten kazıtmak. “*Saçlarını yülütmüş, tanıyamadım birden.*

2. Balta, bıçak gibi gereçlerin ağzını açtırmak, biletmek. “*Kurbandan önce bıçakları yülüttüm.*”

SONUÇ

Türkiye’nin sanayi alanındaki hızlı gelişmesi, köyden şehire göçün yükselişi, beraberinde oluşan sosyo-ekonomik ve kültürel değişimler yalnızca Marmara, Batı Karadeniz ve Ege bölgesinde yaşayan insanlarımızı etkilemiş değildir. Bu durum neredeyse bütün Anadolu illerimizde söz konusudur. Hızlı şehirleşme, hızlı değişim demektir. Elbette özellikle tarım, hayvancılık, ev-,mutfak, mahalle ve günlük yaşamla doğrudan ilgili onlarca sözcük de ya unutuluyor ya değişiyor. Değişen yaşam koşullarıyla birlikte kullanmadığımız alet, araç-gereç adları ve eylemler de günden güne olmasa da yıldan yıla kullanımdan düşüyor.

Kullanmadığımız mutfak ve tarım aletleri, beslemediğimiz hayvan ve ona bağlı hayvancılık terimleri, oturmadığımız evin, yaşamadığımız mahallenin kelimeleri birer ikişer kaybolup gitmektedir.

Yaş yaşayan büyüklerin ölümü, yeni doğan ve yeni yetişen kuşağın da önceki yaşanılan hayat ve kültürle bağlantısının kopması sonucunda kullanılmayan kelimelerin, unutulması doğal karşılanmaktadır.

İşte bu makalemizde Malatya yöresi ağzlarında unutulmaya yüz tutmuş ‘arkaik’ kelimeleri sıralamaya çalıştık.

Toplam 102 kelimenin;

32 tanesi fiil; 55 tanesi isim; 10 tanesi sıfat; 5 tanesi de zarf görevindedir. Üçte iki oranında isim ve isim soylu kelime saptanmıştır.

Kelimelerin konularına göre dağılımı şöyledir:

Kelimelerin %25’i tarım ve hayvancılık; %15’i ev –mutfak; %20’si günlük hayat; %40’ı da insan- toplum-töre-gelenek-görenek ile ilgili olduğu görülmüştür. Bir başka ifadeyle unutilan, kullanılmayan kelimelerin yüzde altmış günlük hayat, gelenek görenek ile ilgili iken yüzde kırkı da tarım-hayvancılık ve buna paralel olarak ev-mutfak kültürü alanlarına aittir.

Umudumuz ve isteğimiz Türkçenin güzelliğini, gücünü yansıtan bu sözcüklerin kayıt altına alınmasıdır.

KISALTMALAR

- Alt. Gr. : A. Von Gabain, Alttürkische Grammatik, Leipzig, 1950.
Alt. Yar. : Altun Yaruk
BK D : Bilge Kağan Doğu
Briefe : W. Bang, Türkologische Briefe aus dem Berliner Ungarischen Institut, 1925.
Chuas : A. Von Le Coq Chuastuanift
D : Uigurica, ABAW, A von Gabain
DLT : Divan ü Lügat't- Türk
DUD : S: E. Malov, Dua Uygurskih dokumenta = İki Uygur vesikası
ET : Eski Türkçe
EUTS : Ahmet Caferoğlu, Eski Uygur Türkçesi Sözlüğü
H : R. Rahmeti Arat, Zur Heilkunde de Uiguren
Ir : Irk Bitig
KP : Pelliot, Kalyanamkara et Papamkara
KT D : Kültigin Doğu
KT G : Kültigin Güney
Man. : A. Von Le Coq, Türkische Manichaica aus Chotscho.
MIA : Cemil Gülseren, Malatya İli Ağzları
MS : Cemil Gülseren; Malatya Sözlüğü
Pfahl. : K. Müller, Turfanfunden
P. P. : Paul Pelliot, La Version Ouigure de l'histoire des Princes Kalyanamkara et
Suv. : Suvar naprabhase. Altun Yaruk
TM : Türkiyat Mecmuası
TS : V. Thomsen, A. Steing, Manuscripts in Türkisch Runik Scripts.
TT : Türkische Turfan Texte
U : A. Von Gabain, Uigurica
Usp. : Uigurische Sprachdenkmeler
Ust. : W. Bang, A. Von Gabain, Uigurische Studien
Uyg. : Uygurca.
Wind : W. Bang, Ungarische Jahrbücher.

KAYNAKÇA

- CAFEROĞLU Ahmet, Eski Uygur Türkçesi Sözlüğü, TDK Yayınları, Ankara 2015.
- ERGİN Muharrem, Orhun Abideleri, Boğaziçi Yayınları, İstanbul 1975.
- EYUBOĞLU İsmet Zeki, Türk Dilinin Etimoloji Sözlüğü, Sosyal Yayınlar, İstanbul 1991.
- GABAİN A. Von. Eski Türkçenin Grameri (Çeviren: Mehmet Akalın), TDK Yayınları, Ankara 1988.
- GÜLENSOY Tuncer, Türkiye Türkçesindeki Türkçe Sözcüklerin Köken Bilgisi Sözlüğü, TDK Yayınları, Ankara 2011.
- GÜLSEREN Cemil, Malatya İli Ağzları, TDK Yayınları, Ankara 2000.
- GÜLSEREN Cemil, Malatya Sözlüğü, Malatya Kitaplığı, Malatya 2014.
- NİŞANYAN Sevan, Çağdaş Türkçenin etimolojik Sözlüğü- Sözcüklerin Soyağacı-, Everest Yayınları, İstanbul 2009.
- ORKUN Hüseyin Namık, Eski Türk Yazıtları, TDK Yayınları, Ankara 1987.
- TEKİN Talat, Orhon Yazıtları, TDK Yayınları, Ankara 2006.

Dergi Bilgileri / Journal Info

∞

ISSN: 2149 – 9225

Yıl: 1-Sayı: 2/Year 1-Issue 2
Aralık 2019/December 2019

Makale Bilgileri / Article Info

∞

Makale türü / Article type:

Hakemli / Refereed

Araştırma / Research

Sayfa / Page: 14-29

Geliş Tarihi / Received Date:

26.12.2019

Rapor Tarihleri / Report Dates:

Hakem 1 / Referee 1:

26.12.2019

Hakem 2 / Referee 2:

27.12.2019

Kabul Tarihi / Accepted Date:

29.12.2019

Yazar Bilgileri/Author Info

∞

Necip İhsan ARIKAN

Orcid id: 0000-0003-1389-187X

Doktora öğrencisi, İnönü
Üniversitesi, Sosyal Bilimler
Enstitüsü, İktisat Anabilim Dalı,
e-posta:

necipihsan@hotmail.com

Bu makale intihal.net ile
denetlenmiştir.

This article was checked by
intihal.net

İletişim

usbaddergi@gmail.com
https://dergipark.org.tr/usbadd

ULUSLARARASI SOSYAL
BİLİMLER AKADEMİ DERGİSİ
INTERNATIONAL JOURNAL OF
SOCIAL SCIENCES ACADEMY

AKADEMİK BAŞARI İLE SEÇİLMİŞ SOSYOEKONOMİK DEĞİŞKENLER ARASINDAKİ İLİŞKİ ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA

Necip İhsan ARIKAN

Öz: Bu araştırmada akademik başarı ile seçilmiş bazı sosyoekonomik değişkenler arasındaki ilişki durumu incelenmiştir. Araştırma; bağımsız değişkenlerin yükseköğretimde okuyan öğrencilerin başarısında bir etkisinin olup olmadığını ve etki düzeyini belirlemeyi amaçladığından betimsel analitik niteliktedir. Evren, İnönü Üniversitesi'nde öğrenim gören İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi I. öğretim son sınıf öğrencileridir. Veri toplama aracı olarak geliştirilen anketle toplam 251 öğrenciye ulaşılmıştır. Hatalı ve eksik bilgi içeren anketler çıkarıldıktan sonra 227 öğrencinin verileri analiz edilerek yorumlanmıştır. Veriler üzerinde değişkenler arası ilişkiyi belirlemek için korelasyon çözümlenmeleri, Mann-Whitney U, Kruskal-Wallis ve Ki-kare testleri yapılmıştır. Elde edilen sonuçların anlamlılık durumu $p < .05$ düzeyine göre değerlendirilmiştir. Araştırma sonuçlarına göre; öğrencilerin akademik başarıları ile sosyalleşme düzeyleri ve internet kullanım süreleri arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır. Ancak öğrencilerin cinsiyetleri, kaldıkları yer ve yaşları ile akademik başarıları arasında anlamlı ilişki tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Akademik başarı, Sosyalleşme, İnternet kullanımı.

Bu Makaleye Atıf İçin / To Cite This Article

Arıkan, N. İ. (2019). *Akademik başarı ile seçilmiş sosyoekonomik değişkenler arasındaki ilişki üzerine bir araştırma - a study on the relationship between the academic success and selected socioeconomic variables*. USBAD Uluslararası Sosyal Bilimler Akademi Dergisi - International Journal Of Social Sciences Academy, 1(2), 14-29.

A STUDY ON THE RELATIONSHIP BETWEEN THE ACADEMIC SUCCESS AND SELECTED SOCIOECONOMIC VARIABLES

Abstract: In this study the relationships between academic success and selected socioeconomic variables was investigated. The study is descriptive analytic since it is aimed to determine whether the independent variables have an effect on the success of students in higher education and the effect status. The population of the study included the undergraduate senior students being trained in the University of Inonu, Faculty of Economics and Administrative Science. Data collection was used through a survey and a social interaction scale which were applied total 251 participants, participated in the survey developed to gather data. 227 participants' data was analyzed after dropping some of irrelevant and wrong given data. Nonparametric correlation analysis, Kruskal-Wallis, Chi-Square tests, Mann-Whitney U tests and tests analysis in order to identify the relation between study data variables. The significance level of analysis results are assessed according to the $p < .05$ level. According to the results gathered in the survey, it can be claimed that; There is not a relationship between the students' general academic success and their duration of daily use of the internet, level of social interaction. However a significant relationship was found between the gender, places, age of the students and their academic success.

Key words: Student performance, Social interaction, Internet usage.

1.Giriş

Bu araştırmada; öğrencilere ait yaş, cinsiyet, kalınan yer, günlük internete girme süresi, kardeş sayısı, gelir, sosyalleşme düzeyi gibi seçilmiş bazı sosyoekonomik değişkenlerin akademik başarı ile ilişkileri incelenmiştir.

Öğrencilerin akademik başarısını etkileyen etkenlerin neler olduğuna dair yapılan çalışmalar öğretmenlerin, danışmanların, psikologların, araştırmacıların ve okul yöneticilerinin hep ilgisini çekmiştir. Sosyal bilimciler 1960'ların ortasından beri bireyin ailesinin sosyoekonomik durumunun onun akademik başarısında önemli bir etkisinin olduğunu vurgulamışlardır (Caldas ve Bankston, 1997:269). Araştırmalara göre öğrencilerinin akademik başarısını etkileyen farklı nedenler vardır. Bunlar genel olarak öğrencinin içsel durumu (zekâ, sağlık, ilgi düzeyi, endişe) ve çevresel etkenlerle ilgilidir. Düşük akademik başarının kişisel ve kurumsal nedenlerinin olduğu belirtilmektedir. Kişisel nedenler; bireyin zekâsı, bilgisi ve yetenekleri ile ilgili kurumsal nedenler olarak aile ve anne-babanın etkisi, sosyal nedenler, okulla ilgili olan nedenler, öğrenci-öğretim elemanı arasındaki ilişkiler, barınma ve yaşam koşulları olduğu belirtilmektedir (Eweniyi, 2005: 2). Düşük akademik başarının sebepleri araştırıldığında söz konusu durumun zihinsel yetenek ve hedefe odaklanmada eksiklik, zayıf çalışma alışkanlığı, mesleki hedef eksikliği, düşük özgüven, endişe, ailenin sosyoekonomik yapısının düşük olması ve aile yapısının zayıflığı gibi nedenlerden kaynaklandığı belirtilmektedir (Eweniyi, 2005: 3).

Eweniyi (2005: 3–4), öğrencilerin akademik başarısı üzerinde ailenin ve ev ortamının büyük bir öneme sahip olduğunu belirtmektedir. Coleman ve arkadaşlarının ABD’de yaptıkları “Eğitimde Fırsat Eşitliği” araştırmasına göre okulun nitel ve nicel özelliklerinin öğrenci başarısı üzerinde kayda değer bir etkisi yoktur. Öğrenci akademik başarısı okul dışındaki ailesel, toplumsal ve çevresel etkenler tarafından belirlenmektedir (Köse, 2007: 50). Yüksek sosyoekonomik düzeye sahip ailelerde yetişen çocukların üniversiteye gitme olasılıklarının daha yüksek olduğu belirtilmektedir (Brunello ve Checchi, 2005). Diğer taraftan toplumda üst düzey konumdaki ailelerin daha çok erkek çocuklarına, diğer ailelerin ise daha çok kız çocuklarına yatırım yaptığını gözlenmiştir (Hopcroft, 2005: 1120).

Statü kazanımı teorisine göre modern toplumlarda aileler, doğrudan mesleki dönüşüm yoluyla ya da sermaye aktarımı yoluyla, eğitimin sosyal bir hareketlilik aracı olarak öneminin daha da artması neticesinde çocuklarına toplumda iyi bir yer kazandırma olanağına daha az sahiptir (Smits,2007: 4). Ebeveynlerin saygın mesleklere sahip olması, öğrencilerin mesleki eğilimlerini de tayin eder ve hedefe odaklanmalarını artırır. Ebeveynlerin mesleği, eğitim kazanımı üzerinde güçlü bir etkiye sahiptir. Babanın mesleki başarısı, kız çocuklarından ziyade erkek çocuklarda daha yoğun hissedilir. Ebeveynler çocuklarının mesleki ve eğitsel kazanımları için hayati öneme sahip karakter özelliklerini oluşturmada çok etkilidirler. (Hopcroft, 2005: 1111).

Akademik başarı; sadece eğitim kurumuyla ilgili etkenlere bağlı olmayıp, öğrencilerin içinde yetiştikleri sosyoekonomik ortamdan da etkilenir (Köse, 2007). Aile geçmişi iş ve eğitim hayatında önemli bir role sahip olmakla birlikte (Brunello ve Checchi, 2005), sosyoekonomik düzeyleri farklı olan öğrencilerin, sorun alanları gibi başarı düzeyleri de farklılık göstermektedir. Dolayısıyla öğrencilerin akademik başarılarını etkileyen sosyoekonomik değişkenlerin belirlenmesi, yükseköğretim ve sonrasında alınacak kararlarda söz konusu değişkenlerin dikkate alınarak stratejilerin geliştirilmesi sürecinde önem arz eden bir konudur.

2.Yöntem

Bu çalışma yükseköğretim gören öğrencilerin tablo 3.2’ de belirtilen sosyoekonomik özellikleri ile akademik başarıları arasında bir ilişki olup olmadığını ve olması halinde etki düzeyini inceleyen betimsel analitik nitelikli bir araştırmadır.

Araştırmanın evrenini, İnönü Üniversitesi (İÜ) İktisadi İdari Bilimler Fakültesi (İİBF) Ekonometri, Uluslararası İlişkiler, İşletme, İktisat, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi bölümlerinde öğrenim görmekte olan I. öğretim son sınıf lisans öğrencileri oluşturmaktadır. Bu bölümlerde anket uygulaması yapılan öğrencilerin sayıları Tablo 2.1.’de verilmiştir.

Tablo 2.1. İÜ İİBF I. Öğretim Lisans Son Sınıf Öğrenci ve Geçerli Uygulama Sayıları

Bölüm	Kayıtlı Öğrenci Sayısı	Geçerli Uygulama Sayısı
Ekonometri	53	26
Uluslararası İlişkiler	46	24
İşletme	126	61
İktisat	94	57
Siyaset Bil. ve Kamu Yön.	98	59
Toplam	417	227

Tablo 2.1.'e göre İnönü Üniversitesi İİBF'nin söz konusu bölümlerinde I. öğretim lisans son sınıfta toplam 417 devamlı öğrenci öğrenim görmektedir. Öğrencilerin 53'ü Ekonometri, 46'sı Uluslararası İlişkiler, 126'sı İşletme, 94'ü İktisat, 98'i ise Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi bölümünde öğrenim görmektedir.

Örneklem seçimi derse devam eden öğrenciler arasından rastgele yapılmıştır. Anketler bir ders saatinde sınıfta bulunan ve anketi doldurmak isteyen tüm öğrencilere uygulanmıştır. Araştırmacı tarafından oluşturulan anket İÜ İİBF öğrencilerine bölüm bazında ve ayrı ayrı uygulanmıştır. 26'sı Ekonometri, 24'ü Uluslararası İlişkiler, 61'i İşletme, 57'si İktisat, 59'u ise Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi alanında olmak üzere toplam 227 öğrenciden elde edilen geçerli veriler üzerinde analizler gerçekleştirilmiştir. Eksik veya hatalı doldurulan 34 adet anket değerlendirmeye alınmamıştır. Henüz kurulduğu için son sınıf öğrencisi bulunmayan bazı İİBF bölümleri araştırma dışında tutulmuştur. Araştırma sadece Eşit Ağırlık (EA) puan türü ile öğrenci alan bölüm ve anabilim dallarını kapsamaktadır.

Veriler araştırmacı tarafından hazırlanan anket ile elde edilmiştir. Anket literatür taraması ve uzman görüşleri doğrultusunda geliştirilmiştir. Son sınıf öğrencilerinin akademik öğretim yılı sonunda elde ettikleri genel akademik not ortalamaları dördlük sisteme göre yazmaları istenmiştir. Öğrencilerin alana giriş puanları ÖSYM tarafından bu bölüme girmek için en küçük ve en büyük değerlere göre kontrol edilmiştir. Bölüme giriş puanı ÖSYM değer aralıkları dışında olan öğrenciler değerlendirmeye alınmamıştır.

Üniversiteye giriş sınavında alınan ham puanları, ek puanları ve GANO'ların ayrı ayrı yazılması istenmiştir. Tablo 3.2. de belirtilmiş olan sosyoekonomik değişkenlerle beraber günde internete ortalama kaç saat/dk. girdiği sorulmuş, veriler nicel olarak istenmiştir. Ayrıca sosyal paylaşım sitelerine girme süreleri ve interneti kullanım amaçları da sorgulanmıştır. Öğrencilerin sosyal düzeylerinin belirlenmesinde Şahan (2007) tarafından geliştirilen sosyalleşme ölçeği kullanılmıştır.

Araştırmada kullanılan hipotezlere ilişkin kullanılacak olan istatistiksel yöntemlerin temel varsayımı olan normallik sınavı yapılmıştır. Örneklem sayısının 29'dan küçük olduğu durumlarda verilerin normal dağılımda olup olmadığını belirlemek için Shapiro-Wilkis testi kullanılırken (Yazıcıoğlu, 2004), gözlem sayısı 29 ve daha büyük olduğu durumlarda Kolmogorov-Simirnov testi tercih edilebilir (Köklü vd., 2006). Araştırmada kullanılan ve hipotezlerimize konu olan ölçeklere ilişkin normallik sınavı için hipotezler aşağıdaki gibidir;

H_0 : Verilerin dağılımı normal dağılıma uyar.

H_1 : Verilerin dağılımı normal dağılıma uymaz.

%5 anlamlılık düzeyine göre sig. değerleri %5'ten küçük olduğu görülmüş ve H_0 hipotezi reddedilmiştir. Buna göre veriler normal dağılıma uymaz. Verilere ilişkin hipotez testlerinde parametrik olmayan yöntemler kullanılacaktır.

Geçerli sayılan 227 adet anketin istatistiksel hesaplamaları SPSS (Statistical Package For The Social Science For Windows) paket programı ile yapılmıştır. Araştırmamızın anket veri analizi kısmında frekans tabloları, Spearman korelasyon analizi, Ki-kare testleri, Kolmogorov-Smirnov ve Shapiro-Wilks normallik testleri, Kruskal Wallis testleri ve Mann Whitney U testleri kullanılmıştır.

Kruskal-Wallis H testi olarak da bilinen Kruskal Wallis testi; gruplar arası tek yönlü varyans analizine alternatif bir metottur. Bu analiz sürekli değişkenlere sahip 3 ve üzeri grup sayısında kullanılır. Mann-Whitney U testi ise aralıksız ölçülen iki bağımsız grup arasındaki farklılıkların testi için kullanılmıştır. Bu test bağımsız örnekler için uygulanan t-testinin parametrik olmayan bir alternatifidir. Mann-Whitney U testi; t-testinde olduğu gibi iki grubun ortalamalarının karşılaştırılması yerine, grupların medyanlarını kıyaslar. Sürekli değişkenlerin iki grup içerisindeki değerlerini sıralı hale dönüştürür. Böylece iki grup arasındaki sıralamanın farklı olup olmadığını değerlendirir. Verilerin analizleri için ikili karşılaştırmalarda Mann-Whitney U Testi, çoklu karşılaştırmalar için Kruskal-Wallis Testi ve normal dağılım göstermeyen verilerde kullanılan Spearman korelasyon test analizleri kullanılmıştır. Çoklu karşılaştırmalarda kullanılan Kruskal-Wallis testi analizinde sonuçlarda anlamlı fark çıktığı durumlarda ortalama sırası (RANK) dikkate alınarak farklılık incelenmiştir. Nicel ve normal dağılıma sahip olmayan verilerin analizinde ise Ki-Kare testi kullanılmıştır.

Araştırmada kullanılan sosyalleşme ölçüm aracı; Şahan (2007) tarafından hazırlanmış olup 34 sorudan oluşmuştur. Soruların hazırlanmasında 5'li likert tipi soru ölçeği kullanılmıştır. Likert tipi ölçekleme, ölçekleme yöntemleri arasında en çok kullanılan ve kuruluş ve güvenilirliği açısından en kolay olanıdır. Araştırmada kullanmış olduğumuz likert ölçeği puanlaması için "1: Kesinlikle Katılmıyorum", "2: Katılmıyorum", "3: Kararsızım", "4: Katılıyorum", "5: Kesinlikle Katılıyorum" şeklindedir. Hacettepe kişilik envanteri, sosyotropi-otonomi ölçeği, sosyal karşılaştırma ölçeği, sosyal tanıma anketi, kendini tanımlama envanteri, kişisel bilgi formu gibi daha önce birçok kereler kullanılmış ölçeklerden yararlanılarak sosyalleşme ölçeği oluşturulmuştur (Şahan, 2007, s.93). Şahan tarafından uygulandığı için geçerlilik ve faktör analizinin tekrar yapılmasına gerek görülmemiştir.

Araştırmanın bağımlı değişkenleri; öğrencilerin üniversite giriş sınavı sonuçlarına göre bölüme giriş puanları ve mevcut genel akademik not ortalamalarıdır. Bağımsız değişkenler ise kardeş sayısı, yaş, ailenin kaçınıcı çocuğu olduğu, gelir, sosyalleşme düzeyi, günlük internet kullanım süresi, günlük sosyal paylaşım siteleri kullanım süresidir. Sırasıyla betimleyici istatistikler, ilişki istatistikleri ve analitik istatistik yöntemleri kullanılmıştır. Betimleyici istatistik olarak yüzdelik oranlar kullanılmıştır. Öğrencilerin bölüme giriş puanları ve genel

akademik not ortalamaları ile bağımsız değişkenler arasındaki çoklu ilişki durumunu belirlemek için Spearman korelasyon tekniği, nitel ve nicel değişkenlerin analizinde ise Ki-Kare testi, Mann-Whitney U Testi ve Kruskal-Wallis Testi kullanılmıştır. Değişkenler arası ilişkinin anlamlılık durumu (α) 0.05 anlamlılık düzeyine göre değerlendirilmiş ve yorumlanmıştır. İstatistiksel olarak anlam taşıyan ilişkiler 3. Bölümde ifade edilmiştir.

3. Bulgular ve Değerlendirme

3.1. Öğrencilerin Cinsiyet Dağılımları

Uygulamaya katılan öğrencilerin cinsiyet dağılımları aşağıda verilmiştir.

Tablo 3.1. Cinsiyet Dağılımları

		Erkek	Kız
Geçerli Uygulama Sayısı	N	98	129
	%	43.17	56.83
Toplam Öğrenci Sayısı	N	192	225
	%	46.05	53.95

Tablo 3.1.'e göre İnönü Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi'nin Ekonometri, İktisat, İşletme, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi ve Uluslararası İlişkiler bölümlerinde öğrenim gören I. öğretim son sınıf lisans öğrencileri 192'si erkek 225'i kız olmak üzere toplam 417 kişidir. Kayıtlı ve devamlı 417 öğrenciden, 98'i erkek ve 129'u kız olmak üzere toplam 227 adet geçerli anket uygulaması yapılmıştır.

3.2. Öğrencilerin Sosyoekonomik Özellikleri ve Genel Akademik Başarı Durumları Arasındaki İlişkiye Ait Bulgular

Değişkenlerden en az birinin normal dağılım göstermediği durumlarda ilişki durumunu belirlemek için Spearman korelasyon katsayısı daha ideal bir yoldur. Bu nedenle ilişkiler Spearman korelasyon katsayıları hesaplanarak belirtilmiştir. Öğrencilerin sosyalleşme düzeyleri ve internet kullanımları ile akademik başarıları arasındaki korelasyon ilişkilerine ait bulgular tablo 3.2.'de verilmektedir.

Tablo 3.2. Öğrencilerin Sosyoekonomik Özellikleri, Sosyalleşme Düzeyleri ve İnternet Kullanımları ile Akademik Başarıları Arasındaki İlişki (Spearman Korelasyon Katsayıları)

	GANO	GP	M1	M3	M4	M5	M6	M7	M8	M9	M10	M11	M12	M13
GANO	1,000	,143	,069	,149	-,076	-,037	,034	,048	-,074	-,184*	-,053	-,182*	-,191*	-,144
GP	,076	1,000	,609**	,167*	,038	,059	-,069	,062	,051	,006	,055	,139	,033	-,068
M1	,017	,609**	1,000	-,357**	-,048	,056	-,124	,135	,090	,121	-,042	,162*	,106	,015
M3	,143	,167*	-,357**	1,000	-,005	-,164	-,018	,040	-,054	-,210**	,086	-,110	-,128	-,162*
M4	-,076	,135	,018	,028	1,000	,665**	,136	-,119	-,123	,086	,143	,156*	-,011	,092
M5	-,037	,147	,204	-,197	,665**	1,000	,175	-,102	,009	,129	,044	,128	-,006	,092
M6	,034	-,112	-,105	,003	,136	,175	1,000	-,157*	-,160*	-,048	,066	,036	-,149	-,120
M7	,048	,018	,094	,056	-,119	-,102	-,157*	1,000	,621**	,068	-,111	,147*	-,177*	-,228**
M8	-,074	,005	,005	-,049	-,123	,009	-,160*	,621**	1,000	,138*	-,215**	,086	-,063	-,160*
M9	-,184*	,054	,126	-,208*	,086	,129	-,048	,068	,138*	1,000	-,134	,084	,402**	,298**
M10	-,053	,040	-,023	,080	,143	,044	,066	-,111	-,215**	-,134	1,000	,283**	-,047	,112
M11	-,182*	,095	,130	-,139	,156*	,128	,036	,147*	,086	,084	,283**	1,000	-,121	-,027
M12	-,191*	,050	,096	-,119	-,011	-,006	-,149	-,177*	-,063	,402**	-,047	-,121	1,000	,687**
M13	-,144	-,106	,016	-,197*	,092	,092	-,120	-,228**	-,160*	,298**	,112	-,027	,687**	1,000

* İlişki 0,05 düzeyinde ilişkilidir (tek yönlü)

** İlişki 0,01 düzeyinde ilişkilidir (tek yönlü)

GANO Genel Akademik Not Ortalaması

GP Öğrenci olduğu bölüm veya anabilim dalına giriş puanı

M1 Üniversiteye giriş sınavın ham puanı

M3 Üniversiteye giriş sınavı ek puanı

M4 Günlük ortalama internete girme süresi (saat)

M5 Günlük ortalama sosyal paylaşım sitelerini kullanma süresi (saat)

M6 Sosyalleşme düzeyi

M7 Ailenin kaçınıcı çocuğu

M8 Kardeş sayısı

M9 Yaş

M10 Ailenin aylık ortalama geliri (TL)

M11 Öğrencinin aylık ortalama geliri (TL)

M12 Üniversiteye girmek için alınan eğitim desteğinin maliyeti (TL)

M13 Üniversiteye girmek için alınan eğitim desteğinin süresi (yıl)

3.3. Öğrencilerin genel akademik not ortalamalarına ait bulgular

Tablo 3.3. GANO ile cinsiyet arasındaki ilişki

3.3.1 Normallik testi sonuçları

	Kolmogorov-Smirnov			Shapiro-Wilk		
	İstatistik	df	Sig.	İstatistik	Df	Sig.
GANO	,067	193	,035	,966	193	,000

3.3.2. Test istatistikleri^a

	GANO
Mann-Whitney U	4798,500
Wilcoxon W	9649,500
Z	-3,113
Asymp. Sig. (2-tailed)	,002

a. Gruplu değişken: Cinsiyet Mann-Whitney U testi

3.3.3. Rank değerleri

	Cinsiyet	N	GANO	
			Ortalama Rank	Toplam Rank
GANO	Erkek	98	98,46	9649,50
	Kız	129	125,80	16228,50
	Toplam	227		

Tablo 3.3.'de araştırmaya katılanların cinsiyetlerine göre genel akademik not ortalamaları arasındaki farklılık incelenmiştir. Tablo 3.3.1. normallik testine göre sig. değerinin .05 ten küçük çıkması (.000) nedeniyle verilerimizin normal dağılım göstermediği anlaşılmaktadır. Buna göre parametrik olmayan testler kullanılacaktır. Farklılığı incelemek için Mann Whitney U testinden yararlanılmıştır. Mann Whitney U testi bağımsız örnekler için uygulanan t testlerinin parametrik olmayan alternatifidir. Mann Whitney U testi grupların medyanlarını karşılaştırır. Böylece, iki grup arasındaki sıralamanın anlamlı düzeyde farklı olup olmadığını değerlendirir (Efitli vd., 2015).

Hipotezimiz;

H_0 : Erkek ve kız öğrencilerin genel akademik not ortalamaları arasında anlamlı düzeyde fark yoktur.

H_1 : Erkek ve kız öğrencilerin genel akademik not ortalamaları arasında anlamlı düzeyde fark vardır.

Tablo 3.3.2.'ye göre z değeri -3,113 ve anlamlılık düzeyi (Asymp. Sig.) 0,002 çıkmıştır. Dolayısı ile anlamlılık 0,05'ten küçüktür. Bu nedenle sonuç istatistiksel olarak anlamlıdır ve iki grup arasında genel akademik not ortalaması bakımından farklılık bulunmaktadır (H_1 kabul).

Tablo 3.3.3.'e göre; genel akademik not ortalamaları bakımından ortalama sırası değerleri (Mean Rank) incelendiğinde kız öğrencilerin (125,80), erkek öğrencilere (98,46) göre daha başarılı olduğu söylenebilir.

Tablo 3.4. GANO ile öğrencinin kaldığı yer arasındaki ilişki
3.4.1. Test istatistikleri a^b

	GANO
Chi-Square	6,601
df	2
Asymp. Sig.	,037

a. Kruskal Wallis Testi b. Gruplu değişken: Öğrencinin kaldığı yer

3.4.2. Rank değerleri

	Kaldığı yer	N	Ortalama Rank
GANO	Ailesinin yanı	64	95,63
	Öğrenci yurdu	50	98,47
	Öğrenci evi	64	76,37
	Total	178	

Tablo 3.4.'te araştırmamıza katılan öğrencilerin kaldığı yere (ailesinin yanı/öğrenci yurdu/öğrenci evi) göre genel akademik not ortalamaları arasındaki farklılık incelenmiştir. Farklılığı incelemek için Kruskal Wallis testinden yararlanılmıştır.

Hipotezimiz;

H_0 : Öğrencilerin kaldığı yer ile genel akademik not ortalamaları arasında anlamlı düzeyde fark yoktur.

H_1 : Öğrencilerin kaldığı yer ile genel akademik not ortalamaları arasında anlamlı düzeyde fark vardır.

Tablo 3.4.1.'e göre anlamlılık düzeyi (Asymp. Sig.) 0,037'dir ve 0.05 alfa değerinden küçüktür. Dolayısıyla öğrencilerin kaldığı yere göre genel akademik not ortalamaları arasında anlamlı bir farklılık olduğunu söyleyebiliriz (H_1 kabul).

Tablo 3.4.2.'de genel akademik not ortalaması bakımından grupların ortalama sırası değerleri (Mean Rank) incelendiğinde, öğrenci yurdunda kalanların en yüksek değere (98,47) sahip olduğu gözükmemektedir. Takiben ailesinin yanında kalanlar (95,63) ve öğrenci evinde kalanlar (76,37) gelmektedir.

3.4. Öğrencilerin Akademik Başarıları ile İnternet Kullanım Süreleri Arasındaki İlişkiye Ait Bulgular

Aşağıda öğrencilerin genel akademik başarıları ile İnternet kullanımları arasındaki ilişki durumunu belirlemek amacıyla elde edilen bulgulara yer verilmiştir. Tablo 3.2.'de verilen korelasyon analizine göre öğrencilerin günlük ortalama İnternet kullanım süreleri ile genel akademik not ortalamaları, üniversiteye giriş sınavından aldıkları puan arasında anlamlı bir ilişki bulunmamıştır. Öğrencilerin günlük ortalama İnternet kullanım süreleri ile günlük ortalama sosyal paylaşım sitelerini kullanma süresi arasında güçlü bir ilişki ($,665^{**}$) görülmektedir. Bu güçlü ilişki test bulgularını doğrular niteliktedir. Ayrıca öğrencinin İnternet kullanım süresi ile aylık ortalama geliri arasında pozitif ilişki ($,156^*$) olduğu görülmektedir.

Öğrencilerin ortalama İnternet kullanım süreleri ile cinsiyetleri arasındaki ilişki tablo 3.5.'te verilmektedir.

Tablo 3.5. Günlük ortalama internet kullanım süresi ile cinsiyet arasındaki ilişki**3.5.1. Günlük ortalama internet kullanım süresi normallik testi sonuçları**

	Kolmogorov-Smirnov			Shapiro-Wilk		
	Statistic	df	Sig.	Statistic	df	Sig.
İnternet süresi	,296	178	,000	,430	178	,000

3.5.2. Test İstatistikleri^a

	Günlük ort. internet kullanım süresi
Mann-Whitney U	3227,000
Wilcoxon W	8480,000
Z	-1,937
Asymp. Sig. (2-tailed)	,048

a. Gruplu değişken: Cinsiyet

3.5.3 Rank Değerleri

	Cinsiyet	N	Ortalama Rank	Toplam Rank
Günlük ortalama internet kullanım süresi	Erkek	76	98,04	7451,00
	Kız	102	83,14	8480,00
	Toplam	178		

Mann-Whitney U testi

Tablo 3.5.'te araştırmaya katılanların cinsiyetlerine göre günlük ortalama internet kullanım süreleri arasındaki farklılık incelenmiştir. Tablo 3.5.1. normallik testine göre sig. değerinin .05 ten küçük çıkması (.000) nedeniyle verilerimizin normal dağılım göstermediği anlaşılmaktadır. Buna göre parametrik olmayan testler kullanılacaktır. Farklılığı incelemek için Mann Whitney U testinden yararlanılmıştır. Mann Whitney U testi bağımsız örnekler için uygulanan t testlerinin parametrik olmayan alternatifidir. Mann Whitney U testi grupların medyanlarını karşılaştırır. Böylece, iki grup arasındaki sıralamanın farklı olup olmadığını değerlendirir.

Buna göre hipotezimiz;

H_0 : Erkek ve kız öğrencilerin günlük ortalama internet kullanım süreleri arasında anlamlı düzeyde fark yoktur.

H_1 : Erkek ve kız öğrencilerin günlük ortalama internet kullanım süreleri arasında anlamlı düzeyde fark vardır.

Tablo 3.5.2.'ye göre z değeri -1,937 ve anlamlılık düzeyi (Asymp. Sig.) 0,48 çıkmıştır ve anlamlılık 0,05'ten küçüktür. Bu nedenle sonuç istatistiksel olarak anlamlıdır ve iki grup arasında istatistiksel olarak cinsiyet bakımından farklılık bulunmaktadır (H_1 kabul). Tablo 3.5.3.'e göre ortalama sırası değerleri (Mean Rank) incelendiğinde erkek öğrencilerin günlük internet kullanım sürelerine değeri (98,04) kız öğrencilerin günlük ortalama internet kullanım sürelerine ait değerden (83,14) fazla olduğu gözükmemektedir.

3.5. Öğrencilerin Akademik Başarıları ile Sosyalleşme Düzeyleri Arasındaki İlişki

Aşağıda öğrencilerin genel akademik başarıları ile sosyalleşme arasındaki ilişki durumunu belirlemek amacıyla elde edilen bulgulara yer verilmiştir. Tablo 3.2.'de verilen korelasyon analizinde öğrencilerin sosyalleşme düzeyleri ile genel akademik not ortalamaları, giriş puanları, üniversiteye giriş sınavında aldıkları ham puan ve ek puan arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır.

Öğrencilerin sosyalleşme düzeyleri ile ailenin kaçınıcı çocuğu oldukları (-,157*), kardeş sayıları (,160*) arasında tersine ilişki olduğu görülmüştür.

3.6. Öğrencilerin Akademik Başarıları ile Sosyal Paylaşım Sitelerini Kullanım Süreleri Arasındaki İlişki

Aşağıda öğrencilerin sosyoekonomik özellikleri ve genel akademik başarıları ile sosyal paylaşım sitelerini günlük ortalama kullanım süreleri arasındaki ilişki durumunu belirlemek amacıyla elde edilen bulgulara yer verilmiştir. Tablo 4.2.'de verilen korelasyon analizine göre öğrencilerin sosyal paylaşım sitelerini günlük ortalama kullanım süreleri ile günlük ortalama internet kullanım süreleri (,665**) arasında pozitif ilişki bulunmuştur. Bunun dışında diğer değişkenlerle arasında anlamlı bir ilişki görülmemektedir.

4.Sonuç

İncelenen evrende akademik başarı ile seçilmiş sosyoekonomik değişkenler arasındaki ilişki sorgulanmıştır. Bulgular şu şekilde özetlenebilir;

- Kız öğrencilerin akademik başarı düzeylerinin erkek öğrencilere göre daha yüksek olduğu görülmüştür.
- Öğrencilerin genel akademik not ortalamaları ile yaşları ve şahsi gelirleri arasında tersine bir ilişki olduğu sonucuna varılmıştır.
- Üniversite hayatı boyunca en çok kalınan yer (öğrenci evi / ailenin yanı / yurt) sorusuna verilen cevap doğrultusunda, ailesinin yanında kalan öğrencilerin genel akademik not ortalamalarının, öğrenci yurdunda kalanların ortalamalarına çok yakın olduğu bulgusuna ulaşılmıştır.
- Öğrenci evinde kalan öğrencilerin medyan olarak ailesinin yanında ve yurttan kalan öğrencilere göre daha düşük bir genel akademik not ortalamasına sahip oldukları bulgusuna ulaşılmıştır. Sonuç olarak öğrenci evinde kalan öğrencilerin akademik başarı ortalamalarının diğerlerine göre daha düşük olduğu görülmektedir.
- Öğrencilerin kaçınıcı çocuk oldukları sorusuna verdikleri cevap ile sosyalleşme düzeyi arasında tersine bir ilişki olduğu sonucuna varılmıştır.
- Öğrencilerin kardeş sayıları ile sosyalleşme düzeyi arasında tersine bir ilişki olduğu sonucuna varılmıştır.
- Erkek öğrencilerin, günlük olarak interneti kız öğrencilere göre daha uzun süre kullandıkları görülmüştür.

Öğrencilerin sosyalleşme düzeyleri ile kardeş sayıları ve ailenin kaçınıcı çocuğı oldukları arasında tersine bir ilişki olduğı sonucuna varılmıştır.

• Öğrencilerin akademik başarıları ile günlük ortalama internete girme süresi arasında anlamlı bir istatistiksel ilişki bulunamamıştır.

• Öğrencilerin akademik başarıları ile sosyalleşme düzeyleri arasında anlamlı bir istatistiksel ilişki bulunamamıştır.

Kaynaklar

Brunello G., D. Checci, (2007) School Quality and Family Background in Italy.

Caldas, S.J., Bankston, C, (1997). "Effect of School Population Socioeconomic Status on Individual Academic Achievement", The Journal of Educational Research, Cilt No: 90, Sayı 5, s.249- 266.

Efitli, E., Çetin Özden, E. (2015). Stres Düzeyi ve Stresle Başa Çıkma Stilleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi, Inesjournal, Yıl: 2, Sayı: 5, s. 458-476

Eweniyi, G.D., (2007). The Impact of Family Structure on University Students'Academic Performance.

Hopcroft, L. R., (2005). "Parental Status and Differential Investment in Sons and Daughters: Trivers- Wiliard Revisited", Social Forces, Cilt No: 83, Sayı 3, s. 1111- 1136.

Köse, R. M., (2007). "Aile Sosyoekonomik ve Demografik Özellikleri ile Okul ve Özel Dershanenin Liselere Giriş Sınavına Katılan öğrencilerin Akademik Başarıları Üzerine Etkileri", Eğitim Bilim Toplum Dergisi, Cilt No: 5, Sayı 17, s. 46- 77.

Smits, J., (2007). "Parents' Investments in Children's Education in Morocco, Algeria, Tunisia, Egypt and Syria", NICE Working Paper, Radboud University, Sayı 1.

Yazıcıoğlu, Y. & Erdoğan, S. (2014). SPSS uygulamalı bilimsel araştırma yöntemleri. Ankara: Detay Yayıncılık

EK-1: Anket Formu

AKADEMİK BAŞARININ BAZI DEĞİŞKENLER AÇISINDAN İNCELENMESİ ANKETİ

Değerli öğrenciler, yükseköğretim kurumlarında okuyan öğrencilerin başarı durumlarını etkileyen etkenler konusunda araştırma yapmaktayım. Bu araştırma ile aile geçmişi, sosyal etkinlikler, internet kullanımı ve öğrencilerin ders başarıları arasındaki ilişki ortaya konulup bu konuda bilgi edinilecektir. Anketi objektif ve doğru bir şekilde cevaplandırmanız araştırmanın güvenilirliği için çok önemlidir.

Elde edilen veriler sadece bilimsel araştırmada kullanılacaktır. Araştırmada kimlik bilgilerinizle ilgilenilmemektedir. Bu nedenle adınızı yazmanıza gerek yoktur. Yardımlarınız için şimdiden teşekkür ederim.

N. İhsan ARIKAN

BTR Öğretmeni

Bölümünüz.....

BÖLÜM 1: SOSYOEKONOMİK DURUM

1. Cinsiyetiniz?

1. Erkek () 2. Kız ()

2. Yaşınız?.....

3. Mezun olduğunuz ortaöğretim kurumu (Lise) türü nedir?

1. Genel Lise () 2. Anadolu Lisesi () 3. Meslek Lisesi ()

4. Fen Lisesi () 5. Diğer ()

4. Üniversiteye giriş sınavına hazırlanırken özel ders veya dersane yardımı aldınız mı?

1. Evet () 2. Hayır ()

5. Cevabınız "Evet" ise ne kadar süreliğine aldınız ve ne kadar ücret ödediniz? yıl ;TL

6. Hangi yılda üniversiteye giriş sınavına girdiniz? => 20...

7. Okuduğunuz bölüme giriş puanınız nedir? => EA.....

8. Akademik başarı ortalamanız nedir? (Şu anki Genel Akademik Not Ortalamanız) => .../ 100

9. Ailenizin ikamet ettiği yerleşim yeri nedir? (2012 yılında büyükşehir olan yerler için de "il" seçiniz)

1. Büyükşehir ()

2. İl ()

3. İlçe ()

4. Köy / Kasaba / Belde ()

10. Babanızın eğitim durumu nedir?

1. Okur-Yazar Değil ()	5. Ön Lisans mezunu ()
2. İlkokul mezunu ()	6. Lisans mezunu ()
3. Ortaokul mezunu ()	7. Yüksek Lisans mezunu ()
4. Lise mezunu ()	8. Doktora Mezunu ()

11. Annenizin eğitim durumu nedir?

1. Okur-Yazar Değil ()	5. Ön Lisans mezunu ()
2. İlkokul mezunu ()	6. Lisans mezunu ()
3. Ortaokul mezunu ()	7. Yüksek Lisans mezunu ()
4. Lise mezunu ()	8. Doktora Mezunu ()

12. Ailenizin kaçınıcı çocuğusunuz?.....

13. Kaç kardeşiniz var?.....

14. Okuyan kardeşiniz var mı?

1. Evet ()	2. Hayır ()

15. Babanız çalışıyor mu?

1. Çalışıyor ()	2. Çalışmıyor ()	3. Emekli ()

16. Babanız çalışıyorsa nerede çalışıyor?

1. Özel Kurum ()	2. Kamu Kuruluşu ()	3. Serbest ()

17. Anneniz çalışıyor mu?

1. Çalışıyor ()	2. Ev Hanımı ()	3. Emekli ()

18. Anneniz çalışıyorsa nerede çalışıyor?

1. Özel Kurum ()	2. Kamu Kuruluşu ()	3. Serbest ()

19. Ailenizin aylık ortalama geliri ne kadar?..... TL

20. Masraflarınızı hangi kaynaktan karşılıyorsunuz?

1. Aileden harçlık olarak ()	2. Burs veya kredi olarak ()	3. Burs veya krediyle birlikte harçlık olarak ()
	4. Çalışarak ()	5. Burs veya krediyle birlikte çalışarak ()

21. Sizin kendi aylık ortalama geliriniz ne kadar (Öğrenim, ihtiyaç kredisi vb. dahil) ?.....TL

22. Okuduğunuz Üniversite' ye il dışından mı geldiniz?

- 1.Evet() 2.Hayır()

23.Üniversite hayatınız boyunca en uzun süre ikamet ettiğiniz yer hangisidir?

- 1.Ailemin yanında() 2.Yurtta() 3.Evde()

24.Üniversiteye giriş sınavında kendi bölümünüzden aldığınız ham puan kaçtı? (EA.....)

25. Üniversiteye giriş sınavında okuldan size eklenen ek puan kaçtı?.....

BÖLÜM 2:İTERNET KULLANIMI

1.Günde ortalama internette kaç saat/dk. aktif olarak bulunuyorsunuz?.....

2.İnterneti en fazla hangi amaçla kullanıyorsunuz?

- 1.Boş vakitleri değerlendirmek için() 2.Eğitim amaçlı() 3.İletişim kurmak için()
4.Oyun için() 5.Bilgi edinmek için() 6.Diğer()

3.Sosyal paylaşım sitelerinde (Facebook, twitter, youtube vb.) günde ortalama kaç saat/dk. geçiyor?.....

Anket bitmiştir... katılımınızdan dolayı teşekkür ederim!

EK-2: Sosyalleşme Ölçeği (Şahan, 2007)

Sosyalleşme İle İlgili Sorular		1	2	3	4	5
		Kesinlikle katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle katılıyorum
1	Olabildiğince kalabalıktan uzak kalmayı tercih ederim.					
2	Toplum içerisinde insanlarla iletişim kurmada seçici davranırım.					
3	İnsanlar toplum içerisinde benimle kolayca diyalog kurabilirler.					
4	Toplumsal olaylarda genellikle topluma liderlik yaparım.					
5	Her türlü sosyal etkinliklere katılmaktan hoşlanırım.					
6	Toplum içerisinde insanlarla tartışmaktan ziyade insanlara yardım etmeyi tercih ederim.					
7	Toplumsal olaylarda toplumu yönlendirmekte başarılıyım. (Örneğin sönük geçen bir toplantıda yol gösterici rolü)					
8	Yeni tanıştığım insanlarla diyalog kurmaktan çekinirim.					
9	Toplum içerisinde çoğunlukla kendimi yalnız hissedirim.					
10	Toplum içerisinde başkaları ile kolaylıkla iletişim kurarım.					
11	Toplumsal etkinliklere katılan insanlar kendisiyle barışık olur.					
12	Toplumsal etkinliklere katılım ile kişisel beceri ve yeteneklerimi keşfedebilir ve ifade edebilirim.					
13	Toplum içerisinde sevdiğim insanlarla birlikte olduğunda keder ve dertlerimi unuttururum.					
14	Toplumda insanların özgürce davranmalarına izin verilse toplumun daha iyi olacağı kamsındayım.					
15	Toplumsal kurallara uymayan insanları haklı görmem.					
16	Toplumsal değerlere bağlı bir kişiliğe sahip birisiyim. (gelenek, töre, inançlar)					
17	Toplumsal değerlere aykırı davranan bireylerin davranışları beni rahatsız eder.					
18	Toplumsal uzlaşmayı bozan davranış sahiplerine hoşgörülü davranmam.					
19	Aileyle ilgili kararların alınmasında katkıda bulunurum.					
20	Aile büyüklerinin kararlarına her zaman itaat etmekten hoşlanmam.					
21	Ailem benim fikir ve davranışlarıma her zaman hoşgörülü davranır.					
22	Ailenizin değer yargıları ile toplumun değer yargıları arasındaki farklılık beni fazla etkilemez.					
23	Ailem arkadaş çevremi belirlemede etkin rol oynar.					
24	İnsanların benim davranışlarıma yargılamaya ya da yönetmeye çalışmasından rahatsız olurum.					
25	Okul farklı kültürdeki insanların tanışmasını ve böylece toplumsal bütünleşmenin etkin faktörüdür.					
26	Okul bireyin, toplumsal ve kişisel değerlere saygının benimsemesinde önemli rol oynar.					
27	Toplumsal aktivitelere katılmakta yaş, cinsiyet ve inanç vb ayırım yapmaktan hoşlanmam.					
28	Toplum içerisinde başkalarının ihtiyacı olduğu zaman kendime ters düşse de o davranışı yaparım.					
29	Yeni insanlarla tanışıp sosyal aktiviteler yapmaktan hoşlanırım.					
30	Okul farklı insan grupları arasında toplumsal diyalogun ilk adımıdır.					
31	Farklı kültürdeki değer anlayışlarına saygılı davranmayı tercih ederim.					
32	Herkes kültür ve değerlerini özgürce yaşayabilmeli ve ifade edebilmelidir.					
33	Farklı kültür anlayışları toplumsal barışın temel dinamiğidir.					
34	Bizi diğer kültürlerden farklı kılan değer, farklı kültürlerin barış ve uyum içerisinde yaşamasıdır.					

KAZAK DESTANLARININ DİNİ MUHTEVASI

Gülgül KANSEİTOVA
Eleonora KANSEİTOVA

Öz: Folklor malzemelerini derleme, araştırma, yayınlama işleri XVIII-XIX. yüzyılda Kazakistan'ın Rus Çarlık idaresi altına girmesinden sonra başladı. Kazak folklorunun örneklerini derleme ve araştırmada Rus bilim adamları, seyyah, tarihçi, doğu bilimci, arkeolog, yazar ve gazetecilerin katkılarının büyük önemi olmuştur.

Rus araştırmacılarının bu tür araştırmaları desteklemesinin nedeni, Rus Çarlığı kendi idaresi altındaki halkın tarihi sürecini, geçmişini, doğal zenginliklerini, toplumun gelişimini öğrenmektir. XVIII. yüzyılda Kazakistan üzerinde başlıca P. İ. Rıçkov, P. S. Pallas, İ. F. Falk, H. Bardanes, İ. G. Andreyev ile XIX. yüzyılın ilk yarısından itibaren F. Nazarov, G. Spasskiy, A. İ. Levşin tarafından çalışmaların sürdürüldüğü bilinmektedir. XIX. yüzyılın ikinci yarısında Kazak tarihi, medeniyeti ve folklorunu araştırma, derleme ve yayınlama çalışmalarında önemli adımlar atılmıştır. Bu dönem Kazak folklor araştırmalarının başlangıç dönemi olarak kabul edilebilir. Bu dönemde Ş. Valihanov, V. V. Radlov, G. N. Potanin Kazak sözlü edebiyatı üzerine önemli araştırmalar yayınlamışlardır.

Kazakistan'ın bağımsızlığını kazanmasından sonra Kazakistan hükümeti toplumun folklor mirasını halkın yararına kullanmak için hazırlanan "Medeni Mura (Miras)" projesini finanse ederek, manevi mirasın çeşitli alanlarını ayırt etmeden bir bütün olarak desteklemektedir. Cumhurbaşkanı Nursultan Nazarbayev "Tarihini tanıyıp öğrenmek, atababalarının yaptıklarından gurur duymak, totaliter rejimin zararlarından kurtulmak böylece tarihi şuuru zamana göre düzeltmek, milli bütünleşmeyi hızlandırmak ve tarihteki yerini bilmek, milli değerini haysiyetini aşağılayan iftiralardan arınmak, işte bunlar milli bütünlüğümüzün kefil olacak bugünümüzün en güçlü

Bu Makaleye Atıf İçin / To Cite This Article

Kanseitova G. - Kanseitova E. (2019). Kazak destanlarının dini muhtevası - religious content of the kazakh epics. USBAD Uluslararası Sosyal Bilimler Akademi Dergisi - International Journal Of Social Sciences Academy, 1(2), 30-39.

temelleridir” ifadeleriyle “Medeni Miras” programını halkına sunmaktadır. Bu program sayesinde bugüne kadar yasaklanmış, araştırılmamış konular yeni bir anlayış ve görüşle tekrar ele alınarak folklorun her türüyle ilgili kitaplar basılmaktadır. Bu çalışmada programın amaç ve çerçevesine uygun olarak, ‘Abuşahma’, “Haza Kitap Muhammed – Hanafiya”, “Kiik” destanı örneği üzerinden, Kazak halk edebiyatının önemli bir unsuru olan destanların dini muhtevaları üzerinde inceleme ve değerlendirmeler yapılmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Kazakistan, Kazak halk edebiyatı, İslam, Dini destan,

RELIGIOUS CONTENT OF THE KAZAKH EPİCS

Abstract: The procedure of collecting, researching, publishing of folklore materials has been started in XVIII-XIX. century after the time when Kazakhstan came under the Russian tsarist administration influence. The contributions of Russian scientists, travelers, historians, eastern scientists, archaeologists, writers and journalists were of great importance in compiling and researching examples of Kazakh folklore.

The reason why Russian researchers support such research is to learn about the historical process, history, natural wealth and development of society which is under the Russian tsarism. It is known that the research works about Kazakhstan were done by P. İ. Rishkov, P. S. Pallas, I. F. Falk, H. Bardanes, I. G. Andreyev in XVIII. century and continued by F. Nazarov, G. Spasskiy, A. İ Levşin. in the first half of XIX century. Important steps were taken in the research, compilation and publication of Kazakh history, civilization and folklore in the second half of the XIX. century. This period can be considered as the beginning period of Kazakh folklore studies. During this period, Ş. Valihanov, V. V. Radlov, G. N. Potanin published important research on Kazakh oral literature.

After the independence of Kazakhstan, the Kazakhstan government financed the “Medeni Mura (Miras)” project, which was prepared to use the folklore heritage of the society for the benefit of the public, and supported the various areas of spiritual heritage as a whole without distinguishing them. President Nursultan Nazarbayev said: ‘To know and learn your history, to be proud of the actions of your ancestors, to get rid of the damages of the totalitarian regime, to correct its historical consciousness according to time, to accelerate national integration and to know its place in history, to be free of slanderous national values, these will be the guarantor of our national integrity “Medeni Mura” program. The books published on all kinds of folklore have been reprinted with a new understanding and view of the banned and unresolved issues because of this program. In this study, in accordance with the aim and framework of the program, an important element of Kazakh folk literature ‘Abuşahma’, ‘Haza Kitap Muhammad - Hanafiya ’and“ Kiik ” epics are examined and evaluated on the religious contents.

Keywords: Kazakhstan, Kazakh folk literature, Islam, Religious epic.

Giriş

Destanlar, doğrudan doğruya gerçek tarihi belgeler olmamakla birlikte, bu türlerin tarihteki olaylarla bağlantılı tarafları vardır. Destan metinlerinde, yaşanan gerçek hayatı tespit etmek mümkündür. Destanlar millidir; milletin ortak değerlerini ve kabullerini dile getirirler. Destanlar, atalarımızdan bize kalan değerli edebî miraslardır, milletlerin geçmişlerini, geçmişten bugüne uzayıp gelen geleneklerini, hatıralarını bizlere söylerler.

Kazak destanlarının sözlü edebiyat içinde ayrı bir bölüm olarak incelenmesi 1917 yılından önce başlamıştır. XIX. yüzyılın ortalarından itibaren Kazak folkloru üzerine çalışmalar yoğunlaşmış ve çok sayıda bilim insanı Kazak destanlarını derleyerek yayımlamaya başlamıştır. Bu bilim insanların başında Ş.Ş. Velihanov, V. Radloff, G. N. Potanin, İ. N. Berezin, A. Divayev, T. Belyayev, İ. Melioranski, G. Sablukov, N. N. İlminski gelmektedir.¹

Dini destanlar ise Sovyetler Birliği zamanında yasaklanıp yayımlanamayan, araştırılmayan destanlardır. Dini destanlar Kazak halkı arasında en çok XIX. asırda yayılmıştır.

Kazak bozkırlarında İslam dininin geniş olarak yayılmasında dini destanların büyük bir etkisi vardı. Çünkü İslam'ı güçlendirme mücadelesi son yüzyıllarda iki farklı şekilde uygulandı: ilk yöntem din adamları tarafından (camiler, medreseler, vb.) İslam'ın yayılmasını sağlamak, ikincisi ise samimi bozkır şairlerinin kalbi duygularıyla İslam'ı anlatan şarkı sözleriyle idi.²

Ekim Devrimi'nden önce yayınlanmış veya ağızdan ağıza yayılmış olan dini destanların temel rolü, Rus İmparatorluğuna bağımlı olan göçebe Kazak Müslümanlarına İslam dinini anlatmalarından ve maneviyatlarını yükseltmeyi gündeme getirmelerinden dolayı, okullarda, medreselerde ve genel olarak halkın toplandığı yerlerde bir eğitim kuralı ve yöntemi haline gelmiş olmasıdır. XIX. yüzyılın son çeyreğinde, İslami gelenekler Kazakistan'da daha çok yayıldı. Bunun en önemli nedeni ise, Hıristiyan misyonerlerin Kazakları İslam dininden döndürerek vaftiz etmeye çalıştıkları gerçeğiydi. Rus misyonerlerinin asıl amacı, Kazak halkını dinlerinden, dillerinden, geleneklerinden ayırmaktı. Aynı zamanda, Rus devleti kendi bütçesinden önemli miktarlarda para tahsis ederek, Hristiyanlığı yücelten kitapları Kazak Diline çevirip Çağatay alfabesiyle yayınlattı.

Seçilmiş oryantalistler, Türk halklarının içinden çıkıp ta Hristiyanlığı kabul eden bazı Kazaklardan önde gelenler, bozkırlarında misyoner politikaları izleyen ve uygulayan uzmanları yetiştirmek için seferber edilmiştir. Ancak, Rusya İmparatorluğu bu hedeflerine ulaşamamıştır. Bunun birkaç nedeni vardır. Birincisi, göçebe bir yaşam tarzı sürdüren Kazakların, hayvancılık nedeniyle tek bir yerleşim yerinde yaşamamalarından ve mevsim koşullarına göre sürekli göç etmelerinden dolayı, misyonerlerin onları bir yere toplamaya ve Hristiyanlığı anlatmaya imkânı yoktu. İkincisi, Tatar aydınları, özellikle din adamları, kardeş Kazak halkının vaftiz edilmesine karşı çıktı ve onlara karşı mücadele etti. Üçüncüsü, XIX. Yüzyılın son çeyreğinde Ş. Şayihismoğlu, T. Seydalin, Ş. Zhanturin, M. Babazhanov, B. Dauilbayev, Şahmardanoğlu, M. Z. Kopeev, A. Sabalov, M. Tynyshykyuly, Ş. Kudayberdiuly gibi Kazak aydınları sosyal etkinliklerde aktif olarak yer aldılar. Bu Kazak aydınları Tatar aydınlarıyla işbirliği yaparak dini eserleri Kazak diline çevirdiler ve birçok efsane, hikâye ve kıssayı jir (şarkı) halinde yazdılar. Böylece, ağızdan ağıza yayılan bu dini kıssalar ve destanlar, Sary-Arka vadisinin rüzgârı gibi eserek bütün Kazak toprağına yayılmaya ve Kazak halkının kalbinin ışığı olmaya başladı. Kazaklar İslam'ın kutsal ve hakiki olduğunu bu edebi eserlerden öğrendiler.³

¹ M. O. Auezov Edebiyat ve Sanat Enstitüsü (1990), Dastandar, Jazuşı Yayınları, Almatı

² S. Muqanov. *Halık Mürası. Almaty. Qazaqstan .1974.285s.*

³ Babalar Sözü: Dini Dastandar. 100 Ciltli.10 Cilt. Astana.

Bu dönemde Kazakistan'da İslami edebiyat en üst seviyeye çıkarıldı, Tatar ve Orta Asya din adamları da İslami edebiyatın etkilerini güçlendirmeye katkı sundu. Özellikle şiirler ve destanlarda İslami konuları anlatmaya çalıştılar. Onlar, doğudaki Müslüman ülkelerde yayınlayan dini edebiyat eserlerini Kazak halkı arasında yaymak ve Kazan şehrinde yayınlayan kitapları acil şekilde buralara yetiştirmek için çok çaba sarf ettiler. Bu yayınlar yerel halk için büyük bir manevi beslenme kaynağı haline geldi.

Rus misyonerlerin hileli politikaları sonuçsuz bırakılmış ve bu yolda harcadığı paraları boşa gitmişti. Ancak XX. yüzyılda Rus çarlığının mirasçıları olan komünistler, kutsal dini eserleri yaktılar ve camileri yıktılar. Halkın dindar olanları ellerinde kalan kutsal kitapları zor koşullarda, kendilerini de tehlikeye atarak toprağa gömüp saklamaya çalıştılar. Bu nesil, gelecek nesillere, birçok bakımdan yaşamları boyunca kendilerine eşlik eden kutsal kitapları gömme görevini verdi. Bugüne kadar saklanarak gelen dini eserlerimizin tarihi bu şekildedir. Bu nedenle, edebi kaynaklar ve el yazmaları, Kur'an, eski kitaplar ve edebi eserler ülkemizdeki müzelerde ve arşivlerde çok az sayıda da olsa korunmuş halde bulunmaktadır.⁴

Kazakistan'da edebi mirasları derleyip, toplayan ve koruma altına alan, sistematik ve metinsel araştırmalar yürüten ve bunları akademik düzeyde yayınlama işlerini yapan; "Mukhtar Auezov Edebiyat ve Sanat Enstitüsü" ile "El Yazmaları Vakfı"dır. Burada toplanan eserler iki gruba ayrılabilir.

Bunlardan ilki, el yazmaları, Kur'an'ın çeşitli boyutla yazılması, İslami ilkeler ve tarih, Şeriat ilkelerini içeren kitaplar ve bunların din bilgileri tarafından yazılan el yazmaları, Kazakça tercümeleri ve Çağatay dilinde yazılmış olan Ahmet Yesevi ve S. Burgani'nin eserleridir. El Yazmaları Vakfı, bu tür eserlerle oluşturulmuş bir literatüre sahiptir. Bu değerler yukarıda anlatılan engellemelerden dolayı, ancak 1970'li yıllarından itibaren proje mali fonunun bir parçası haline geldi.

İkinci grubun mirasları olarak ise; yukarıdaki kitaplarda yer alan dini kıssaları, destanları, efsaneler ve hikâyeleri, şeriat ilkelerini anlatan şarkılar ve jırları gösterebiliriz.

XIX. ve XX. yüzyıllara kadar halk mirasının toplanması, sistematikleştirilmesi, araştırılması ve yayınlanması az da olsa ele alınmış olmasına rağmen; Rus İmparatorluğu ve Sovyet Devletinin zalim politikaları onların tam anlamıyla yayınlamasına, yazılmasına izin vermedi. Öte yandan özellikle dini nitelikteki hikâyeler, şiirler, destanlar ve efsaneler politik ideolojiye göre seçilerek yazıldı.⁵

Kazakistan bağımsızlığına kavuşup Cumhuriyet ilan edildikten sonra halkın manevi değerlerinin üzerinde durulduğu bilinmektedir. Bununla birlikte, atadan kalan asil değerlerimizi yanında saklamış ve bunları genç nesillere anlatacak bilge, yaşlı dedelerimizin azalmasıyla, özellikle dini folkloru toplamak zorlaşmıştı. Ancak bugün elimizde bulunan edebi değerlerimizi sansürsüz, tam, değişmemiş yani özgün şekliyle yayınlamak ve araştırmak için

⁴ Qazaq Folklorının Tarihiliği. Almaty: Galım.1993.215s.

⁵ A. Qraubaev. Gasırlar Murası.Almaty.Mektep.

tüm koşullar sağlanmış bulunmaktadır. Nihayetinde 2004-2013 yılında "Kültürel Miras" adlı devlet programı altında hazırlanan 21 ciltlik "Babalar Sözi" dizisinde, 65 dini öykü de dâhil olmak üzere Doğu öykülerini jırlayan (şarkı gibi söylenen) 120'den fazla eser yayınlandı.⁶

Doğu öykülerine dayanan eserlerin büyük bir kısmı dini öykülerden oluşuyor. Genel olarak dini içerikli öykülerin eser yapısının temeli; Müslümanlara ait olan İslam dinini tanıtmak ve İslamiyet'in dünya halkları arasındaki değerini yükseltmektir. Dini eserlerde, Hz. Muhammed (s.a.v.) ve onun soyundan gelenler, Hz. Muhammed'i yakın arkadaşları olan Hz. Ebu Bekir, Hz. Ömer, Hz. Osman, Hz. Ali ve diğer sahabelerin zor ve sorumluluk isteyen görevleri yerine getirme yolundaki çabaları, Hz. Peygamberin başından geçen olaylar, insanlara yaptığı iyilikler, sunduğu öğretiler ve vermiş olduğu nasihatler anlatılmaktadır. Dini öykülerin ana fikrini; dayanışma, ahlak, dürüstlük, yardımlaşma, adalet, şefkat, merhamet ve nezaket gibi ilkeler oluşturmaktadır. Dini destanların kahramanları, din adına yapılan savaşlarda canını feda edercesine korkmadan savaşmak, sabırlı ve dayanıklı olmak ve hedefin peşinde koşmak ve namusunu korumak gibi özellikler ile karakterize edilir.

Biz hazırlamış olduğumuz bu çalışmada örnek olarak aldığımız **"Abuşahma", "Haza Kitap Muhammed – Hanafiya", "Kiik"** destanlarının dini içeriğini anlatmaya çalışacağız.

1. "Abuşahma" Dini Destanı. Dini destanların büyük bir kısmı, bazı İslami emir ve yasakları, helal, haram gibi kuralları ve bu unsurları ihlal edenlerin cezalandırılmasını konu almaktadır. Bu tür eserlerin en güzel örneklerinden biri "Abuşahma" destanıdır. Destanın ana karakteri/kahramanı, II. Halife Hz. Ömer in oğlu olan Abu şahma (Abdullah)'dır. Abuşahma Kuran'ı güzel okuması ve sesinin Peygamberimizin sesine benzemesiyle tanınır. Günlerden bir gün, sahabeler Peygamber'in sesini özlemiş olmalarından ve Abûşahma'nın sesinin de Hz. Muhammed'in sesine benziyor olmasından dolayı ondan Kur'an-ı Kerîm'den ayetleri okumasını istediler. Bunun üzerine Abuşahma'nın babası ona, camide gün boyu Kur'an okumasına izin verir. Camiden geri dönerken, hayatında hiç şarap içmeyen Abûşahma şeytana uyup şarap içer ve sarhoş olur. Destanda anlatıldığı şekliyle bir eve girer ve evin içinde güzel bir kızla zina eder. Kız hamile kalır ve bir süre sonra bebeğini alıp halife Hz. Ömer'e gelir. Halife Hz. Ömer kızın yemin etmesi üzerine ona inanır ve oğluna çok katı da olsa şeriat yasalarına uygun bir ceza olarak "yüz kere sopayla vurma" cezası verir.⁷

Bu destan bir bütün olarak Kuran'ın prensiplerine ve emirlerine dayanmaktadır. Örneğin, zina yapanların cezasının yüz kere sopayla vurulmak olduğu hükmü Kuran'ı Kerimde el-Nur' süresinin ikinci ayetinde yer almaktadır. Nisa suresinin 2. ayetinin meali şöyledir: "Zina eden kadın ile zina eden erkeğin her birine yüz sopa vurun; eğer Allah'a ve ahiret gününe iman ediyorsanız, Allah'ın cezası hususunda o ikisine karşı bir acıma duygusu, artık size mani olmasın! Müminlerden bir topluluk da o ikisinin cezasına tanık olsun!"

Burada vurgulanan, İslam'da cezalandırmanın amaç olmadığı cezanın nihai amacının Müslümanları günahlardan uzak tutmak olduğudur. Şarap içme konusundaki yasaklar Kuran'ın

⁶ Seyit Kaskabayev ve Bakıtjan Azerbayev (2004), "Babalar sözi" hikayalık dastandar, Foliant yayınevi, Almatı.

⁷ B.Azibaev. Dini Dastandar//Qazaq Adebieti. N-30.

çeşitli sure ve ayetlerinde de vardır: Örneğin, Nisa Suresi'nin 43. ayetinde ve Maide suresinin 90 ve 91 ayetlerinde şarap yasaklanmıştır.⁸

Destanın ana teması ve fikri, İslami ilkeleri ihlal edenlere günahlardan uzak durmak, zinadan uzak durması gerektiğini anlatmak, eğer kişi günah işlerse, bunun karşılığında bir cezanın varlığını bildirmektir. Halife'nin oğlu olmasına rağmen, hiçbir af yoktur. Bu nedenle destan bir bütün olarak Kur'an prensiplerine ve emirlerine dayanırken, konu halife Hz. Ömer'in ailesinde yaşandığı varsayılan şaşırtıcı bir olaydan hareketle anlatılmaktadır.

Bu olayın, yani ortaçağ Müslüman dünyasında yaşam tarzının bu destanda nasıl yazıldığına bir bakalım.

Ana karakter Abûşahma aslında Müslüman ve masum bir gençtir. Onu doğru yoldan saptırıp günaha sevk eden sebep hayatında ilk kez şarap içmesi ve sarhoş olması nedeniyle zina etmesidir. İnsanlar babasının halife olması sebebiyle oğluna verilecek cezayı kaldıracığını veya hafifleteceğini düşündüler. Ancak Hz. Ömer, vereceği kararın birçok Müslüman'ın inancını güçlendirecek veya zayıflatacak etkisi olacağını farkındaydı.

Ayrıca Hz. Ömer oğlunu seven şefkatli bir babadır. Bu şefkatli babanın yanında Allah'a karşı itaati güçlü olan bir baba da vardır. Ancak, oğlunun yaptığı hata sadece bir yaramazlık değil aynı zamanda büyük günah olduğu için, Hz. Ömer'in Müslümanlık inancı ağır basar ve oğluna en ağır cezayı verir. Ve bu cezanın yerine getirilmesinde de soğukkanlılığını korur. Halife bunun gibi ağır cezaları uygulayacak, güçlü kuvvetli bir adam olan Abıl'ı çağırır. Abıl Halifeyi, eğer Abûşahma'nı Allah'ın kendisine verdiği tüm gücüyle dövecekse, dayanamayıp sopanın acısından ölebileceği konusunda uyarır. Halife Ömer 'Acıma döv!' diye emreder. Abıl'in muazzam fiziksel gücü, Abûşahma'nın çok acı çekişi ve bu cezanın uygulama anı destanda tam ve etkileyici olarak anlatılır. Ona ilk on sopayı vurduğunda vücudu sopanın etkisiyle dilim dilim olur. Abûşahma babasına, affedilmesi için yalvarır. Etrafındakiler halifeden, çocuğun vurma cezasının geri kalanını kendilerine paylaştırılmasını isterler. Ancak Ömer, Abûşahma'nın Allah Teâlâ'nın huzurunda cevap vereceğini ve onun mutlaka cezalandırılması gerektiğini söyler. Abıl Abûşahma'na tekrar on kere daha vurur. Bu acıya dayanamayan Abûşahma babasına şöyle diyerek yalvarır:

Baba acıttı canımı dayak
Oğluna acısan olmaz mı?
Kuzun değil miydim ben senin?
Baba sert dövdürmesen olmaz mı?

Babası ise "Ben sana acıyamam. Hak ettiğin cezayı alırsan, kendini günahlardan arındırırsın." der. Babasının acımayacağını anlayan oğlu, babasından bir ara verilmesini ister. Ancak, Ömer onun bu isteğini de kabul etmez. Kendisine 50 defa sopa vurulduktan sonra durumu bayağı kötüleşen Abûşahma annesinin çağırılmasını ister ve şöyle der:

Baba benim bir arzum var

⁸ Kur'an-ı Kerim Türkçe Meali

Anamı çağır gelsin
 Son kez koklayayım kokusunu
 Garip anamda kalmasın hasret içinde

Ama babası oğlunun bu isteğini reddeder. Sonra on sopa daha vurulduktan sonra oğlu babasından ona sarılmasını ve onu öpmesini ister, ama isteği yine yerine getirilmez. On defa daha sopa vurulduktan sonra Abûşahma etrafındakilerle vedalaşır. O anda birileri bu durumu Abûşahma'nın annesine yetiştirir. Gözyaşlarını akıtarak, koşarak gelen annesi oğlunu baygın halde iken görür. Çok halsiz kalan Abûşahma'nın arkasından son on kere sopayla vururlar.⁹

Adil bir hâkim olan da, cezalandıran da halifenin kendisidir. Halifenin bu güçlü karakteri, hem mükemmel hem de her yönden farklı görünüyor. O, Peygamberimiz Hz. Muhammed'in (s.a.v) dört halifesinin arasındaki "en adaletlisidir". İslam Tarih kitaplarında ve Halifeliğinin kuruluşu hakkındaki eserlerde onun adaletli bir devlet yöneticisi ve yetenekli bir komutan olduğu, cesurluğu, kahramanlığı, mütevazılığı, hem şefkatli, hem de sert karakterli olduğu anlatılır.

Bu destan, Hz. Ömer'i sonraki Müslümanlara örnek olarak gösterir. Onun İslam dini için kendi canını bile feda ettiğini, herkese eşit olarak adaletli olduğunu, Şeriat yasalarını şüphesiz yerine getirdiğini ve kendi oğlunu bile ayırt etmeden cezalandırdığını, aynı zamanda çocuklarını çok sevdiğini, onlara karşı çok şefkatli bir baba olduğunu gözler önüne sermektedir. Hatta oğlu Abûşahman'ın ölümünden sonra ağır hastalanıp yatakta yattığını, ama İslam dinine sımsıkı sarılarak bu dinin bütün emirlerini yerine getirmeye çalıştığını biliyoruz.

Destanın tarihi süreçteki tahliline gelince, halife Hz. Ömer'in oğlunun adı Abuşahma değil, Abdullah'dır. Destan'ın ana teması, insanları doğru dine davet eden İslami fikirlerin yayılmasıdır.¹⁰

2. "Haza Kitap Muhammed – Hanafiya" Dini Destanı. İslam kahramanlarını anlatan dini destanların biri de "Haza Kitap Muhammed – Hanafiya" destanıdır.¹¹

Destan'ın ana karakterlerinden biri Hazreti Ali dir. Destanda Hz. Ali'nin Rum ülkesini (Bizans'ı) fethetmesi Rum Kralını öldürmesi ve onun güzel kızı Hanafiya'yı esir etmesi ve onu beraberinde getirmesi anlatılır. Hz. Muhammed (s.a.v.) kızıdan İslam'ı kabul etmesini ister. Buna karşılık kız O'na üç dileği olduğunu söyler, bunlar: 1.Cesaretiyle herkesi hayran bırakan Hz. Ali ile evlenmek; 2. Kendisinin Peygamberin kızı ve Hz. Ali eşi olan Fatima'yla eşit olmasını sağlamak; 3. Kendi ismi ile birlikte Peygamberin ismini taşıyacak bir erkek çocuk doğurmak.

Hz Muhammed (s.a.v) uzun uzun düşünür. Sonra Allah Teala Cebrail ile kızın dilekleriyle ilgili vahyi gönderir. Böylece Hanafiya'nın dilekleri kabul olur. Üzerinde anlaşıldığı gibi

⁹ Babalar Sözü. 100 Ciltli. 15.Cilt. 255 s.

¹⁰ B.U. Azibaeva. Kazahskii Dastannii Epos. Almaty: Ğalim. 1998. 250 s.

¹¹ Babalar Sözü. 100 Ciltli. 10.Cilt. 199 s.

Peygamberimizin ismi ile Rum İmparator'unun kızı olan Hanefiya'nın ismi verilen bir erkek çocuk doğar.

Muhammed Hanafiya isimli bu çocuk olağandışı, yani epik kahramanlar gibi mucizevi koşullarda doğar. Daha sonra destanda; Muhammed-Hanafiya'nın yetiştirilmesi, büyüme çağı, on yaşındayken etrafındakilerden daha güçlü olması, on iki yaşındayken diğer din temsilcileriyle buluşması ve onları İslam dinine davet etmesi, karşı çıkanlarla savaşması, kahramanlık yaparak evlenmesi, düğün günü gelinin bir dev tarafından kaçırılması, düşmanının ipi kesmesiyle Muhammed-Hanafiya'nın yerin altına düşmesi, kaygıları, rüyasında Hazreti Muhammed'i görmesi, yeryüzüne çıkıp eşini araması, kardeşleri Hasan, Hüseyin ve babası Hz. Ali ile bir araya gelerek düşmanın üstesinden gelmesi ve muradına ermesi gibi olaylara yer verilmektedir.

Muhammed-Hanafiya'nın gücü düşmanlarının gücüyle eşitti. Aynı zamanda, düşmanların askeri açıdan sayıca fazla olduğu, ordunun müthiş tezahürleri şöyle tanımlanır: " Otuz bin asker toplandı, geliyor kara toprağı kıvrarak. ", ikinci bir mısradan " Kâfirler çoğaldı ve bu karanlık dünyayı sardı milyon sayısıyla."

Fakat Muhammed Hanafiya, düşmanlardan üstün gelir ve onları atlarından kopararak bir oyuncak gibi gökyüzüne fırlatır:

Atın üstünden koparıp,
Attı onları kokpar¹² gibi gökyüzüne

O sadece bir kahraman değil, aynı zaman İslam dininin dünyaca ünlü bir Müslüman kahramanıdır. Destan'ın tarihi temeline bakarsak, Hazret Ali'nin Muhammed bin Hanefiye isimli oğlu olmuş. Destanda, gerçek hayatta var olan bireyin biyografik verileri tarihsel olarak değil, kahramanlık destan yöntemiyle anlatılır.

3. "Kiik" Dini Destanı. Dini destanlardan bir diğeri de Peygamberimizin kendi özgürlüğünden vazgeçmek pahasına, tuzağa düşen ve oğlakları anasız kalan Geyik Ana'yı kurtarması hakkında anlatılan "Kiik" (Geyik) destanıdır. Bu destan, diyalog biçiminde anlatılan küçük bir destandır, ama gözalcı ve çok ilginç olaylarla doludur. Bu destanı, 19. yüzyılın ikinci yarısında V. V Radlov, halk arasından derleme yaparak 1870 yılında yayınladı.¹³

Destanın özü şu şekildedir: dini inancı olmayan biri ormanda gizli bir tuzak oluşturur ve bu tuzağa bir dişi geyik düşer. Avcı onu kesmek için bıçağını boğazına yaklaştırırken yanına Muhammed (s.a.v.) gelir ve ondan geyiği serbest bırakmasını ister, şöyle der:

Bu geyiğin akli oğlaklarında
Kaldı oğlanı bir dağın bulağında
Annesini arayıp ağlıyorlar
Seslerini duydu Allah Teala

¹² Kokpar- Kazak Halk oyunudur.

¹³ El Hazinesi-Eski Söz.(V.V.Radlov Değerleyen Kazak Folklorunun Örnekleri).Değerlemeyi Yayına Toplayıp Hazırlayanlar: V.Uahatov, S.Qasqabasov, K. Maticanov. Almaty: Galım.1994.

Kafir olan adam da ona şöyle cevap verir:
Taş altın çıkan dağdan toplar mısın?
Benim dediğimi yapar mısın?
Bu geyiğin tekrar geleceğine sen emin misin?

Analarını arayan iki oğlağa acıyan Hz. Peygamber, tuzağı kuran kişiden geyiği serbest bırakmasını ve geyiğin yerine kendisini almasını ister. Daha sonra destanda; tuzaktan kurtulan geyiğin iki yavrusu ile birlikte Hz. Muhammed'i kurtarmak için geri geldiğinden. Avcı, oğlakları görünce çok sevinir ve onları ana geyikle beraber yakalayıp bağlar. Ancak Muhammed (s.a.v.) böyle bir zulme tahammül edemezdi. Bunu şu mısralardan görebilirsiniz:

Bir altın çıkan dağdan toplar mıyım?
Senin dediğini yapar mıyım?
Üç geyik olduğu için mutlusun.
Sana bu üçünü verir miyim?
Daha sonra Hz. Muhammed kâfire şöyle der:
Koşarken uçan kuş gibidir,
Serbest bırak bu geyiği kâfir adam!
Sen namaz kılıp Müslüman ol!
Kâfir adam da ona:
Kuş uçup, bülbül konar bahçeye
Tanrı bu doğru yolu göster derdim
Geyiği serbest bıraktım Muhammet(s.a.v.)
Ben Müslüman oldum, Elhamdülillah¹⁴

Sonunda Hz. Muhammed, geyiklerin canını bağışlayan ve Müslüman olmak isteyen avcıya Müslüman olması konusunda yardım eder.

Sonuç

Dini destanlar, Kazak edebiyatının eski zamanlarında oluşmaya başlayan türlerden biridir. Kazak edebiyatının oluşum ve gelişim tarihinde dini destanların sınıflandırılmasının iki grupta toplandığı görülmektedir: 1) Tamamen dini nasihatleri kapsayan destanlar, 2) İslam Peygamberi Hz. Muhammed ile evliyaların hayatını ve o dönemi anlatan destanlar. Genelde, dini destanların en önemli amacı; İslami nasihatler etmek ve İslami hayatı toplumda yerleştirmektir. Bu yönden de dini destanlar şöyle gruplandırabilir: 1) İslam'ın özel şartları ile kurallarını ve onlara uyulmadığı durumda uygulanacak cezaları belirten destanlar, 2) İslam'ın bahadırları hakkında, onların İslam dinini yayma yolunda yaptığı kahramanlıkları gösteren destanlar, 3) Peygamberimiz Hz. Muhammed (s.a.v.)'in ve ondan sonraki dört halifenin İslamiyet'i yaymak için göstermiş oldukları çabaları anlatan destanlar. Kazak şiirinde dini-

¹⁴ Babalar Sözü.100 Ciltli.10.Cilt.21.s

didaktik ve dini-felsefi destanların, Kazak edebiyatında ahlaki gelişim bağlamında çok etkisi olmuştur.

KAYNAKÇA

A. Baytursinov Eserleri. Derleme Yapanlar: A. Şaripov. S. Dautov. Almaty. Zhazushi Yayını. 1989.

A. Qıraubaev. Gasırlar Murası. Almaty. Mektep.

B. Azibaev. Dini Dastandar / Qazaq Adebıyeti. N-30.

B. Azibaeva. Alkissa: Dini Dastandar / Qazaq Adebıyeti. 2004.N-30.

B. U. Azibaeva. Kazahskii Dastannii Epos. Almaty: Ğalım. 1998.

Babalar Sözü: Dini Dastandar. 100 Ciltli. 10 Cilt. Astana.

El Hazinesi-Eski Söz. (V. V. Radlov Değerleyen Kazak Folklorunun Örneklere). Değerlemeyi Yayına Toplayıp Hazırlayanlar: V. Uahatov, S. Qasqabasov, K. Maticanov. Almaty: Galım, 1994.

Kaskabayev Seyit ve Azerbayeva Bahıtjan (2004), "Babalar Sözi" Hikayalık Dastandar, Foliant Yayınevi, Almatı.

Kazak SSR. 4 citli Kısa Ansiklopedi. Almaty: Kazak Sovet Ansiklopedisi. 1989. 1.Cilt.

M. O. Auezov Adındaki Edebıyat ve Sanat Enstitüsü (1990), Dastandar, Jazuşı Yayınları, Almatı.

Qazaq Folklorının Tarihiliği. Almaty: Galım. 1993.

S. Muqanov. Halık Murası. Almaty. Qazaqstan.1974.

Dergi Bilgileri / Journal Info

∞

ISSN: 2149 – 9225

Yıl: 1-Sayı: 2 / Year 1-Issue 2
Aralık 2019 / December 2019

ULUSLARARASI SOSYAL
BİLİMLER AKADEMİ DERGİSİ
INTERNATIONAL JOURNAL OF
SOCIAL SCIENCES ACADEMY

Makale Bilgileri / Article Info

∞

Makale türü / Article type:

Hakemli / Refereed

Araştırma / Research

Sayfa / Page: 40-52

Geliş Tarihi / Received Date:
12.12.2019

Rapor Tarihleri / Report Dates:

Hakem 1 / Referee 1:

23.12.2019

Hakem 2 / Referee 2:

25.12.2019

Kabul Tarihi / Accepted Date:

27.12.2019

Yazar Bilgileri/Author Info

∞

Dr. Öğrt. Üyesi Serpil Kahraman
Orcid id:0000-0003-4570-1604
Yaşar Üniversitesi İşletme
Fakültesi Ekonomi Bölümü
İzmir / Türkiye
serpil.kahraman@yasar.edu.tr

∞

Gizem Şişmanoğlu
Orcid id:0000-0002-9001-4427
Yaşar Üniversitesi İşletme
Fakültesi İzmir / Türkiye
gizem.sismanoglu@yasar.edu.tr

Bu makale intihal.net ile
denetlenmiştir.

This article was checked by
intihal.net

İletişim

usbaddergi@gmail.com
https://dergipark.org.tr/usbadd

OSMANLI İMPARATORLUĞU'NDAN TÜRKİYE CUMHURİYETİ'NE DEVRALINAN İKTİSADİ YAPI

Serpil KAHRAMAN
Gizem ŞİŞMANOĞLU

Öz: Türkiye Cumhuriyetinin, kuruluş yıllarındaki, ekonomik durumunu incelemeyen önce Osmanlı İmparatorluğu'ndan kalan ekonomik unsurların ana hatlarını tespit etmek gerekmektedir. Cumhuriyetin kuruluş yılları ekonomisi, Osmanlı İmparatorluğu'ndan devralınan iktisadi yapıya dayanmaktadır. Osmanlı İmparatorluğu'nda üretim tarıma dayalıydı. Bu nedenle sanayi gelişmemiş ve kendi içine kapanmış olarak tamamen küçük üretim birimleri halinde, ülke içinde dağınık olarak yer almış bulunmaktaydı. Ayrıca sermaye birikiminin ise çok ciddi boyutta azınlıkların ve yabancı sermayenin elinde olduğu görülmektedir. Çalışmanın amacı, Cumhuriyetin kuruluş döneminde ekonomi politikalarına yön veren, Osmanlı'dan devralınan ekonomik yapının kısa bir çözümlemesini ortaya koymaktır.

Anahtar Sözcükler: İktisat tarihi, iktisadi devletçilik, Türkiye ekonomisi.

Jel Kodları: B22, B29, N24.

Bu Makaleye Atıf İçin / To Cite This Article

Kahraman, S. – Şişmanoğlu G. (2019). Osmanlı İmparatorluğu'ndan Türkiye Cumhuriyeti'ne Devralınan İktisadi Yapı - Economic structures inherited from the Ottoman Empire to the Republic of Turkey. USBAD Uluslararası Sosyal Bilimler Akademi Dergisi - International Journal Of Social Sciences Academy, 1(2), 40-52.

ECONOMIC STRUCTURES INHERITED FROM THE OTTOMAN EMPIRE TO THE REPUBLIC OF TURKEY

Abstract: Republic of Turkey, in the foundation stage, the remaining economic structure from the Ottoman Empire in examining the economic situation, economic factors must firstly to identify as the framework. The economy of the foundation years of the Republic is based on the economic structure taken over from the Ottoman Empire. Production in the Ottoman Empire was based on agriculture. For this reason, the industry has not developed and has taken part in the country as a completely small production units, scattered within itself. It is seen that capital accumulation is in the hands of very serious minorities and foreign capital. The aim of this study is to present a brief analysis of the economic structure taken over from the Ottoman Empire which shaped the economy during the foundation of the Republic.

Key words: Economic history, etatism, Turkish economy.

Jel Codes: B22, B29, N24.

GİRİŞ

Türkiye Cumhuriyetinin, kuruluş aşamasındaki, ekonomik durumunu incelerken Osmanlı İmparatorluğu'ndan kalan ekonomik unsurların öncelikle ana hatlarını tespit etmek gerekmektedir. Osmanlı İmparatorluğu'nun ekonomik düzeni çözümlendiğinde görülecektir ki, Osmanlı İktisat düşüncesi Tanzimat dönemiyle birlikte yer edinmeye başlamıştır. Osmanlı İmparatorluğu'nda üretim tarıma dayalı olup, toprak mülkiyeti ise devlete aittir. Bu nedenle sanayi gelişmemiş ve kendi içine kapanış olarak tamamen küçük üretim birimleri halinde, dağınık olarak ülke içinde yer almış bulunmaktadır.

Bir diğer taraftan ticari faaliyetlerin, uzmanlaşma gerektiren zanaatlerin yetersizliği ile faiz geliriyle desteklenebilecek sermayeden yoksunluk Osmanlı'yı mali krize sürüklemiştir (Kalaycı, 2009). İmparatorluğun son iki çeyreğinde ise, ticaret, ulaştırma ve bankacılık gibi hizmet sektörlerinin gelişerek, sermaye birikimi kısıtlı da olsa sağlanabilmiştir. Ancak, var olan kısıtlı sermayenin de azınlıkların ve yabancıların elinde olduğu görülmektedir (Kepenek ve Yentürk, 2011: 9). 1838 yılında yapılan Balta Limanı anlaşmasından sonra loncaların gücü gerilemiş buna karşılık özel mülkiyetin yaygınlaşmaya başladığı izlenmektedir. Yine aynı süreçte ithalat yerine yerli üretime ağırlık verilmesi ön plana çıkmıştır. 19. yüzyılın son çeyreğinde, sanayi hareketi güçlenme göstermiştir. 20. yy başlarında da İttihat ve Terakki partisinin iktidara gelmesiyle sanayileşme ekonomik politika olarak uygulanmaya başlamıştır (Çamurcuoğlu, 2009: 167).

İktisat tarihi yazınında her ne kadar Atatürk Dönemi iktisat politikalarına, diğer bir ifadeyle iktisadi devletçi politikalar önemli bir yer tutsa da, söz konusu politikalara da yön veren Osmanlı'dan uzanan ekonomiye dair özetleyici bir çözümleme kısıtlı kalmaktadır. Bu

doğrultuda çalışmanın alana katkı sağlaması amaçlanmaktadır. Birinci bölümde Osmanlı İmparatorluğu'ndan devralınan ekonomi sektörler bazda incelenerek Türkiye Cumhuriyeti'nin nasıl bir ekonomik yapı devraldığı ortaya koymaktır. Bu bölüm içinde yer alan önemli teknik unsurlardan birisi de Osmanlı İmparatorluğu'ndaki sanayinin yapısının incelenmesidir. İkinci bölümünde ise; iktisadi devletçi politikalara da yön veren kuruluş dönemi ekonomisinin ana unsurları ortaya koyulmaya çalışılmıştır. Ayrıca Osmanlı'nın dış borçları ve yabancı sermayenin rolü de çalışma kapsamında yer almaktadır.

1. Osmanlı İmparatorluğu'nda Ekonomi

1.1. Osmanlı İmparatorluğu'nda Madencilik Sektörü

Bilindiği üzere dünya genelinde madencilik sektörü yüksek getirisi olan bir sanayi dalıdır. Osmanlı İmparatorluğu madenlerini ağırlıklı olarak askeri teçhizat ve sikke basımı amacıyla kullanıldığı görülmektedir. Madenlerin ara malı veya nihai mala dönüştürülme aşamaları ise oldukça kısıtlı kalmıştır. 19.yy.'da, Osmanlı İmparatorluğu özellikle maden sektöründe yabancı sermayeyle bir araya gelmiş olup, özel ruhsatlarla faaliyet göstermişlerdir. 1820'li yıllarda Ereğli Kömür Havzasını açmışlardır. 1858 yılında ilk kez çıkarılan Arazi Kanunu ve izleyen yıllarda ki 1906 yılına kadar nizamnamelerle sektöre yön verilmiştir.

Osmanlı İmparatorluğu döneminde Almanya, Fransa, İngiltere Rusya gibi ülkeler bakır, kurşun, krom ve kömür madenleri ile ilgilenmişlerdir ve küçük işletmeler kurmuşlardır. 19.yy.'ın başlarında ise, Zonguldak Maden Kömürü Havzası işleme başlamıştır (Maden Mühendisleri Odası: 1999: 17). Osmanlı İmparatorluğu'nda, madencilik sektörünün gelişimi incelendiğinde, madencilik ile ilgili girişimler azınlıklar ve yabancılar tarafından yapılmış olup; madenciligi belli bir düzeye getirmişlerdir. Madencilik ülkede ihracat amacıyla yapıldığı tespit edilmektedir. Maden üretiminin geneline bakıldığında yerli sermayenin payı giderek azalmıştır.

Tablo 1. *Osmanlı İmparatorluğu Maden Üretiminde Türk, Azınlık ve Yabancı Payları (parasal değer yüzdesi)*

Yıl	Türk	Azınlık	Yabancı	Toplam
1902	43	7	50	100
1905	33	2	65	100
1907	38	2	60	100
1909	23	5	72	100
1911	20	5	75	100

Kaynak: Ökçün, G. (1969). XX. Yüzyıl Başlarında Osmanlı Maden Üretiminde Türk Azınlık ve Yabancı Payları, Abadan'a Armağan. Ankara, AÜSBF Yayınları. S. 803-892.

Ne var ki maden üretimiyle ilgili düzenli veriler bulunmamaktadır. Osmanlı İmparatorluğu maden üretimindeki Türk, Azınlık ve Yabancı paylarına baktığımız zaman yabancı sermayenin madencilik sektöründe ciddi bir arzı olmuştur. Osmanlı İmparatorluğu madencilik de getirdiği yeni düzenlemeler yabancı yatırımcının lehine olup, yerli sermayeyi destekleme, madenin gelirlerini vergilendirme ve de madeni ürünlerin ihracatını sınırlama girişimleri yetersiz kalmıştır.

1.2. Osmanlı İmparatorluğu'nda İmalat Sektörü

Osmanlı İmparatorluğu'nda sanayi genelde küçük üretim birimlerden oluşup; dayanıksız tüketim malları üretmiştir. Bir diğer taraftan da kısıtlı küçük sanayi birimlerinin ancak yakın pazarlara hitap ettiği gözlenmektedir (Kepenek ve Yentürk, 2011: 16). Sanayinin geneline bakıldığında, Osmanlı'da kırsal kesimde tarımsal üretim için az gelişmiş diyebileceğimiz el tezgâhı şeklinde dokuma ve değirmencilik de kullanılan malzemeler üretmiş, bir diğer taraftan da kent ve kasabalara baktığımız zaman dokumacılık, gıda ve giyim gibi üretimine gidilmiştir. Kent ve kasabalardaki sanayi üretiminin nicelik ve nitelik yönünden denetimi ise, lonca biçimi örgütlenme ile sağlanmaktadır (Ökçün, 1984: XX). Bu tip yapının sanayi ve ticareti birleştirdiği anlaşılmaktadır. Bu yapının da ancak yerel gereksinimlere cevap verebildiği bilinmektedir. Aynı dönemde de batıda kitle üretime gidilmesi Osmanlı imparatorluğunda sanayi düzeni ve örgütlenmede etkili olmuştur.

1838 yılında Türk – İngiliz Ticaret Anlaşması imzalanmıştır. Bu anlaşma ile İngiliz sermayesine önemli ayrıcalıklar tanınmıştır. Anılan tarihte İngiliz sanayi mallarına% 5 gümrük vergi vermesi kararlaştırılmıştır. Ülke içinde illerarası sanayi üretim satışından % 8 oranında bir iç gümrük vergisi alınmaktaydı (Kepenek ve Yentürk, 2001: 16, Bülbül, 2010: 28). Bu anlaşma Osmanlı'da sanayi çöküşünün başlangıcı olmuştur. Bu gelişme çerçevesinde Osmanlı sanayisi doğal olarak dış pazarlarla rekabet edebilecek güçten yoksun kalmıştır. Bu sürecin devamında gerek azınlıkların, gerekse yabancıların sürekli baskıcı ısrarları sonucunda esnaf örgütleri ile rantın dağıtıldığı belirlenmektedir. Bu dağıtılma aşamasında loncaların rekabetten uzak hatta bir tekele dönüştükleri de bir diğer unsurdur. Tüm bu gelişmeler sonucunda ülke genelinde birçok iş yerleri kapatılmış, üretim düşmüş ve işsizlik önemli oranda artmış bulunmaktadır. Osmanlı İmparatorluğu'nda yerli sanayinin büyük bir yıkıma uğramış olduğunu net olarak söylemek mümkündür.

Osmanlı İmparatorluğu'na 19. Yüzyılın ikinci yarısından itibaren sanayide düzenleme çabaları olduğu görülmektedir. II. Meşrutiyet ilan edildikten kısa bir süre sonra iç gümrükler kaldırılmıştır ve 1913 yılında çıkarılan Teşvik-i Sanayi kapsamında sanayi kuruluşlarına karşılıksız arazi temini, vergi muafiyeti veya indirimleri gibi teşvik ve sübvansiyonlar uygulanması esas alınmıştır.

Osmanlı İmparatorluğu'nun 1913 – 1915 yıllarında yapılmış olan sanayi verilerine baktığımız zaman işletmelerin % 55 seviyesindeki kısmın İstanbul'da % 22 oranındaki kısım ise İzmir'de yer aldığı bunun yanı sıra geriye kalan % 23 oranın ise ülkenin diğer yerlerinde farklı

yörelere dağılık olduğu görülmektedir (Yaşar, 2003: 51). Yapılan sayımların Batı Anadolu'yu da kapsamakta ve daha ziyade 10 kişiden fazla personelin çalıştığı işyerlerini içermekte olduğu bilinmektedir. Bu sayımların bir neticesi olarak sanayinin tümünün dayanıksız tüketim malları üretimine yönelik küçük işletmeler olduğu tespit edilmektedir (Kepenek ve Yentürk, 2011: 17).

Osmanlı İmparatorluğu'nun 1921 yılında ki sanayi sayımına baktığımız zaman İstanbul, İzmir, Bursa ve Adana illeri hariç tutularak inceleme yapılmıştır. Bu inceleme neticesinde, sanayi işletmelerinde ortalama 3 işçi çalışmaktaydı. Bu araştırma çerçevesinde, Anadolu'da toplam 32.991 işletme olduğu rakamlardan anlaşılmaktadır. Bunun yanı sıra, toplam çalışan işçi sayısının da 70.208 olduğu görülmektedir (Kepenek ve Yentürk, 2011).

Tablo 2. Anadolu Sanayisinin Durumu (1921)

Sektör	İş yeri Sayısı	İşçi Sayısı	İş yeri Başına ortalama İşçi Sayısı
Dokuma	20.057	35.316	1.76
Deri İşleme	5.347	17.964	3.36
Madeni Eşya	5.273	8.021	1.52
Gıda	1.273	4.493	3.53
Ağaç İşleri	704	3.612	5.13
Kimya	337	802	2.38
Toplam	32.991	70.208	17.68

Kaynak: Kepenek. Y. ve Yentürk N. (2011). Türkiye Ekonomisi. İstanbul, Remzi Kitapevi. s.19, Demirel, S. (2015). Sanayileşme Hareketini Anlamak İçin. İstanbul Sanayi Odasının Altmışıncı Yılında Türk Sanayii, 3.basım, İstanbul, NMC Televizyon ve Reklamcılık A.Ş.

Osmanlı İmparatorluğu'nda sanayi üretimin de yerli tüketimi ve iç talebi karşılamaktan uzak kalmıştır. Bir diğer husus ise; Osmanlı İmparatorluğu'nda sanayi üretimi azınlıkların ve yabancıların elinde olmuştur. Bunun neticesi ekonomik gelişmeyle birlikte sermayedar kesim tamamen Türk halkı dışındadır.

1.3. Osmanlı İmparatorluğu'nda Ulaştırma Sektörü

Osmanlı'da ulaştırma sektöründe, yabancı sermayeyle yapılan demiryollarının ağırlıkta olduğu görülmektedir. Bu demiryollarında yabancılara kar garantisi verilmiştir. Ayrıca 70 – 100 yıllık işletme imtiyaz hakkı tanınmıştır. Demiryolları toplam da olarak yaklaşık olarak 4.000 km uzunluğundaydı (Uzun, 2005: 69). Osmanlı İmparatorluğu'ndaki demiryolu yatırımlarında yabancı sermaye yapısı incelendiğinde; Alman, Fransız ve İngiliz sermayesinin ağırlıkta olduğu görülmektedir.

Demiryolları yapımının ekonomik etkenlerini iki ana grupta toplayabiliriz. Bunlardan ilki hammaddelerin yani demir, çelik üretimimin yapılmasıdır. İkincisi ise; demiryolunun götürüldüğü bölgenin pazarlara açılmasıdır. Genelde demiryollarına yatırımlarda öncelik verilmesinin nedeni sanayileşme kapsamında belli bir aşamayı gerçekleştirmek amacına yöneliktir. Birinci ilke demir-çelik sanayinin gelişmesi olarak önemini her zaman korumaktır. Osmanlı İmparatorluğu'nda, demir-çelik sanayisi o dönemde kurulamadığı için ilk özelliğin sağlanamamıştır. Ancak demiryollarının pazar yerlerine götürüldüğü yerlerde tarımsal ürünlerin Batı Anadolu'da ihracata açılması fiilen mümkün olmuştur.

Osmanlı'da, denizyolları ulaşımının ise yine demiryollarında olduğu gibi yabancı sermayenin etkisi altındadır. Bir diğer taraftan kara ulaşımına baktığımız zaman; kara ulaşımının gelişiminden söz etmek pek mümkün değildir. İncelenen dönem içerisinde herhangi bir önemli gelişmenin de olmadığı görülmektedir.

1.4. Osmanlı İmparatorluğu'nda Bankacılık Sektörü

Osmanlı İmparatorluğu'nda, alışlagelmiş bir banka sisteminin bulunmadığı görülmektedir. Geleneksel olarak imparatorluk genelinde banka işlemlerinin tamamı Galata Bankerleri tarafından yürütülmektedir. Galata bankerlerinin tümü azınlıklar tarafından oluşturdukları görülmektedir. Tanzimat döneminde birkaç tane başarısız banka kurma deneyiminin de yaşandığı aynı süreç içinde gözlenmektedir.

Osmanlı borçlarının tasfiyesinde ve sermaye transferlerinde bankalar aracılık etmiştir. En önemlisi, 1856'da yılında İngiliz Sermayesi ile kurulan ve Merkezi Londra'da bulunan Bank-ı Osmanî (Ottoman Bank) idi. Bank-ı Osmanî ilk borçlanmaya ve ilk demiryolu hattının yapımına aracılık eden İngiliz sermaye grubu tarafından kurulmuştur. Fakat bu banka Mires borçları ve 1860 bunalımı nedeniyle çok fazla çalışmamıştır. Ancak Fransız sermayedarların desteği ile 1863 yılında Bank-ı Osmanî-i Şahane kurulmuştur (Sükan, 2014: 203).

Bank-ı Osmanî Şahane bir devlet bankası ve devlete borç veren bir banka olmuştur. Osmanlı devletinin birçok yatırımların finansmanına katılmış bir ticari banka işlevini gördü. Yetkili bir devlet bankasına sahip olan Osmanlı hükümeti devletin gelir ve giderlerin dengesini, dış borçlanmalarını ve ödemelerini yapacak güvenilir bir banka durumuna sahip olmuştur (Aymalı, 2013).

1.5. Osmanlı İmparatorluğu'nda İç ve Dış Ticaret

Osmanlı İmparatorluğu'nda ticaret sanayide de olduğu gibi loncalar tarafından örgütlenmiştir. Tüccarlar, İmparatorluk döneminde refah içinde yaşayan güçlü sınıflardan oluşmaktaydı. Ancak ticaret ile uğraşan azınlıklar, Avrupa Devletlerinin himayesinden faydalanmak ve batı ülkelere tanınan kapitülasyonlardan yararlanmak amacı ile bazı Avrupa ülkelerin uyruğuna girmeleri sonucu ticaret alanında farklı gelişmelere yol açmıştır. Çok geçmeden Osmanlı ticareti azınlıkların eline geçmiş bulunmaktaydı (Taner, 1968: 41).

Osmanlı'nın, dış ticareti ile ilgili verilerinin çok sınırlı olması nedeniyle ekonomik incelemeler oldukça zor yapılabilmektedir. Ekonomi içindeki görece payı yüksek olduğu için fiyat düzeyinde, tarımsal üretiminde ve gelirinde negatif etkiler oluşmuştur.

Osmanlı İmparatorluğu iç pazarda mal arzını arttırarak piyasa istikrarını, sağlamayı amaçlamaktadır. Osmanlı imparatorluğunda, bu politika devamlı olarak uygulanmıştır. Osmanlı İmparatorluğu 19.yy. sonlarında kamu gelirlerini arttırmaya gitmiştir. Aynı zamanda yerli üretimi de diğer dış ülkelere karşı rekabetten korumak için ithalata gümrük vergisi getirmiştir ancak olumlu sonuçlar alınmamıştır. Dış ticaret önemli derecede serbest piyasa şartlarına göre şekillenmiştir (Bülbül, 2010:39).

Osmanlı'nın ihracatına baktığımız zaman içerisinde madenler ve tarım ürünleri yer almaktaydı. Tarım ürünlerinde pamuk, tütün, fındık, incir, tiftik ve afyon yer almaktaydı. İthalata baktığımızda, dokuma, giyim eşyası, şeker, un gibi diğer gıda maddeleri yer tutmaktaydı (Kepenek ve Yentürk, 2011: 22).

1840 yıllarında dış ticaretin verileri incelendiğimizde ithalat 7.845 Osmanlı lirası ve ihracatın ise 5.899 Osmanlı lirası seviyesinde olduğu anlaşılmaktadır. Bu rakamlardan da hesaplanabileceği üzere, dış ticaret açığının da 1.946 Osmanlı lirası olduğu anlaşılmaktadır. 1873 – 1877 yılları döneminde ülkede hem ithalat hem de ihracat artmıştır. Bu dönemde ithalatın yaklaşık olarak yaklaşık % 185 artarak 22.356 Osmanlı Lirası olarak kayda geçmiştir. Aynı dönem ihracatın ise yaklaşık % 178 artarak 16.402 Osmanlı lirası olarak gerçekleşmiştir.

Dış ticaret açığı ise, 5.954 Osmanlı lirası olduğu görülmektedir. 1900'lü yıllarda, hem ithalatın hem de ihracatın 1873–1877 yıllarına göre düşme eğiliminde olmuştur. Aynı dönem içindeki dış ticaret açığının ise yine bir önceki dönem 1873 – 1877 yıllarına göre % 45 oranında artarak 8.620 Osmanlı lirası olarak görülmektedir. 1910 – 1912 yıllarında hem ithalatın hem de ihracatın, 1900 yıllarına göre yukarı yönlü ivme kazandığı görülmektedir (Kalabak, 2014: 310). İncelenen bu dönem içerisinde ithalatın 36.436 Osmanlı Lirası, ihracatın ise, 19.967 Osmanlı lirası olduğu belirlenmektedir. Bu rakamlar ise, 1900 yıllarındaki döneme göre, ithalatta % 75 ihracatta ise, % 64 civarındaki artışa işaret etmektedir. Aynı dönem söz konusu olduğunda da, dış ticaret açığının % 91 oranında artarak, 16.469 Osmanlı lirası olduğu tespit edilmektedir (Kalabak, 2014: 310).

Tablo 3. Osmanlı İmparatorluğu Dış Ticaret Verileri

Yıllar	Dış Alım (Osmanlı Lirası)	Değişim (%)	Dış Satım (Osmanlı Lirası)	Değişim (%)	Fark (Osmanlı Lirası)	Değişim (%)
1840'lı Yıllar	7 845	-	5 899	-	1 946	-
1873-1877	22 356	184 97	10 402	178 05	5 954	205 96
1900'lü Yıllar	20 822	-6 86	12 202	-25 61	8 620	44 78
1910-1912	36 436	62 98	19 967	63 64	16 469	91 06

Kaynak: Kalabak, A. Y. (2014). Osmanlı'nın Son Dönemini Sosyo Ekonomik Buhranları ve Mali Emperyalizm. Selçuk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi, 27, 305 – 326.

1.6. Osmanlı İmparatorluğu'nun Dış Borçları

Osmanlı İmparatorluğu'nda dış kaynaklar ekonomide belirleyici bir özellik arz etmektedir. Osmanlı İmparatorluğu almış olduğu dış borçları daha ziyade ülkenin cari harcamalarında kullanmıştır. Bu sebeple sürekli borçlar artmıştır (Kepenek ve Yentürk, 2011:11). İngiltere, Osmanlı İmparatorluğu'na borç veren önemli bankacı ülke olmuştur. Ancak izleyen zamanda Fransa Osmanlı İmparatorluğu'na borç veren ülke duruma gelmiştir (Kıray, 1995: 24). Osmanlı İmparatorluğu, 1854 yılında Kırım Savaşı nedeniyle İngiltere ve Fransa'dan 5,5 Milyon Osmanlı lirası borç almıştır. Osmanlı İmparatorluğu, 1.Dünya Savaşı'na 243 (devlet kasasına giren tutar) Milyon Osmanlı lirası borç ve faiziyle 402 Milyon Osmanlı lirası (1854 – 1914 yılları arasında borçlandığı tutar) dış borçla girmiştir (Kotan, 2014: 197). Osmanlı İmparatorluğunun 1854 – 1914 yılları arasında aldığı dış borçlar aşağıda ki tabloda belirtilmektedir.

Tablo 4. Osmanlı İmparatorluğu'nun Dış Borçları (1854-1914)

Dönemler	Borçlanılan Miktar	Ele Geçen Miktar
Abdülmecit (1854-1861)	16 Milyon	8 Milyon
Abdülaziz (1861-1875)	227 Milyon	121 Milyon
II. Abdülhamit (1876-1909)	113 Milyon	77 Milyon
Mehmet Reşat (1909-1914)	46 Milyon	37 Milyon
Toplam	402 Milyon	243 Milyon

Kaynak: Cem, İ. (1977). Türkiye'de Geri Kalmışlığın Tarihi. 6. Baskı. İstanbul, Cem Yayınevi. s. 242.

Osmanlı İmparatorluğu'nda alınan dış borçların geri ödenmesi aşamasında ciddi sorunlar gündeme gelmiştir. Sonuç itibariyle Osmanlı İmparatorluğu ödeme imkânlarının kalmadığını açıklamak zorunda kalmıştır. Bu gelişme çerçevesinde iç borçların ödenmesi için Rüsüm-ı Sitte idaresi kurmuştur. Rüsûm-ı Sitte İdaresi 1879 – 1882 yılları arasında faaliyet göstermiştir. Bu süre içerisinde devamlı surette baskılar gelmesi sebebiyle idare kapatılmış olup; yerine 1881 yılında Düyûn-ı Umûmiye idaresi kurulmuştur. 1881 yılında kurulmuş olan Düyûn-ı Umûmiye Osmanlı ve yabancı temsilcilerden meydana gelmekteydi ve dış borcunda anapara ve faizlerinin karşılanması için bazı vergilerin gelirlerine el konulmasına izin verilmiştir.

1.7. Osmanlı İmparatorluğu'nda Yabancı Sermaye Yatırımları

Osmanlı İmparatorluğunda yabancı sermaye yatırımları 19.yy'ın ikinci yarısından itibaren dış borçlanma ve sermaye yatırımları ile girmiştir. Bu borçlanma ile ilk olarak bankacılık daha sonra da demiryolları yerini almıştır. Bunun akıbetinde madencilik, sigortacılık, ticaret ve sanayinin yanı sıra su, gaz, belediye hizmetlerine de yatırım yapılmıştır. Avrupalı devletlerin

en fazla yatırım yaptığı alan demiryolları olmuştur. Osmanlı İmparatorluğunun yabancı sermayenin denetime girmesiyle dış borçları önemli derecede artmıştır (Sükan, 2014: 195). Osmanlı İmparatorluğu'nda yatırım yapan yabancı ülkelerin başında İngiltere ve Fransa gelmekteydi. İngiltere özellikle 1850'li yıllarından beri artan miktarda Osmanlı İmparatorluğu'na ilk yatırım yapan ülke olmuştur. Fakat 1890'lı yıllarının başlarından itibaren yerini Fransa ve Almanya'ya bırakmıştır. 1914 yılında Almanlar yatırım payını % 27,8'e, İngilizler payını % 15,2'e ve Fransızların ise; % 50.1 idi (Koçtürk ve Eker: 2012: 36).

İncelenen dönemde yabancı sermaye yatırımların toplam 84 Milyon 660 Bin Osmanlı lirası tutarında olduğu görülmektedir (Yerasimos, 1975: 949). 1914 yılı itibariyle yabancı yatırımların yaklaşık % 63,1 kısmını demiryolu yatırımları teşkil etmektedir. Yatırımların sermayesinin % 49,90'ı Fransız, % 42,61'i Alman ve % 10,49'u ise İngilizlere aitti. Yabancı sermaye yatırımlarının ikincisinin bankacılık sektöründe olduğu gözlenmektedir. Bu yatırımın % 12 ve 8 Milyon 200 Bin Osmanlı lirası seviyesindeydi. Yatırımların sermayesini % 37,77'i Fransızlara, % 33,33'ü İngilizlere ve % 28,90 oranının ise Almanlara aitti. Yabancı sermayenin madencilik, sigortacılık, ticaret ve sanayinin yanı sıra, su, gaz gibi belediye hizmetlerine ve limanlara yapılan sermaye yatırımlarının toplam payları % 24.9 oranındaydı (Sükan, 2014: 200).

Tablo 5. Osmanlı İmparatorluğu'nda Yabancı Sermaye Yatırımları (Osmanlı lirası)

Yatırımlar	Tutar	Yıllık Net Getiri	Getiri Oranı (%)
Demiryolları	53 310	1 040	1,95
Elektrik, Tramvay, Su	5 700	170	2,98
Liman ve Rıhtım	4 710	160	3,40
Sanayi (Reji dâhil)	6 500	560	8,61
Ticaret	2 660	-	-
Madencilik	3 580	230	6,42
Bankacılık ve Sigortacılık	8 200	890	10,85
Devletin Ödediği Demiryolu Güvencesi (km)	-	420	-
Toplam	84 660	3 470	0,40
Devlet Borçları (Dış)	149 480	13 000	8,70
Genel Toplam	234 140	16 370	6,99

*Veriler I. Dünya Savaşı öncesine aittir.

Kaynak: Kepenek. Y. ve Yentürk N. (2011). Türkiye Ekonomisi. İstanbul, Remzi Kitapevi. s.12

Yabancı sermaye yatırımlarının yıllık net getirisinin sektörel dağılımına baktığımız zaman bankacılık- sigortacılık % 10.85 seviyesinde olup en yüksek getiri oranındadır. Bu getiri oranını % 8,70 oranı ile devlet borçlarının takip ettiği görülmektedir. Bir diğer ifadeyle Osmanlı İmparatorluğu'na borç vermek, iktisadi yatırımlardan daha kârlı bir iktisadi faaliyete dönüşmüştür.

2. Kuruluş Dönemi: Osmanlı'dan Devralınan Ekonomi

1915 yılında, Osmanlı Bankası kuruluşuna tamamen özel olan yetkisi kaldırıldığı için emisyon bankası olma niteliğini yitirmiştir. O dönemde TL'nin değeri Sterlin ile bağlıydı ve serbest dalgalanan kambiyo sistemi yürürlükteydi. Bu dönemde, döviz denetiminin olmadığı ve ayrıca kur dalgalanmasını belirli sınırlar içinde tutacak sistemin de bulunmadığı göz önüne alınmalıdır. Osmanlı İmparatorluğu'ndan 161 milyon TL tutarında karşılıksız kâğıt para devralındığı tespit edilmiştir (Yakuphan, 2013).

O dönemde kâğıt paranın karşılığı Almanya ve Avusturya bankalarındaki, altınlar ile Almanya hazine bonolarıdır. Savaşta yenilgi nedeniyle, altınlar ile Almaya hazine bonolarına el konulunca, para tamamen karşılıksız kalmıştır. Ülkede ihracatın %80 seviyesinden fazlasını tarımsal ürünlerin teşkil etmesi nedeniyle sistemde dönemsel olarak fiyat dalgalanmalarının da meydana geldiği gözlenmektedir. Bu kur durumunun yüksek spekülasyon kazançlarının kaynağı durumunda olduğu da kabul edilen güncel bir gerçektir (Yakuphan, 2013). Mevcut kambiyo sistemi, eldeki kâğıt paraya karşılık yaratma olanağını kısıtlamaktadır. Osmanlı Bankası'nın yerine, iktisat politikalarına uyumlu bir Merkez Bankası'nı zorunlu kılıyordu (Kalaycı, 2010).

1922 ile 1938 yılları süresince geliştirilen bu ekonomik kalkınma stratejisinin temel hedefleri ise;

- a.İstihdamın artırılması,
- b.Hızlı ekonomik kalkınma (hızlı ve dengeli sermaye birikimi),
- c.İhracatın el verdiği kadar ithalat yapılması (dış ticaret dengesi),
- d.Gelir dağılımının iyileştirilmesi,
- e.Enflasyonsuz kalkınma (gelir - harcama dengesi),
- f.Tüm bölgelerin kalkındırılması (bölgeler arası dengeli kalkınma),
- g.Özel girişimin geliştirilmesi,
- h.TL'nin değerinin korunması (Kalaycı, 2010),

i.Hızlı ekonomik gelişme için yabancı sermaye ile işbirliği yapılması olarak tespit edilmiş bulunmaktadır. Atatürk'ün ekonomi politikası da dünyanın kalkınmakta olan ülkelere örnek teşkil edecek özellikler taşımaktadır.

2.1. Kuruluş Döneminde Yabancıların Ekonomideki Rolü

Bu dönemde, ülke genelinde, yabancıların etkinliği, daha açık bir şekilde ortaya koyabilmek için, bazı hususların belirlenmesinde yarar vardır. 1 Mart 1924 tarihinde, ilk Cumhuriyet bütçesinin yürürlüğe girdiği ve bunun da 120 milyon TL tutarında olduğu bilinmektedir. Yabancıların ekonomideki payıyla ilgili olarak, Türkiye genelinde yabancı sermayenin kontrol ettiği 94 tane büyük şirketin olduğu ve bu 94 şirketin 1923 yılı dönemine ait olan sektörel dağılımını detaylandırdığımız zaman aşağıdaki tablo ortaya çıkmaktadır. Bu doğrultuda yabancı yatırımların, pazar kısırtı dolayısıyla daha ziyade kâr oranı yüksek sektörlerde yatırım yaptıkları görülmektedir (Avcioğlu, 1995).

Tablo 6. Türkiye'de Yabancı Sermayeli Şirketlerin Sektörlere Göre Dağılımı (1923)

Sektörler	Firma Sayısı	Yatırılmış Sermaye (Milyon Sterlin)	%
Demiryolları	7	39,2	62
Bankalar	23	10,2	16
Liman işleri ve belediye hizmetleri	11	5,0	8
Ticaret	35	3,6	6
Madencilik	6	3,0	5
İmalat	12	2,4	3
Toplam	94	63,4	100

Kaynak: Yavan, N. ve Kara, H. (2003). Türkiye'de Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımları ve Bölgesel Dağılışı. Coğrafi Bilimler Dergisi, 1(1), 19-42.

Bu şirketlerdeki toplam sermayenin 63 milyon 400 bin Sterlin olduğu hesaplanmaktadır. Ülke genelini kapsayan ekonomik genel duruma bakıldığında, aynı dönemde, tüm Türkiye'nin ithalatının 32 milyon Sterlin civarında olduğu dikkate alınır, bu şirketlerdeki toplam yatırımın, yıllık ithalatın iki katı düzeyine eriştiği ortaya çıkmaktadır (Yavan ve Kara, 2003: 26).

Bir diğer taraftan, ülkenin, milli gelirinin, 180 milyon Sterlin düzeyinde olduğu hesaba katılırsa, söz konusu bu yabancı şirketlerdeki toplam yatırım, ülke milli gelirinin üçte birine eşittir. İncelenen süreçte, yabancı sermayenin toplamının, 1923 yılı döneminde 63 milyon 400 bin Sterlin olduğu dikkate alınır, şirket başına söz konusu yabancı yatırımın 67 milyon 447 bin Sterlin civarında olduğu hesaplanmaktadır (Türkiye Cumhuriyeti Kalkınma Bakanlığı: Ekonomik ve Sosyal Göstergeler, 2015).

Türkiye Cumhuriyetinin, ekonomik gelişimi çerçevesinde, 1927 yılına kadar geçen süreçte, yabancı sermayeli şirketlerinin sayısı 113'e kadar çıktığı ve bu aşamada ek olarak 30 milyon TL sermayenin daha ülkeye girdiği istatistiklerden görülmektedir (Sükan, 2014: 214). Bu dönem içinde, ülkede, tütün tekeli de kapitülasyonlar gereği tamamen yabancıların elinde bulunmaktadır. Reji idaresi olarak bilinen tekel yönetimi ancak 1 Mart 1925 tarihinde devletin eline geçebilmiştir. Bu doğrultuda gerek kapitülasyonlar, gerekse iç ve dış ticarete yabancı sermayenin ağırlığı ve yetersiz sermaye Osmanlı'yı "çevre" ekonomisi konumunda kalmasına neden olmaktadır (Kalaycı, 2008).

SONUÇ

Osmanlı'dan devralınan iktisadi yapı ve özellikle Osmanlı Dış borçları, kapitülasyonlar ve yetersiz sermaye Cumhuriyetin ilk kuruluş yıllarında benimsenecek olan iktisat politikalarına yön veren unsurlar olmuştur. Bu doğrultuda Atatürk, tamamen ülkeye özgü bir düzen olan "iktisadi devletçi" politikalar ve sanayileşme planlarıyla yeni cumhuriyetin ekonomi temellerini atacaktı.

Osmanlı, vergi sisteminin bozulması ve yapısal unsurlarla birlikte ekonominin düzenlenmesi için gerekli olan para ve maliye politikalarından tamamen yoksun kalmıştır. Ticari faaliyetlerin ve kentsel zanaatların gelişmemiş olması ve toptağa dayalı yapı dolayısıyla kamu gelirlerinin çoğunluğu tarım sektöründen sağlanmıştır. Ayrıca Osmanlı'nın son döneminde tüccar, sanayi grupları ve İstanbul halkının çoğunluğu Osmanlı İmparatorluğu'nun neredeyse son yıllarına kadar vergi vermediği de bilinmektedir (Kepenek ve Yentürk, 2011: 10).

Osmanlı ekonomisinde neredeyse tamamen yabancı sermayenin söz sahibi olduğu anlaşılmaktadır. Öyle ki yabancı sermaye, 1902 yılında tüm sektörlerde % 50 seviyesinde iken 1911 yılında % 75 - % 80 seviyelerine ulaştığı görülmektedir. Yabancı sermaye ağırlıklı olarak başta demiryolları ve kâr oranı en yüksek sektör olan bankacılık sektöründe yer almaktaydı. Toprağa dayalı düzen, ticaretin kısıtlı oluşu, sanayinin ise neredeyse olmayışı gibi ülke ekonomisinin yapısal özellikleri yanında, Osmanlı'dan devralınan borçlar, kapitülasyonlar ve sermaye yetersizliği Cumhuriyetin kuruluş yıllarının ekonomi politikalarını belirleyen temel unsurlar olmuştur. Bu doğrultuda sermaye birikimini destekleyerek, yeniden yapılanmayı sağlayacak maliye politikalar ve para politikalarını destekleyecek Merkez Bankası ihtiyacı öncelikli hedefler olmuştur (Kalaycı, 2008). Atatürk, tamamen ülkeye özgü bir politika olan iktisadi devletçilik esasları doğrultusunda ekonomiye yön vermiştir.

KAYNAKÇA

- Avcıoğlu, D. (1995). *Türkiye'nin Düzeni*. 2cilt. İstanbul: Tekin Yayınevi.
- Aymalı, Ö. (13 Haziran 2013). Osmanlıda ilk bankalar nasıl kuruldu?. *Dünya Bülteni*. <http://www.dunyabulteni.net/tarih-dosyasi/263494/osmanlida-ilk-bankalar-nasil-kuruldu-> (erişim tarihi 04.01.2017).
- Bülbül, Y. (2010). Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Özel Girişimciliğe Yönelik Devlet Politikaları. *İstanbul Ticaret Odası Yayınları*, İstanbul, Yayın No: 2010-11
- Cem, İ. (1977). *Türkiye'de Geri Kalmışlığın Tarihi*, (6.baskı), İstanbul: Cem Yayınevi.
- Çamurcuoğlu, G. (2009). Türkiye Cumhuriyeti'nin Toprak Reformu ve Milli Burjuvazi Yaratma Çabası. *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 13, 161-178.
- Kalabak, A. Y. (2014). Osmanlı'nın Son Dönemini Sosyo Ekonomik Buhranları ve Mali Emperyalizm. Selçuk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, *Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 27, 305 – 326.
- Kalaycı, İ. (2008). Atatürk'ün Kalkınma Modeli: Devletçi İktisat Politikası Boyutu. *Ekonomik Yaklaşım*, 19, 227-249.
- Kalaycı, İ. (2009). Atatürk'ün Kalkınma Modeli (AKM): Günümüz Sanayisi için Kazanımlar, *Maliye Dergisi*, 156, 152-176.

Kalaycı, İ. (2010). Atatürk Döneminde Parasal Politikalar: Çağdaş Türkiye Ekonomisine Etkileri, *Mülkiye*, XXXIV, 266, 109-124.

Kepenek, Y. ve Yentürk, N. (2011). *Türkiye Ekonomisi*. (24.Basım), İstanbul: Remzi Kitapevi.

Kıray, E. (1995). *Osmanlı'da Ekonomik Yapı ve Dış Borçlar*. (2.Basım), İstanbul: İletişim Yayınları.

Koçtürk, O. M. ve Eker, M. (2012). Dünyada ve Türkiye'de Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımları ve Çok Uluslu Şirketlerin Gelişimi. *Tarım Ekonomi Dergisi*, 18, 35-42.

Kotan, A. (2014). Osmanlı Sanayisinin Çöküşü. *Türk Dünyası Araştırmaları*, 106(208), 179 – 200.

Maden Mühendisleri Odası (1999). *Cumhuriyet Dönemi Madenciliğimiz*.

Ökçün, G. (1969). XX. Yüzyıl Başlarında Osmanlı Maden Üretiminde Türk Azınlık ve Yabancı Payları, Abadan'a Armağan. *Ankara, AÜSBF Yayınları*, 803-892.

Ökçün, G. (1984). Osmanlı sanayii: 1913-1915 istatistikleri. İstanbul: Hil Yayın.

Sükan, B. (2014). İmparatorluk'tan Cumhuriyet'e Türkiye'de Yabancı Sermaye Anlayışı. *Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, 54, 195-222.

Taner, T. (1968). Türk Devrimi. Tarihi Anlamı ve Felsefi Temeli. *Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Fakültesi Yayınları*, 252, 41-42.

Türkiye Cumhuriyeti Kalkınma Bakanlığı. (2015). Ekonomik ve Sosyal Göstergeler 1950 – 2015.

Uzun, T. (2005). *Osmanlı'dan Günümüze Demiryollarımız*, İstanbul

Yaşar, O. (2003). 1913 ve 1915 Yılları Sanayi Sayımı İstatistiklerine Göre Osmanlı Devleti'nde Tarıma Dayalı Sanayiler. *Türk Coğrafya Dergisi*, 40, 47-74.

Yavan, N. ve Kara, H. (2003). Türkiye'de Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımları ve Bölgesel Dağılışı. *Coğrafi Bilimler Dergisi*, 1(1), 19-42.

Yerasimos, S. (1975). *Az gelişmişlik Sürecinde Türkiye*. (2.basım), İstanbul: Gözlem Yayınevi.

Yakuphan, İ. (b.t.). Atatürk Dönemi Demiryolu Politikasına Bir Bakış, *Atatürk Araştırma Merkezi*. Sayı 35. <http://www.atam.gov.tr/dergi/sayi-35/ataturk-donemi-demiryolu-politikasina-bir-bakis> (erişim tarihi: 25.03.2017).

Dergi Bilgileri / Journal Info

∞

ISSN: 2149 – 9225

Yıl: 1-Sayı: 2/Year 1-Issue 2
Aralık 2019/December 2019

Makale Bilgileri / Article Info

∞

Makale türü / Article type:

Hakemli / Refereed

Araştırma / Research

Sayfa / Page: 53-63

Geliş Tarihi / Received Date:
19.08.2019

Rapor Tarihleri / Report Dates:

Hakem 1 / Referee 1:

15.12.2019

Hakem 2 / Referee 2:

25.12.2019

Kabul Tarihi / Accepted Date:

27.12.2019

Yazar Bilgileri/Author Info

∞

Öğr. Gör. Dr. Haydar İnce
Orcid İd:0000-0002-7865-7796
İstiklal Üniversitesi, Elbistan
Meslek Yüksekokulu,
Muhasebe ve Vergi Bölümü,
haydarince46@hotmail.com

Bu makale intihal.net ile
denetlenmiştir.

This article was checked by
intihal.net

İletişim

usbaddergi@gmail.com
https://dergipark.org.tr/usbadd

ULUSLARARASI SOSYAL
BİLİMLER AKADEMİ DERGİSİ
INTERNATIONAL JOURNAL OF
SOCIAL SCIENCES ACADEMY

İHRACAT PAZARLAMASINDA PAZARLAMA KARMASI STRATEJİLERİNİN ETKİSİ VE KAHRAMANMARAŞ TEKSTİL SEKTÖRÜ ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA

Haydar İNCE

Öz: Dünyada gelişen ve değişen teknolojiye bağlı olarak artan rekabet şartları, uluslararası pazarlama alanında artan oranda etkisini göstermektedir. İşletmelerin gerek yurt içinde gerekse yurt dışında kendi ürünlerini satabilmeleri ve pazarlarda yer bulabilmeleri, uygulanan pazarlama stratejilerinin rekabete uygun hale gelmesiyle mümkün hale gelebilecektir. Bu bağlamda ülkemizin önemli bir ihracat kalemi olan tekstil ürünleri ihracatında da, hedef pazara yönelik pazarlama karması stratejilerinin seçilmesi ve uygulanması çok büyük önem arz etmektedir. Bu çalışmada, ülkemizin tekstil ürünleri üretiminin ve ihracatının önemli bir bölümünü gerçekleştiren K. Maraş İlinde, özellikle ihracata yönelik faaliyet gösteren işletmelerin ihracat pazarlamasında uyguladığı stratejilerinin neler olduğu, bunların işletme başarımına etkileri konusundaki eğilimleri, bu konuda karşılaşılan ihracat engelleri ortaya konulmaya çalışılmıştır. İl genelinde sadece tekstil sektöründe üretim yapan işletme adedi 470'tir. Bunların içerisinde özellikle ihracata yönelik üretim yapan, üretim ve çalışan işçi sayısı açısından 50 adet büyük işletme araştırmaya dâhil edilmiştir. Araştırmadaki veriler, anket yöntemiyle toplanmış ve SPSS istatistik programı yardımıyla analizleri yapılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Pazarlama Karması, Uluslararası Pazarlama, Tekstil Sektörü, K. Maraş.

Bu Makaleye Atıf İçin / To Cite This Article

İnce, H. (2019). İhracat pazarlamasında pazarlama karması stratejilerinin etkisi ve kahramanmaraş tekstil sektörü üzerine bir araştırma - the effect of marketing mix strategies in export marketing and a research on kahramanmaraş textile sector. USBAD Uluslararası Sosyal Bilimler Akademi Dergisi - International Journal Of Social Sciences Academy, 1(2), 53-63.

THE EFFECT OF MARKETING MIX STRATEGIES IN EXPORT MARKETING AND A RESEARCH ON KAHRAMANMARAŞ TEXTILE SECTOR

Abstract: Increasing competition conditions due to developing and changing technology in the World show an increasing effect on international marketing. It is possible for companies to sell their own products and to find a place in the markets both at domestic and foreign by making the marketing strategies suitable for competition. In this context, in the export of textile products, which is an important export item of our country, the selection and implementation of marketing mix strategies towards the target market is of great importance. In this study, it has been tried to put forward what are the strategies applied by export-oriented companies in export marketing in Kahramanmaraş province, which performs a significant part of the production and exportation of textile products of our country, their tendencies on the company performance and their export barriers. The number of companies that produce only in the textile sector throughout the province is 470 in total. Among these, 50 big companies in terms of workers and production capacity were included in the research, which are especially engaged in export oriented production. The data in the study were collected by survey method and analyzed with the help of SPSS statistical program.

Keywords: Marketing Mix, International Marketing, Textile Industry, K. maras.

1. GİRİŞ

Dünya ülkeleri arasında artan rekabet ve küresel üretimin farklı ülkelerde yapıyor olması, dış ticaretin gelişmesine ve dolayısıyla ihracatın da önemli hale gelmesine sebep olmuştur. Günümüzde hangi ölçekte olursa olsun işletmeler, uluslararası pazarda payını artırma peşindedirler. Bu itibarla belirledikleri hedef pazara uygun pazarlama stratejileri ve pazarlama karması unsurlarını geliştirmek durumundadırlar. Tekstil sektörü ülkemizin ihracatı içerisinde büyük paya sahip bir sektördür. Kahramanmaraş İli de özellikle 1984 yıllarından itibaren bu sektörde oldukça önemli mesafeler kaydetmiştir. Bu sektörde faaliyet gösteren ve sayıları gün geçtikçe artan işletmelerden dolayı ihracat rakamı bir milyar doları bulmuştur. Bu çalışmada tekstil sektöründe faaliyet gösteren işletmeler içerisinde özellikle ihracata yönelik faaliyet gösteren işletmelerin ihracat stratejilerinin neler olduğu, uygulanan pazarlama karması stratejileri ve bunların etkileri, ihracatla ilgili engeller konusunda işletme yöneticilerinin görüşleri ortaya konulmaya çalışılmıştır.

2. LİTERATÜR TARAMASI

İhracatta uygulanan pazarlama karması stratejileriyle ilgili gerek Dünyada gerekse ülkemizde bazı çalışmalar yapılmıştır. Uygulanan stratejiler konusunda farklı görüşler ortaya konulmuştur. Theodore Levit 1983'te yazdığı makalesinde küresel pazarlarda yapılan

pazarlama faaliyetlerinde maliyetlerin gittikçe düşeceğini ve standardizasyona gidilmesi gerektiğini savunmuştur.

Calatone (2004), farklı ülkelerdeki insanların istek ve ihtiyaçlarının da farklı olacağını ve dolayısıyla standardize edilmiş ürünlerin herkesi memnun etmeyeceğini, ürünün fiziksel özellikleri ve ambalaj konusunda hedef ülkelere göre farklılaşmaya gitmek gerektiğini düşünmüştür.

Zou ve Stan (1998), ihracat performansının yönetsel etmenler ve dışsal etmenlerden etkilendiğini düşünmüşlerdir. Aaby ve Slater (1989) ise pazar bilgisi, teknoloji, planlama, pazarlama stratejileri, firma büyüklüğü ve yöneticilerin tutumlarının bu konuda etkili olduğunu vurgulamışlardır.

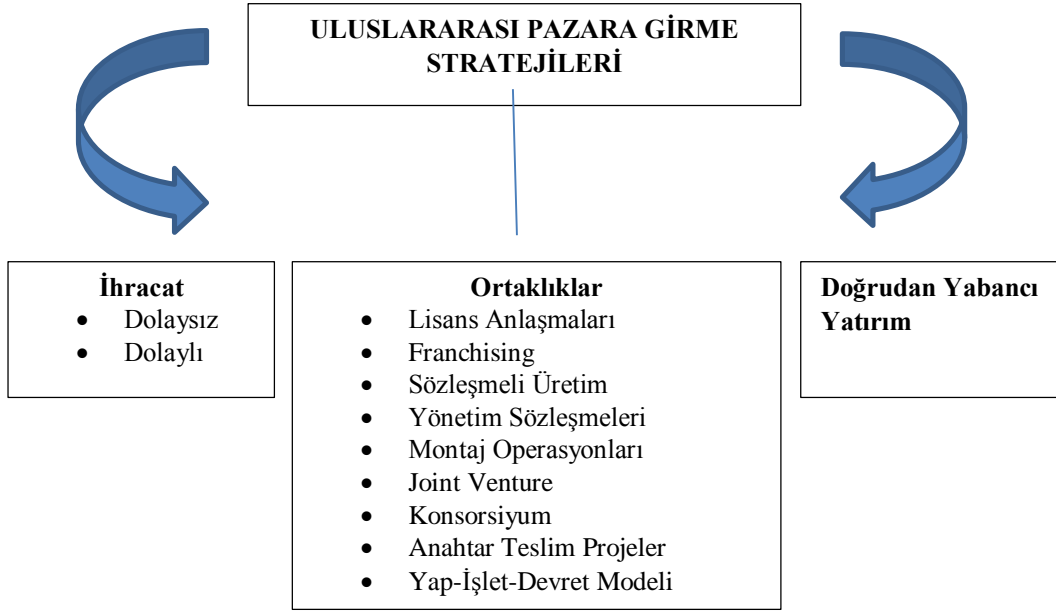
Cooper ve Kleinschmidt (1985), ihracat pazarlaması stratejisi değişkenlerinin, pazarlama karması elemanları, pazarlama karması adaptasyonu ve ihracat hedef pazar seçimi gibi unsurlardan oluştuğunu düşünmektedir.

Aydoğuş ve Diler (2009), tekstil ürünleri ihracat pazarlamasında Türkiye'nin karşılaştırmalı olarak belirli bir rekabet gücüne sahip olduğunu, ihracat performansını etkileyen unsurlar arasında kaliteli ve ucuz hammadde temini, nitelikli işgücü, teknolojik verimlilik, pazara yakınlık, ar-ge faaliyetleri ve modanın önde geldiğini ortaya koymuştur.

Mutlu ve Nakıpoğlu (2011), uluslararası piyasalara yeni açılan işletmelerde ihracatın, genellikle kendi ülkelerine benzeyen kolay iletişim kurabilecekleri yakın ülkelere başladıklarını, tecrübe arttıkça daha farklı ülkelere yöneldiklerini ortaya koymuşlardır.

3. ULUSLARARASI PAZARLAMA

Ülkeler ve işletmeler, pazarlama faaliyetlerini sadece yurtiçinde değil yurt dışında da sürdürmelidir. Yani işletmeler için hem iç pazar hem de dış pazar ekonomik kalkınma açısından son derece önemlidir. Kotler (2018) bir eserinde şöyle demektedir: "Yalnızca yurtiçi pazarda uzmanlaşan bir şirket, eninde sonunda o pazarı kaybedecektir. Güçlü rakipler gelecek ve şirketinize kafa tutacaktır. Artık iş dünyasında sınırlar yok. Bölgesel ve küresel hareket etmek lazım" (Kotler, 2018:179). Dolayısıyla işletmelerin hayatını sürdürebilmeleri dış pazara açılmalarıyla mümkün hale gelir. Uluslararası pazarlar, daha karmaşık yapıya sahiptirler ve tüketicilerin yaşam biçimleri, pazarlama kurumları, devlet sınırlandırmaları gibi özellikler taşırlar (Mucuk, 2001:46). Ulusal pazarlamadan temel farkı, en uygun pazarlama karması stratejilerini belirlerken dikkate alınması gereken özelliklerdir (Hummel, 2018:2). Bunlar ise ürünlerin özellikleri, işletme içi kaynaklar ve dış pazar çevre şartlarıdır (Tekin ve Zerenler, 2012:361). İşletmelerin uluslararası pazara giriş stratejileri, ihracata dayalı, sözleşmeye dayalı ve üretime dayalı stratejilerden oluşmaktadır (Koçoğlu ve Sarıtaş, 2016:126). Bu stratejiler aşağıdaki şekilde verilmiştir (Can, 2012:103):

4. İHRACAT PAZARLAMASI VE PAZARLAMA KARMASI STRATEJİLERİ

Pazarlama kavramı, değişik kaynaklarda değişik şekillerde yer almış ve tanımı yapılmıştır. Pazarlama, işletmenin kâr sağlamak için müşteri istek ve ihtiyaçlarını en uygun şekilde karşılamak üzere ürün ve hizmetlerin dağıtımını, reklamı ve fiyatlandırılmasıyla ilgili çalışmalardır (Tekin ve Zerenler, 2012:13). Bu tanıma göre pazarlamanın ürün ve hizmetlerin müşterilere ulaştırılması faaliyetlerini içerdiği söylenebilir. Ticaret insanlık var olduğundan beri hayatımızda vardır ve günümüzde de devam etmektedir.

Ülke içi ticaret yanında ülkelerarası ticaretin küreselleşme ve teknolojiye bağlı olarak artması ihracatı ve ihracat pazarlaması konusunu önemli hale getirmiştir. İhracat döviz kazanımı, ölçek ekonomisi ve uzmanlaşma ve yeni teknolojilere erişimi doğrudan etkilediği için önemlidir (Sağlam, 2019:148). İhracat ve dış ticaretin bir ülkenin ekonomik kalkınma ve büyümesinde temel rol oynayan bir strateji olduğu kabul edilmektedir (Çetin ve Ecevit 2008:116). İhracat dolaylı ve doğrudan ihracat olmak üzere iki şekilde yapılmaktadır. Dolaylı ihracat, ürünlerin yurtiçindeki başka bir işletme aracılığıyla yapılması; doğrudan ihracat ise işletmenin ürünlerinin kendisi tarafından yurtdışına pazarlanmasıdır (Sarı, 2007:19).

Tekstil sektörü açısından bakıldığında Dünyada işgücü maliyetlerinin düşük olmasından dolayı üretim, gelişmekte olan ülkelerde yoğunlaşmaktadır. İhracat potansiyeli yönüyle Çin, Dünya tekstil ihracatının %35'ini; daha sonra gelen Hindistan ise %5.6'sını oluşturmaktadır. İhracat içerisinde dokum, iplik, mensucat ilk sırayı almaktadır. (<https://ekonomi.isbank.com.tr>). Türkiye'de dış ticarete önemli bir ihracat kalemi olan tekstil sektöründe 2018 yılı rakamlarına göre, yurtdışına gerçekleştirilen tekstil ürünleri ve hammadde ihracatı 862 milyon dolar; genel ihracat içerisindeki payı ise % 8.7'dir. Bu ihracatın yaklaşık 480 milyon doları 28 AB ülkesine, kalanı ise Ortadoğu ülkeleri, Afrika ülkeleri, Amerika ve Türk Cumhuriyetleri'nden

oluşmaktadır (İTKİP, 2019). K.Maraş' ta ise tekstil ürünleri ihracatı 600 milyon doları aşmış durumdadır. Türkiye'nin en büyük 4. tekstil ürünleri ihracatçısı konumunda ve Türkiye pamuk ipliği üretiminin %36'sı, denim üretiminin %25'i, dokuma mensucat üretiminin %13'ü, örme mensucat üretiminin %12'sini gerçekleştirmektedir (www.kmtso.org.tr, 25.06.2019).

İhracat pazarlaması, sınır ötesi ticaretin ve piyasanın değişen şartlarına göre pazar stratejilerinin düzenlenmesini içermektedir (Ringle, 2013:35). Uygulanan pazarlama stratejisi, ihracat girişiminin amaçlarına ulaşabilmesi için iç ve dış güçlerin etkileşimine karşın işletmenin bir tepkisidir (Yücel, 2019:206). İhracat pazarlaması stratejileri ise, ürün, fiyat, dağıtım ve tutundurma gibi pazarlama karması değişkenlerinden oluşur (Perçin, 2005:140). Bir işletme hedeflenen pazarın onu tercih etmesini sağlamak için, bir ürünü daha farklı veya daha iyi yapmayı amaç edinmelidir (Kotler, 2015:131). İhracat pazarlamasında başarılı olabilmek için bu değişkenlerle ilgili stratejilerin iyi uygulanması gerekir. İhracatçı işletme için ürünle ilgili dört nokta önemlidir (Sarıtaş, 2012:46).

- ✓ Yeni ürün geliştirme veya ekleme
- ✓ Mevcut üründe değişimler
- ✓ Mevcut ürünler için yeni pazarlar bulma
- ✓ Ürün tasfiyesi

Fiyat belirleme ve ayarlamının, işletmelerin dış piyasa şartlarına uyum sağlayarak pazar içerisindeki konumunu ve başarımını artırdığı; fiyat uyumu ile satış hacmi arasında pozitif bir ilişki olduğu belirtilmiştir (Yücel, 2019:209). Bunun yanında firmaların dağıtım kanalı ilişkilerini geliştirmeleri, ürünlerin farklılığı ve tanıtımını yapmaları ihracat başarısını olumlu yönde etkileyen diğer unsurlardır (Kahveci, 2012:15). Diğer taraftan işletmelerin içsel özellikleri (ihracat deneyimi, işletme büyüklüğü, ürün özellikleri, yönetici özellikleri) ile dışsal etmenler (ihracat pazarının özellikleri, pazarın gelişmişlik düzeyi, pazardaki rekabet, marka ve ürün tanılabilirliği) ihracatın bir diğer belirleyicisidir ve son derece önemlidir (Düzgün ve Taşçı, 2014:12).

5.KAHRAMANMARAŞ TEKSTİL SEKTÖRÜNDE İHRACAT PAZARLAMASI İLE İLGİLİ BİR ARAŞTIRMA

Kahramanmaraş özellikle 1980'li yıllardan sonra devlet teşviklerinin %85'inin yatırıma dönüştürüldüğü tekstilde önemli yatırımları olan bir şehirdir. 2019 yılı Ocak ayı itibariyle 600 milyon dolara ulaşan tekstil ürünleri ihracatından dolayı ülkemizin 4.büyük tekstil ihracatçısı konumundadır. Araştırma için tekstil sektörünün seçilmesi bu açıdan önem arz etmektedir.

5.1.Araştırmanın Amacı ve Yöntemi

K.Maraş' ta tekstil sektöründe faaliyet gösteren ve ihracat yapan işletmelerin ihracat stratejilerini, pazarlama karması unsurlarının etkilerini ve karşılaşılan ihracat engellerini ortaya koymak çalışmanın amacını oluşturmaktadır. Araştırmanın ana kütlelerini K.Maraş' ta tekstil sektöründe ihracata yönelik faaliyet gösteren işletmeler oluşturmaktadır. Sektörde üretim

yapan 470 işletmeden kapasite yönüyle büyük olan 48 adet işletme seçilmiş ve anket çalışması yapılmıştır. Anket formunun ilk bölümünde işletme genel bilgilerine yer verilmiştir. İkinci bölümdeki sorular ihracat faaliyetleri ve karşılaşılan engellerle ilgilidir. Sorular beşli likert ölçeğinde (1.Kesinlikle Katılmıyorum, 2.Katılmıyorum, 3. Kararsızım, 4. Katılıyorum, 5.Kesinlikle katılıyorum) hazırlanmıştır. Seçilen 48 firma içerisinde 40 adedinden geri dönüş sağlanmıştır. Elde edilen veriler SPSS istatistik programı yardımıyla çözümlenmiş ve değerlendirilmiştir.*

5.2.Araştırmanın Bulguları

Ankete katılan firmaların 20 adedinin (%50'si) 21 yıl ve üzeri yıldan beri faaliyette olduğu gözlenmektedir. Ancak çalışmada faaliyette bulunulan yıl sayısı ile ihracat yapma arasında doğrudan bir ilişki kurulamamıştır. Yani yeni kurulan bir işletmenin de satışlar içerisinde ihracat oranlarının oldukça yüksek olduğu görülmüştür.

Tablo.1.Faaliyet Yılları

FAALİYET YILLARI	SAYI	YÜZDE
1-5 YIL	6	15
6-10 YIL	2	5
11-15 YIL	7	17,5
16-20 YIL	5	12,5
21 YIL VE ÜZERİ	20	50
TOPLAM	40	100

Tablo 2'de ise ihracat yapılan ülke sayıları yer almaktadır. İhracat yapılan ülkeler içerisinde AB üyesi ülkeler, Afrika, Ortadoğu ülkeleri öne çıkmaktadır. İşletmelerin %40'ı 21 ülkeden daha fazla ülkeye ihracat yapmaktadır. Bu işletmeler hem istihdamı ve hem de üretim kapasitesi yüksek olan işletmelerdir.

Tablo.2.İhracat Yapılan Ülke Sayısı

ÜLKE SAYISI	SAYI	YÜZDE
1-5 ÜLKE	1	2,5
6-10 ÜLKE	11	27,5
11-15 ÜLKE	5	12,5
16-20 ÜLKE	7	17,5

* Anket formu Kılıç (2007)'den derlenmiştir.

21 VE ÜZERİ ÜLKE	16	40
TOPLAM	40	100

Tablo 3 işletmelerin ne kadar süreden beri ihracat yaptığını göstermektedir. Tabloya göre işletmelerin %35'i 11-15 yıl arası tecrübeye sahiptir. Bunun yanı sıra henüz ihracata yeni başlayan işletmelerin oranı % 22.5'tur. Bunun sebebi ticari ilişkilerin teknolojinin artmasına bağlı olarak artması ve ihracata yönelik üretimin artması şeklinde yorumlanabilir. Bir başka etken ise bilgili ve donanımlı dil bilen dinamik yöneticilerin çalışma hayatına girmesidir. Burada da ihracat tecrübesi ile ihracat artışı arasında bir korelasyondan bahsedilemez. Yani ihracata yeni başlayan bir işletme dahi ihracat başarımını pekâlâ yüksek tutabilir.

Tablo.3.Firmaların İhracat Tecrübesi

İHRACAT TECRÜBESİ	SAYI	YÜZDE
1-5 YIL	9	22,5
6-10 YIL	5	12,5
11-15 YIL	14	35
16-20 YIL	6	15
21 VE ÜZERİ YIL	6	15
TOPLAM	40	100

Tablo 4 işletmelerin ihracat stratejilerini göstermektedir. Tabloya göre, Kârı artırmak, satışları artırmak ve işletmeyi gelecek koşullara hazırlamak ilk üç sırayı almaktadır. Son sırada yer alan başka işletmelerin ihracat yapıyor olmaları oldukça düşük ortalamayla seyretmiştir. Bunların yanında büyümek ve gelişmek ile iç pazarın olumsuzluklarını azaltmak tercih edilen hedeflerdir.

Tablo.4.İhracat Stratejileri

	N	Ortalama	St.Sapma
Kâr Marjını artırmak	40	4,60	0,708
Satışları artırmak	40	4,60	0,632
İşletmeyi gelecekteki koşullara	40	4,33	0,474
Büyümek ve gelişmek	40	4,10	0,632
İç pazarın olumsuzluklarını azaltmak	40	3,75	0,670
Yurt dışından sipariş alınması	40	3,10	1,335
Devlet teşviklerinden yararlanmak	40	2,75	1,354
Vergi avantajı sağlanması	40	2,70	1,181

Diğer işletmelerin ihracat yapıyor olmaları	40	2,58	0,957
Toplam			

Tablo.5 işletmelerin karşılaştıkları ihracat engellerini göstermektedir. Tabloya göre işletmelerin en çok karşılaştıkları engellerin başında tarife ve kotalar ile pazar bilgi eksikliği gelmektedir. Bulgularda ortaya çıkan bir başka şey, işletmelerin tamamı yurtdışı pazara giriş stratejisi olarak ihracatı kullanmaktadır. Tamamı bu yönde tercih kullandığı için tablo alınmamıştır.

Tablo.5.İhracat Engelleri

	N	Ortalama	St. Sapma
Ticaret engelleri (tarifeler, kotalar vs.)	40	4,17	0,712
Pazar bilgi eksikliği	40	4,05	0,552
Yabancı hükümetin tutumları	40	3,40	0,590
İhracat eğitim eksikliği	40	3,37	0,774
Satış sonrası hizmet sağlama(Yetkili servis, garanti, tamir v.s)	40	3,35	0,533
Yurt dışı satışların daha riskli olması	40	3,30	1,066
Yabancı halkın tutumları	40	2,82	0,713
Toplam			

Tablo 6 Pazarlama Karması Adaptasyonu ile işletmelerin ihracat artışları arasında ilişki olup olmadığını ortaya koymaktadır. Tabloya göre pazarlama karması içerisinde «ürünlerin rekabet edilebilir kalite düzeyine ulaşması için çaba harcanması» ortalaması en yüksek çıkan unsurdur. Buradaki ilişki Spearman Korelasyon Katsayısı ile açıklanmaya çalışılmıştır. Katsayı 0.61- 0.80 aralığında çıktığı için(0,678), pazarlama karması adaptasyonu ile ihracat artışı arasında doğru yönlü güçlü bir ilişki olduğu söylenebilir.

Tablo.6.Pazarlama Karması Adaptasyonu

	N	Ortalama	St.Sapma
Ürünlerin rekabet edilebilir kalite düzeyine ulaşması için çaba sarfedilmesi	40	4,58	0,92
Farklı ülkelerde farklı ambalajlama/etiketleme uygulaması	40	4,33	1,15
Ürünlerin kalite, stil, garanti, etiket ve çeşitlilik açısından ihracat yapılan ülkeye göre uyarlanması	40	4,17	1,11
İndirim politikaları ve fiyat stratejisinin ihracat yapılan ülkelere göre değişmesi	40	4,11	1,32
İhracat yapılan ülkelere göre dağıtım faaliyetlerinin farklılaşması	40	3,92	1,15
Spearman Korelasyon Katsayısı(*0.678)			

***0.81-1.00 Çok Güçlü, 0.61-0.80 Güçlü, 0.41-0.60 Orta, 0.21-0.40 Zayıf, 0,00-0.20 Yok**

5.3. Araştırmanın Analizi

Araştırmada pazarlama karması unsurlarının ihracat artışına etkisi, Spearman Korelasyon Katsayısı ile test edilmiştir. Korelasyon katsayısı, hesaplama neticesinde 0,678 olarak bulunmuş ve rakam pazarlama karması adaptasyonu ile ihracat başarımı arasında güçlü bir ilişki olduğunu göstermiştir. İşletmelerin ihracat stratejileri, ihracat tecrübeleri, ihracat yapılan ülke sayıları ve karşılaşılan engeller frekans tablolarıyla sunulmuştur. Spearman Korelasyon Katsayısı formülü aşağıdaki gibidir (Gegez, 2012:281)

$$r = 1 - \frac{6\sum(xi-yi)^2}{n(n^2-1)}$$

r: Spearman Korelasyon Katsayısı, n: Gözlem sayısı Xi, Yi: Değişkenler

SONUÇ

Toplumsal pazarlama anlayışının hâkim olduğu günümüzde, müşteri istek ve ihtiyaçları pazarlamanın odak noktasını oluşturmaktadır. İşletmelerin pazarlama stratejileri de bu bağlamda değişip gelişmektedir. Uygulanan pazarlama karması unsurları, ülkelere göre farklılaşmakta; ürün, fiyatlama, dağıtım ve tutundurma gibi etmenler önem arz etmektedir. Bu adaptasyonun yapılması işletmelerin ihracat başarımını da etkileyerek üst sıralara taşımaktadır. Kahramanmaraş'ta tekstil sektöründe ihracat yapan işletme sayısı ile, ihracat yapılan ülke sayısı artarak devam etmektedir.

Sektöre yeni girmiş veya ihracata yeni başlamış olan işletmelerin de ihracat başarımlarının arttığı gözlenmiştir. Dolayısıyla ihracat başarımında tecrübeli olanlar da yeni olanlar da başarılıdır. İşletmelerin ihracat hedefleri arasında kar marjını ve satışları artırmak öncelikli hedef olarak karşımıza çıkmaktadır. Bunun yanında rekabet edebilme ve büyüme de diğer stratejiler olarak değerlendirilebilir. İhracat faaliyetlerinde en önemli engelin dış ülkelerin uyguladığı tarife ve kotalar olduğu görülmektedir. Bunu ise pazar bilgi eksikliği ve yabancı ülke hükümetlerinin tutumları izlemektedir.

Sonuç olarak, Kahramanmaraş tekstil sektöründe uygulanan pazarlama stratejileri ve pazarlama karması adaptasyonunun ihracat başarımına olumlu etkisi olduğu söylenebilir. Kültürel yönden farklı olan ülkelere uygun, farklı ürün ve değişimlerin yapılması ihracatın gelişmesine çok katkı sağlayacaktır. İşletmelerde uzman yöneticilerin çalışıyor olması, pazar bilgi eksikliği ve diğer engellerin aşılması için önemlidir. Yüz yüze görüşmelerde, özellikle dil bilen yüksek tahsilli ve donanımlı personelin yurtdışı fuar ve sergilerde görevler aldığı; yeni ürün ve hizmetleri tanıttığı gözlemlenmiştir. Bu tür faaliyetler tekstil sektörü pazarlamasında önemli olduğu gibi sürdürülebilir rekabet açısından da önemli gelişmelerdir.

KAYNAKÇA

AABY Nils-Erik, Stanley F. Slater. Management Influences on Export Performance: A Review of the Empirical Literature 1978- 1988. International Marketing Review, Vo.6, No 4, 1989, s.7-26

AYDOĞUŞ, İsmail ve DİLER, H. Gonca (2009). Tekstil Ürünleri İhracatında Stratejik Dış Ticaret Yaklaşımı: Türkiye ve Çin Üzerine Bir Uygulama. Afyon Kocatepe Üniversitesi İİBF Dergisi, Cilt 11, Sayı 2, 1-17.

CALATONE, Roger JS., ÇAVUŞGİL, Tamer, Jeffry B. Schmidt and Geon- Cheol Shin (2004). Internationalization and the Dynamics of Product Adaptation An Empirical Investigation. The Journal Of Product Innovation Management. 21, 185-198.

CAN, Esin (2012). Uluslararası İşletmecilik(4.b). İstanbul: Beta Basım.

ÇETİN, Murat ve ECEVİT, Eyyup (2008). Celal Bayar Üniversitesi İİBF Dergisi, Cilt 15, Sayı 2, 115-132.

DÜZGÜN, Recep ve TAŞÇI, H. Mehmet (2014). Türk İşletmelerinin İhracat Performansını Belirleyen Faktörler: ISO-500 Üzerine Bir Uygulama. Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İİBF Dergisi, 9(3), 7-24

GEGEZ, A. Ercan (2012). Pazarlama Araştırmaları(3.b). İstanbul: Beta Basım Yayım A.Ş.

HUMMEL, R.Thomas (2018). Internationales Marketing. Walter de Gruyter GmbH&Co KG.

KAHVECİ, Eyup (2012). İşletme Stratejileri ve İhracat Performansı İlişkileri. Akademik Araştırmalar ve Çalışmalar Dergisi, Yıl 4, Sayı 6.

KOÇOĞLU, Duygu ve SARITAŞ, Emel (2016). İhracat Pazarlama Faaliyetlerinde Pazarlama Karması Adaptasyonu ve Denizli Tekstil Sektöründe Bir Araştırma. Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi Sayı 25/1, ss.124-134.

KOTLER, Philip (2015). Kotler ve Pazarlama(4.b). İstanbul: Agora Kitaplığı.

KOTLER, Philip (2018). A'dan Z'ye Pazarlama(Çeviri: Aslı Kalem Bakkal). İstanbul: MediaCat Yayınları.

LEVİT, Theodore (1983). The Globalisation of Markets. Harvard Business Review, 61(3), s. 92-102.

MUCUK, İsmet (2001). Pazarlama İlkeleri(13.b). İstanbul: Türkmen Kitabevi.

MUTLU, M.Hanifi ve NAKİPOĞLU, Ayşegül (2011). Uluslararası Pazarlama Stratejilerinin İhracat Performansı Üzerine Etkisi. Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt 10, Sayı 38, 245-261.

PERÇİN, Selçuk (2005). İhracat Performansını Etkileyen Faktörlerin Belirlenmesi ve Firmaların İhracat Performansı Ölçülerine Göre Sınıflandırılmasındaki Rolü: ISO 1000 Sanayi Firmaları Uygulaması. Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, (9), 139-155.

RİNGLE, Günther (2013). Exportmarketing. Springer- Verlag

SAĞLAM, Mehmet (2019). Uluslararası Pazarlama Karması Stratejilerinin ve Porter'in Elmas Modeli Boyutlarının İhracatçı Firmaların Performanslarıyla İlişkisinin Belirlenmesine Yönelik Bir Araştırma. Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme ABD, Pazarlama Bilim Dalı, İstanbul.

SARI, Bektaş (2007). Uluslararası Stratejik Pazarlama Açısından İhracat Pazarlama Stratejileri ve İhracat Pazarlama Planlaması. Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme ABD, Pazarlama Bilim Dalı, İzmir.

SARITAŞ, Emel (2012). Uluslararası Pazarlamada İhracat Pazarlama Stratejileri ve Denizli Tekstil Sektöründe Bir Araştırma. Yüksek Lisans Tezi, Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme ABD, Üretim Yönetimi ve Pazarlama Bilim Dalı, Denizli.

TEKİN, Mahmut ve ZERENLER, Muammer (2012). Pazarlama(1.b). Konya: Günay Ofset.

YÜCEL, Atilla (2019). İhracat Pazarlaması Stratejileri ile Firma Performansı İlişkisi. Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi. Cilt 29, Sayı 1, s 205-225.

Zou, Shaoming, Simona Stan. The Determinants of Export Performance : A Review Of The Empirical Literature Between 1987 And 1997. International Marketing Review. Vo.15, No.5, 1998, s. 333-356

file:///C:/Users/pc-1/Downloads/Tekstil%20İhracat%20Değerlendirme%20Notu%20-%20%20Ocak%202018%20(1).PDF, 25.06.2019

https://ekonomi.isbank.com.tr/ContentManagement/Documents/sr02_tekstilsektoru.pdf,25.06.2019

<http://www.kmtso.org.tr/haber/2341/tekstil-sektoru-nefes-aldi>,25.06.2019.

Dergi Bilgileri / Journal Info

ISSN: 2149 – 9225

Yıl: 1-Sayı: 2/Year 1-Issue 2
Aralık 2019/December 2019

Makale Bilgileri / Article Info

Makale türü / Article type:

Hakemli / Refereed

Araştırma / Research

Sayfa / Page: 64-82

Geliş Tarihi / Received Date:

23.12.2019

Rapor Tarihleri / Report Dates:

Hakem 1 / Referee 1:

27.12.2019

Hakem 2 / Referee 2:

27.12.2019

Kabul Tarihi / Accepted Date:

27.12.2019

Yazar Bilgileri/Author Info

Şerife SAZAK

Orcid id:0000-0001-9537-2103
sesazak@gmail.com

Bu makale intihal.net ile
denetlenmiştir.

This article was checked by
intihal.net

İletişim

usbaddergi@gmail.com
https://dergipark.org.tr/usbadd

ULUSLARARASI SOSYAL
BİLİMLER AKADEMİ DERGİSİ
INTERNATIONAL JOURNAL OF
SOCIAL SCIENCES ACADEMY

AHMET RASİM'İN “YENİ USUL MUALLİM-İ SARF” ADLI DİL BİLGİSİ KİTABI*

Şerife SAZAK

Öz: Dil; insanların isteklerini, beklentilerini, hissettiklerini kısacası duygu ve düşüncelerini ifade etmelerinde önemli bir rol oynayan unsurdur. Dil, toplumun devamlılığını sağlar, toplumların kültürünün nesilden nesile aktarılmasında belirleyici bir işlev üstlenir. Bu nedenle eğitim ve öğretim sürecinde dil eğitimine özellikle önem verilir. Dil eğitiminin önemli basamaklarından birini de dil bilgisi konusu oluşturur.

Dil bilgisi alanında çalışmalar yapan, bu alanda eser veren yazarların sayısı oldukça fazladır. Bu konuda birçok eser meydana getiren yazarlardan biri de Ahmet Rasim'dir. Bu çalışmada; Ahmet Rasim'in hayatına değinilmiş ve yazarın birkaç baskısına daha rastlanan ve içlerinde en hacimli olan “Yeni Usul Muallim-i Sarf” adlı eseri incelenmiştir. Yapılan inceleme sonucunda Rasim'in Arapça ve Farsça dil bilgisi konularına ağırlık vererek şekil bilgisi mahiyetinde bir eser meydana getirdiği belirlenmiştir. Eserde işlenen en kapsamlı konu, edatlardır. Ayrıca yazarın eserde kullandığı anlatım, araştırma, soru - cevap uygulaması gibi yöntemler, Rasim'in öğrenci odaklı bir dil bilgisi kitabı meydana getirme amacında olduğunu göstermiştir.

Anahtar Kelimeler: Dil Bilgisi, Dil Bilgisi Kitabı, Ahmet Rasim, Yeni Usul Muallim-i Sarf.

Bu Makaleye Atıf İçin / To Cite This Article

Sazak, Ş. (2019). Ahmet rasim'in “yeni usul muallim-i sarf” adlı dil bilgisi kitabı - ahmet rasim's grammar book named yeni usul muallim-i sarf. USBAD Uluslararası Sosyal Bilimler Akademi Dergisi - International Journal Of Social Sciences Academy, 1(2), 64-82.

* Bu yazı, yazarın Prof. Dr. Bilâl Aktan danışmanlığında hazırlanan “Ahmet Rasim'in Yeni Usul Muallim-i Sarf Adlı Dilbilgisi Kitabı” başlıklı yüksek lisans tezinden üretilmiştir.

AHMET RASİM'S GRAMMAR BOOK NAMED YENİ USUL MUALLİM-İ SARF

Abstract: Language is a factor that play an important role in expressing people's own wishes, expectations, briefly stated their thoughts and feelings. Language provides the continuity of the society and plays a decisive function in transferring of culture of the society from generation to generation. Therefore, particular attention is given to language training in the teaching and learning process. The subject of grammar creates one of the most important steps of the language education.

The number of authors studying on grammar and giving production in this field is quite high. Ahmet Rasim is one of those authors who works on this field. In this study, the life of Ahmet Rasim is mentioned and his work "Yeni Usul Muallim-i Sarf" which is the most voluminous among them and more fall on few edition is examined. As a result of the analysis, it was determined that Rasim created a work in the form of morphology by focusing on Arabic and Persian grammar. Prepositions are the most comprehensive subject covered in the article. In addition, the methods used by the author such as narration, research and question – answer applications showed that Rasim intends to produce a student – oriented grammar book.

Key Words: Grammar, Grammar Book, Ahmet Rasim, Yeni Usul Muallim-i Sarf.

1. Giriş

Dil, insanların anlaşmasını sağlayan önemli bir yapıdır. İnsanlar; duygu, düşünce, hayal ve isteklerini dil aracılığıyla birbirlerine anlatarak iletişimlerini sağlarlar. Aynı zamanda dil, toplumların oluşmasında ve toplumların devamlılığının sağlanmasında da etkin bir rol oynar. Dolayısıyla dil, kültür kavramının meydana gelmesinde etkilidir. Aksan, eserinde dilin tanımını şöyle yapar:

"Dil, düşünce, duygu ve isteklerin, bir toplumda ses ve anlam yönünden ortak olan ögeler ve kurallardan yararlanılarak başkalarına aktarılmasını sağlayan, çok yönlü, çok gelişmiş bir dizgedir." (Aksan, 2009, s. 55).

Dil, insanlar tarafından yüzyıllar boyunca kullanılarak toplumlar arasında ve hatta bir toplum içerisinde zamanla çeşitli değişim ve gelişimler göstermiştir. Bu süreçte, dil dediğimiz canlı varlığın kendisi gibi değişen ve gelişen kuralları da oluşmuştur. Örneğin, bir tümce kurmak için rastgele sözcükler seçemeyiz. Seçtiğimiz sözcüklerin belirli bir sıraya girmesi, aralarında anlamlı bir bütün oluşturması ve bu oluşumun duygu ve düşüncelerimizi karşı tarafa doğru bir şekilde iletmesi gerekir. İşte bu oluşuma tümce denir. Bahsettiğimiz örneğimizde de görüldüğü üzere tüm bu süreç yani sözcüklerin, tümcelerin oluşumu, bunların hangi kurallar içerisinde nasıl meydana geldiği dil bilgisinin konusunu oluşturur.

Dil bilgisi, çeşitli düzeydeki okullarda, Türkçenin, ses, şekil ve tümce yapısı ile tümcenin ögeleri arasındaki anlam ilişkilerini öğreten bilgi dalı; bu bilgileri veren dersin ve kitapların adıdır (Korkmaz, 1992). Dil bilgisi, Arapça'da ise "sarf" terimiyle karşılanır.

2. Ahmet Rasim

2.1. Hayatı

Ahmet Rasim, bazı yazarlara (Altınkaynak, 2004) göre 1864 ve diğer çoğu yazara (Aktaş, 1987; Bilgin, 2002; Gökman, 1989; Hizarcı, 1953; Levend, 1965; Yeşilyurt, 2002; Yetiş, 1980) göre ise 1865 yılında dünyaya gelmiştir. Babası Bahaettin Efendi, annesi ise Nevber Hanım'dır. Bahaettin Efendi posta ve telgraf memurudur. Her gittiği görev yerinde yeni bir bayanla evlenen Bahaettin Efendi, Nevber Hanım'ı bırakır ve İstanbul'a gönderir. Böylece Ahmet Rasim henüz dünyaya gelmeden babasız kalır. Nevber Hanım oğlunu dikiş dikip para kazanarak büyük bir özenle büyütür.

Rasim, okul çağına gelince mahalle mektebine verilir. Sık sık ev değiştirmeleri dolayısıyla çeşitli okullarda eğitim görür. Eğitim sürecinde eniştesinin tutmuş olduğu Yakup adlı bir hocadan Arapça ve yazı dersi almaya başlar. Eniştesinin ölümü üzerine 1876 yılında Darüşşafakaya verilir.

Rasim'in öğrenim hayatı boyunca en çok ilgisini çeken ve hoşuna giden ders, edebiyat olur. Rasim, bu merakı doğrultusunda çeşitli edebiyat dergileri okur ve defterine notlar alır. Divan şairlerinin eserlerini okur, onlara nazire yazmaya gayret eder. Bu arada onun, Çanta dergisi ile teması Avrupaî edebiyatla tanışmasına zemin hazırlar (Aktaş, 1987). 1883 yılında Darüşşafaka'dan birincilikle mezun olur.

Rasim'in ilk görevi, Posta ve Telgraf Nezareti Fen Kalemî'nde kâtiplik yapmak olur. Ancak bu göreve alınamaz, içinde serbest yazar olarak hayatını devam ettirme hevesi yatar. Levend, eserinde Rasim'in bu isteğiyle ilgili şunları aktarır:

Rasim, okul hayatından ayrıldıktan birkaç ay sonra geceleri sabahlara kadar çalışarak bir haftada Fransızca'dan çevirdiği bir manzumeyi, Bayezit'teki kitapçı Kirkor'un tavsiyesiyle Mithat Efendi'ye götürüyor. Fakat içeriye girmeye cesaret edemeyerek, kapıda rastladığı sermürettip Tatar Abdullah'a veriyor. Yolcu başlığını taşıyan bu yazının iki gün sonra gazetede çıkması, Rasim'i çok sevindirmiştir. Bu, Rasim'in basılmış ilk yazısıdır (Levend, 1965, s. 50 – 51).

Ahmet Rasim, Fransızca'dan çeviriler de yapmıştır. Bu yazılar sayesinde bir gün Ahmet Mithat ile tanışır ve yazarak para kazanmaya başlar. Bu süreçte Sadberk Hanım ile evlenir.

Aktaş, eserinde Rasim'in gazeteciliğe nasıl başladığını şu şekilde anlatır:

Baba Tahir ile Ahmed Rasim, Ceride-i Havadis Gazetesi idarehanesine giderler ve Ahmed Rasim bu gazetenin yazı heyetine tercüman olarak girer. Bir müddet sonra da, annesinin ısrarını da dinlemeyerek memuriyetten ayrılır, kendisini yalnızca gazeteciliğe verir. Ceride-i Havadis'te çalışırken de fennî ve edebî yazılarını Tercüman-ı Hakikat'e göndermektedir. 1885'te altı yüz kuruş maaşla bu gazetenin yazı heyetine katılır ve profesyonel manada gazeteci olur (Aktaş, 1987, s. 27).

Ahmet Rasim, *İkdam*, *Malumat*, *Sabah*, *Tasvir-i Efkâr*, *Yenigün*, *Akşam*, *Zaman*, *Vakit* ve *Cumhuriyet* gazetelerinde de çalışmıştır (Altınkaynak, 2007).

Atatürk, Ahmet Rasim'in yaptığı hizmetleri takdir eder ve onun milletvekili olarak seçilmesini sağlar. Hayatının son zamanlarında milletvekilliği yapan yazar, 1932 yılında vefat etmiş ve Heybeliada mezarlığına defnedilmiştir.

2.2. Eserleri

Ahmet Rasim, roman, hikâye, fıkra, makale, okul kitapları ve hatıra gibi pek çok türde eserler meydana getirmiştir. Ahmet Rasim ile ilgili bilgi veren kitaplarda yazarın meydana getirdiği eserlerin yazılış tarihleri tüm kitaplarda aynı şekilde verilmese de yaygın olan kabuller çeşitli kitaplardan [Aktaş (1987); Altınkaynak (2007); Özkırımlı (2004); *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi* (1977); *Tanzimat'tan Bugüne Edebiyatçılar Ansiklopedisi* (2003)] derlenerek eser listesi aşağıda verilmiştir.

2.2.1. Roman ve Hikâyeleri

Derd-i Dil 1307/1890, İlk Sevgi 1307/1890, Bir Seffilenin Evrâk-ı Metrûkesi 1308/1891, Endişe-i Hayat 1308/1891, Güzel Eleni 1308/1891, Leyâl-i İztirâb 1308/1891, Mehâlik-i Hayat 1308/1891, Meşâk-ı Hayat 1308/1891, Meyl-i Dil 1308/1891, Tecârib-i Hayat 1308/1891, Afife 1309/1892, Biçare Genç 1311/1894, Gam-ı Hicran 1311/1894, Mektep Arkadaşım 1311/1894, Numune-i Hayal 1311/1894, Tecrübesiz Aşk 1311/1894, Ela Gözler 1312/1895, Sevda-i Sermedî 1312/1895, Asker Oğlu 1314/1897, Nâkâm 1314/1897, Ülfet 1316/1899, Hayât-ı Hakîkiyye Sahnelerinden Belki Ben Aldanıyorum 1327/1909, Hamamcı Ülfet 1340/1922, İki Güzel Günahkâr 1340/1922, İki Günâhsız Sevdâ 1341/1923.

2.2.2. Fıkra ve Makaleleri

Külliyât-ı Sa'y u Tahrîr: Makâlât ve Musâhabât 1325/1907, Külliyât-ı Sa'y u Tahrîr: Menâkıb-i İslâm, 2 cilt, 1325/1907, Şehir Mektupları, 4 cilt, 1328-1329/1910-1911, Tarih ve Muharrir 1328/1910, Cidd ü Mizah 1336/1918, Eşkâl-i Zaman 1336/1918, Gülüp Ağladıklarım 1340/1926, Muharrir Bu Ya 1345/1927.

2.2.3. Mensur Eserleri

O Çehre 1310/1893, Kitâbe-i Gam, 3 cilt, 1340/1922.

2.2.4. Hatıraları

Gecelerim 1311/1894, Fuş-ı Atik, 2 cilt, 1341/1922, Matbuat Hâtıralarından: Muharrir, Şair, Edip 1342/1924, Falaka 1345/1927.

2.2.5. Tarihle İlgili Kitapları

Arapların Terakkıyat-ı Medeniyesi, 2 cilt 1304/1887, Eski Romalılar, 2 cilt, 1304-1306/1887-1889, Tarih-i Muhtasar-ı Beşer 1304/1887, Terakkıyat-ı İlmiye ve Medeniye 1304/1887, Küçük Tarih-i İslâm 1306/1889, Küçük Tarih-i Osmanî 1306/1889, Osmanlı Tarihi 1307/1890, Tarih-i Ticaret 1308/1891, Resimli ve Haritalı Osmanlı Tarihi, 4 cilt, 1328-1330 /1910-1912, İki Hâtırat Üç Şahsiyet 1334/1916, İstibdattan Hâkimiyet-i Milliyeye, 2 cilt, 1342-1343/1924-1925.

2.2.6. Seyahat Yazıları

Romanya Mektupları 1334/1916.

2.2.7. Monografi

İlk Büyük Muharrirlerden Şinâsi 1345/1927.

2.2.8. Çevirileri

Edebiyat-ı Garbiyeden Bir Nebze 1303/1886, Cümel-i Hikemiyye-i Ecnebiyye 1303/1886, Cizvit Tarihi 1304/1887, Ezhâr-ı Tarihiye 1304/1887, Ürani 1308/1891, İki Damla Gözyaşı 1312/1894, La Dame aux Camelias 1313/1895, Mathilde Laroche 1313/1895, Karpaz Dağlarında 1314/1896, Mızıkacı Yanko ve Kamyenka 1317/1900, Neşide-i Ruh 1317/1900, Ohlen Karısı 1317/1900, Kaptan Jipson 1320/1903, Madam Hardiber 1320/1903, Asya Kumsallarında 1322/1905.

2.2.9. Okul Kitapları

Yeni Usul Sarf-ı Farisî 1305/1888, Hesab-ı Tedricî 1306/1889, İmlâ-i Osmanî 1306/1889, Yeni Usul Muallim-i Sarf 1306/1889, Yeni Usul Sarf-ı Farisî 1306/1889, Sarf-ı İptidaî 1308/1891, Hesap Kitabı 1310/1893, Küçük Tarih-i Osmanî 1310/1893, Küçük Hıfzısihha 1311/1894, Amelî ve Nazarî Talim-i Lisan-ı Osmanî 1312/1895, Kıraat Kitabı 1312/1895, Elifbadan Sonra 1317/1899, Elifba 1320/1903, Yeni Usul Muhtasar Sarf-ı Türkî, Tecrübeli Sarf 1340/1922, Yeni Sarf Dersleri 1342/1924, Yeni Sarf ve Nahiv Dersleri 1343/1925, Doğru Usul-i Kıraat 1344/1926.

2.2.10. Diğer Eserleri

Bedayi-i Keşfiyyat ve İhtiraat-ı Beşeriyeden Fonograf 1302/1885, Elektrikiyyet-i Sakine 1302/1885, Fonograf 1302/1885, Cümel-i Hikemiyye-i Osmaniye 1303/1886, Elektrik 1304/1887, Garaib-i Âdât-ı Akvâm 1304/1887, Teşekkül-i Cihan Hakkında Fikr-i İcmalî 1304/1887, Hazine-i Mekatip veyahut Mükemmel Münşeât 1306/1889, Ömr-i Edebi, 4 cilt, 1314-1317/1897-1900, Hanım 1328/1910.

3. Yeni Usul Muallim-i Sarf

"Yeni Usul Muallim-i Sarf" adlı eserin çoğunluğuna ULAKBİM ("http://www.toplukatalog.gov.tr/index.php?f=1&the_page=&cwid=2&keyword=yeni+usul+muallimi+sarf&tokat_search_field=1&order=0&command=Tara#12") aracılığıyla ulaşabildiğimiz çeşitli baskıları şunlardır:

YUMS, İkinci Sene, 1305 (1888), İstanbul, 104 s. (İstanbul Büyükşehir Belediyesi - Atatürk Kitaplığı)

YUMS, İkinci Sene, 1307 (1889), İstanbul (Bakış, 1987: IV)

YUMS, İkinci Sene, 1314 (1896), İstanbul (Bakış, 1987: IV)

YUMS, 1327 (1909), İstanbul: Hürriyet, 64 s. (Ankara - Dil Tarih Coğrafya Fakültesi Kütüphanesi)

YUMS, 1327 (1909), Jirayir Keteon Matbaası, İstanbul, 126 s. (BİSAV Kütüphanesi)

YUMS, İkinci Sene, 1327 (1909), Tefeyyüz Kitabhanesi, İstanbul, 120 s. (Marmara - Nadir Eserler Kataloğu)

YUMS, Üçüncü Sene, 1327 (1909), Jirayir - Keteon Matbaası, İstanbul, 120 s. (Atatürk - Merkez Kütüphanesi)

YUMS, 1328 (1910), İstanbul, 232 s. (AYK - TDK)

YUMS, 1328 (1910), Tefeyyüz Kitabhanesi, İstanbul, 192 s. (BİSAV Kütüphanesi)

YUMS, İkinci Sene, 1328 (1910), İstanbul, 120 s. (İstanbul BB - Atatürk Kitaplığı)

YUMS, Üçüncü Sene, 1328 (1910), Tefeyyüz Kitabhanesi, İstanbul, 232 s. (İstanbul BB - Atatürk Kitaplığı)

YUMS, Üçüncü Sene, 1328 (1910), Artin Asaduryan ve Mahdumları Şirket-i Mürettibiyesi, İstanbul, 232 s. (Atatürk - Merkez Kütüphanesi)

YUMS, 1329 (1911), Asaduryan Matbaası, İstanbul, 232 s. (Selçuk - Merkez Kütüphanesi)

YUMS, İkinci Sene, 1329 (1911), 4. Baskı, İstanbul, 31 s. (Atatürk - Merkez Kütüphanesi)

YUMS, Birinci Sene, 1330 (1912), İstanbul, 64 s. (İstanbul BB - Atatürk Kitaplığı)

YUMS, 1330 (1912), Tefeyyüz Kitabhanesi, 4. Baskı, İstanbul (Dersaadet), 31 s. (İstanbul BB - Atatürk Kitaplığı)

YUMS, Birinci Sene, 1333 (1915), 10. Baskı, İstanbul (İstanbul Sabahattin Zaim Kütüphanesi)

YUMS, Üçüncü Sene, 1337 (1919), Bakü (Bakış, 1987: IV)

YUMS, İstanbul, 120 s. (AYK - TDK).

Ahmet Rasim, edebiyatımızda anı, fıkra ve makaleleriyle öne çıkan üretken bir yazarımızdır. Ahmet Rasim'in unutulmayacak hizmetlerinden biri de mektepler için yazdığı eserlerdir (Ertaylan, 2011). Dilaçar, dil bilgisi konusunu ele aldığı makalesinde şunları aktarır:

Öğretici (grammarie didactique) ya da Kuralcı (grammaire normative, Alm. Regelgrammatik, Beispielgrammatik) ya da Kuralcı - betimleyici (grammaire normative - descriptive) ya da Buyurucu (grammaire prescriptive) ya da Okul grameri (grammaire scolaire): Okullarda kullanılan, dil kurallarını anlatan, doğruyu öğreten, yanlış gösteren, öğrenciye alıştırmaya ödevleri veren gramerdir (Dilaçar, 1971, s. 89 - 90).

Ahmet Rasim'in bu çalışmada incelenen "Yeni Usul Muallim-i Sarf" adlı eseri yukarıda yapılan *okul grameri* tanımına uygun bir içeriğe sahiptir. Rasim, eserini okullarda öğrencilere okutulmasını amaçlayarak yazmıştır.

Tokatlı (2003), eserinde Ahmet Rasim'in üç farklı seviyede yazdığı dil bilgisi kitaplarının birinci seviyesinde olanına "Sarf-ı Türkî", ikinci seviyede olanına "Muallim-i Sarf" ve üçüncü seviyede olanına ise "Talim-i Lisan-ı Osmanî" adını verdiğini aktarır.

Bu çalışmada incelenen "Yeni Usul Muallim-i Sarf" adlı eser, İstanbul'da 36 - 38 numaralı Dersaadet-i Bab-ı Ali Caddesi'nde bulunan Tefeyyüz kütüphanesinde kayıtlıdır ve Artin Asaduryan matbaasında 1328 (1910) yılında basılmıştır. Eser, 232 sayfa ve 5 bölümden oluşur. Eserde maddelendirme yoluyla konu anlatımı yapılmıştır. Bu maddelerin sayısı ise 440'tır.

Rasim kitabın ön sözünde, bu eserin daha önce nüshaları bulunan "Yeni Usul Muallim-i Sarf" adlı kitapların devamı niteliğinde olduğunu, eserin Osmanlı Türkçesinin dil bilgisi ve söz dizimi kurallarına göre Fransa'nın resmî programı dâhilinde yazılan "Larive ve Fleury" adlı dil bilgisi kitabının esaslarına göre yazılmış bulunduğunu ve bu kitabın beşinci baskı olduğunu ifade eder.

Rasim eserin başında, Batılıların dil bilgisi kitaplarındaki teorik ve pratik yöntemleri, halkın düşüncesinden çekindiği için bundan önce yazdığı dil bilgisi kitaplarında uygulamaya geçirmedeğini ancak eserlerinin umulandan fazla ilgi görmesiyle birlikte bu dil bilgisi kitabında bu yöntemleri uyguladığını aktarır. Yazar, "Özel Uyarılar" kısmında ise hocaların öğrencilere ders anlatırken sadece bu kitapta verilen örnekler ve alıştırmalarla yetinmelerinin yeterli olmayacağını söyler ve çocuklara ezber yerine uygulamalı bir şekilde ders anlatmanın gerekli olduğunu ifade eder. Rasim, öğretimin önemli noktalarından birinin de öğrencilere derste

farklı örnekler vermek olduğunu belirtir. Ayrıca Rasim, eserinin okullarda okutulmaya uygun olan ilk dil bilgisi kitabı olduğunu vurgular.

3.1. Birinci Bab

Dil, dil bilgisi, Osmanlıcanın kökeni, sesli harfler, imlâ işaretleri, harekeler, söz, sözcük ve sözcük türleri konuları hakkında bilgiler verilmiştir. Bu doğrultuda "Malumat-ı İbtidaiyye" adlı bölümde dil bilgisi ve Osmanlıca dil bilgisinin tanımına yer verilmiştir. "Elsine" başlığı altında dilin tanımı, dilin eski ve kullanılmayan diller veya yerleşmiş ve kullanılan diller olarak iki kısma ayrıldığı ifade edilerek kullanımdan kalkmış dillere Sanskritçe, Yunanca, Latince ve İbranice örnekleri verilmiş, kullanımı devam eden dillere ise Osmanlıca, Arapça, Farsî, Fransızca, İtalyanca, Almanca ve İngilizce örnekleri gösterilmiştir. Konunun sonunda ise "ihtar" adlı kısımda ana dil tabirinin önceki önemini yitirmeye başladığını, bunun sebebinin ise âlimlerin dilin bölümleri ile devamlı uğraşarak birçok keşif yapması olduğu aktarılmıştır.

3.2. Lisan-ı Osmaninin Menşei

Bu başlık altında türemiş dilin tanımı yapılmıştır. Ayrıca Osmanlıcanın Çağataycadan geldiği aktarılarak Osmanlıcaya Arapça ve Farsça gibi dillerden ödünçlemeler yapıldığı söylenmiştir. Diğer bir maddede kelime türetme yollarını araştıran disiplinin tanımı yapılmıştır.

3.3. Huruf-ı İmlâ

Ünlü harflerin tanımı verilmiş, elif, vav, he ve ye harflerinin sözcüklere eklenerek bu sözcükleri nasıl okuttuklarına değinilmiştir. "İşaret-i İmlâ" başlığı altında ise harekenin tanımı verilmiş, harekenin üstün, esre ve ötre olarak üç türe ayrıldığı belirtilmiştir. Ayrıca bu başlık altında cezim ve şeddenin tanımı da yapılmıştır.

3.4. İşaret-i Tahririyye

Bu kısımda noktalamanın tanımı yapılmış ve noktalama işaretlerinin virgöl, noktalı virgöl, iki nokta, nokta, soru işareti, ünlem işareti, tırnak, kısa çizgi ve parantez olmak üzere dokuz türü olduğu anlatılmıştır. Virgölün tanımı yapılarak cümleler üzerinde çeşitli örnekler verilmiştir. Bu konunun bitiminde "temrin" başlığı altında uzun bir metin verilerek bu metni oluşturan cümlelerdeki gerekli yerlere virgöl konması istenmiştir. Ayrıca noktalı virgöl konusu anlatılarak "temrin" başlığı altında bir metin verilerek gerekli yerlere virgöl ve noktalı virgöl konulması istenmiştir. İki noktanın tanımı yapılarak "ihtar" başlığında "şöyle ki" yapısının iki noktanın yerine geçtiği bilgisi verilmiştir. Konunun bitiminde "temrin" başlığı altında örnek bir şiir verilerek gerekli yerlere virgöl, noktalı virgöl, bir nokta ve iki nokta işaretleri konulması istenmiştir. Ayrıca soru işareti, ünlem işareti, tırnak, kısa çizgi ve parantez işaretlerinin tanımlarına yer verilerek bunlara çeşitli örnekler gösterilmiştir.

3.5. Sarf - Kelime - Lafz

Harfin, sözün ve sözcüğün tanımı yapılarak bunlara çeşitli örnekler verilmiştir. "Aksam-ı Kelime" kısmında sözcüklerin isim, fiil ve edat olarak üçe ayrıldığı anlatılmıştır. "İhtar" başlığı altında ise adların "işaret zamirleri ve sıfatları", "belirsizlik zamiri ve sıfatları", "sıfat", "zamir" ve "masdar" olarak beş kısma ayrıldığı aktarılmıştır. Konu bitiminde ise "temrin" başlığı altında bir önceki anlatılan konu olan soru işaretiyle ilgili alıştırmaya yer verilmiştir.

3.6. İkinci Bab

Bu bölümde; ad, ad türleri, özel adların kökeni, cins adların kökeni, adların çoğul yapımı, yabancı adlar, dilimize girmiş yabancı adlara örnekler, özel adların çoğul yapımı, adların hâlleri, zincirleme ad tamlaması, adil ve adil çeşitlerinden bahsedilmiştir. Buna göre "İkinci Fasıl" kısmında; işaret ve sayı adlarının üzerinde durulmuştur. "İkinci Bab" bölümünde "isim" başlığı altında ad tanımı yapılmıştır. "İsm-i Has - İsm-i Cins" bölümünde özel isim ve cins isim tanımlanmış ve bunlara örnekler verilmiştir.

3.7. Esmâ-i Hassanın Menşei

Bu başlık altında bu konunun dil bilgisi tarihinde nasıl geçtiği anlatılarak adların özellikleri aktarılmıştır. "İsm-i Cinslerin Menşei" bölümünde Osmanlıcada bulunan adların Türkçe, Arapça, Farsça ve bazı yabancı dillerden oluştuğu belirtilmiştir. Bununla birlikte Türk dilinin kendi içinde adlara sahip olduğu aktarılarak bu adların yapılaş biçimlerine yer verilmiştir. Ayrıca adların yapılaş şekillerine göre türetimle ilgili örnek tablolar verilmiştir.

3.8. İsm-i Cinslerin Envai Muhtelifesi

Bu bölümde cins adların soyut ad, somut ad, topluluk adı, yer adı, âlet adı, âitlik adı, küçültme adı ve birleşik ad olmak üzere pek çok türü olduğu aktarılmıştır. Bunların Arapçadan geldiği belirtilerek her türün tanımı yapılmış ve anlatım örneklerle desteklenmiştir. Konunun bitiminde "İhtar" başlığı altında Türkçede mekân adı, zaman adı gibi türlerin bulunmasının Arapçanın kurallarına meyletmekten kaynaklandığı bildirilmiş ve bu türlerin Arapçada vezinlerle yapıldığı buna karşılık bu türleri oluşturmak için Türkçede vezinlerin bulunmadığı aktarılmıştır.

Ayrıca bu konunun altında "Temrin" başlığında şiir metni verilerek gerekli yerlere soru işareti, "Temrin-i Umumî" başlığı altında ise örnek bir metin verilerek gerekli yerlere uygun olan noktalama işaretleri konulması istenmiştir. Aynı başlık altında belirli ve belirsiz adların tanımları verilmiş ve bunlara örnekler verilmiştir. Bu konu bitiminde "Temrin" kısmında örnek bir metin verilerek metindeki özel adların parantez içine alınması istenmiştir.

Eserde, adlarda cins ve niceliğin tanımları verilmiştir. Cins adlarının eril ve dişil olmak üzere ikiye ayrıldığı aktarılmıştır. Eril ve dişilin tanımları verilerek örneklerle desteklenmiştir. Konu bitiminde "İhtar" başlığı altında Türkçede eril ve dişil gibi bir ayrımın olmadığı, bunun yerine adlardan önce dişi ve erkek sözcüklerinin getirildiği belirtilmiştir. Arapçada kullanılan elif-i tenis ve kuralsız dişiliğin tanımı verilmiştir. Elif-i tenisin elif-i maksure ve elif-i memdude olarak ikiye ayrıldığı aktarılmış ve örnekler verilmiştir.

Ayrıca cinslik kavramının tanımı yapılmış, cinslik kavramının teklik ve çokluk olmak üzere ikiye ayrıldığı belirtilmiştir. Teklik ve çokluğun da tanımı yapılmış ve örnekler verilmiştir. "Kaide" başlığı altında Osmanlıcada bir ismin nasıl çokluk yapıldığı anlatılmıştır. "Sarf Tarihi" kısmında eski yazarların "ler"i "lar" olarak yazdıkları aktarılmış ancak bugün bu şekilde kullanımı olmadığı bildirilmiş ve Fuzuli'nin bir beytinden örnek verilerek konu anlatımı desteklenmiştir.

Bunun yanında dilimizde Farsça kurallara göre çokluk yapıldığı belirtilerek buna örnekler verilmiştir. Farsça kurallara göre yapılan çoklukların Türkçede olmadığı belirtilerek Arapça kelimelerde bu kuralın bazen dilimizde kullanıldığı aktarılmıştır. Arapçadaki topluluğun kurallı erkek çokluk, kurallı dişi çokluk ve kuralsız çokluk olmak üzere üçe ayrıldığı belirtilmiş ve bunların her birinin tanımı yapılmıştır. Ayrıca Arapçadaki ikilik kategorisi de anlatılmıştır.

3.9. Suret-i Muhtelifeden Gelen Cemlerden Birkaç Numune

Bu bölümde Arapçada olan kurallara göre yapılan çokluklar, sözcük tablosu hâlinde gösterilmiştir.

3.10. Esmâ-i Ecnebiyye

Yabancı adların çokluğunun Türkçe kurallara göre yapılması gerektiği, sonu /k/ ile yabancı sözcüklere gelen hâl eklerinin /k/ harfini /g/ye değiştirmedeği ve yabancı sözcüklerle yapılan tamlamaların Arapça ve Farsçadaki tamlama kurallarına göre yapılmaması gerektiği bu bölümde anlatılmıştır. Konu bitiminde "İhtar" başlığı altında yabancı kelimelerin sonuna getirilen Arapçadaki {iyyet} ekinin Türkçede kullanılmadığı, bu ek yerine {IAr} ekinin kullanıldığı belirtilir.

3.11. Esmâ-i Hassanın Cemi

Bu başlıkta özel adların çokluğunun sadece bazı durumlarda yapılabileceği söylenerek bu durumların bir ada benzetilen varlıklar ve tarihe ait bazı toplulukların ifade edilmesi olduğu aktararak bu durumlara örnekler verilmiştir.

3.12. Ahval-i İsim

Adların yalın, yükleme, ayrılma, bulunma ve ilgi olmak üzere altı hâli olduğu belirtilerek hepsinin tanımı yapılmış ve örnekler verilmiştir. Konu bitiminde "Temrin" başlığı altında çeşitli metinler verilerek metinde geçen yükleme, yönelme, bulunma ve ayrılma hâllerinin bulunması istenmiştir.

3.13. Müstesneyat

Türkçede bir heceli sözcüklerin yükleme, yönelme, tamlanan ve tamlayanlarında bazı istisnaların olduğu aktarılarak, bu istisnaların /k/ > /g/, /ç/ > /c/ değişimi olduğu tablo ve örneklerle anlatılmıştır. Ayrıca "Temrin" başlığı altında metin verilerek tamlayan ve tamlananların gösterilmesi istenmiştir.

Eserde ad tamlamalarının belirtili ve belirtisiz olmak üzere iki türünün olduğu belirtilmiştir. Dilimizde Türkçe tamlamalar dışında Arapça ve Farsça kurallara göre tamlamalar da yapıldığı aktarılmıştır. Bu durumlara çeşitli örnekler verilmiştir. Ayrıca Farsça ve Arapça kurallara göre Türkçe tamlama yapılamayacağı belirtilmiştir.

3.14. Tetabu-i İzafet

Zincirleme ad tamlamasının tanımı yapılmış ve örnekler verilmiştir. Konu bitiminde "Sarf Tarihi" başlığında eski eserlerde çok uzun bir şekilde yapılan zincirleme ad tamlamasına çok rastlandığını ancak şimdi ikiden fazla sözcükle kurulan tamlamaların uygun olmadığı belirtilmiştir.

3.15. Mübhemat

Belirsizlik zamirleri ve sıfatlarının tanımı yapılmış ve bunlara örnekler gösterilmiştir. "Kendi" başlığında bu sözcüğün eskiden nasıl yazıldığı ve çokluk biçiminin nasıl yapıldığına değinilmiştir. Konu bitiminde "Temrin" başlığı altında metin verilerek metindeki tamlamaların bulunması istenmiştir.

3.16. İmlâ

Bu kısımda metin verilerek parantez içine alınan sözcüklerin doğru bir şekilde imlâsının yapılması istenmiştir. "Kim" başlığı altında bu sözcüğün özellikleri, nerelerde nasıl kullanıldığı anlatılarak bunlara örnekler verilmiştir.

3.17. Üslub

Bu başlıkta örnek bir metin verilmiştir. "Temrin" bölümünde metin verilerek metindeki belirsizlik zamirleri ve sıfatlarının bulunması istenmiştir. "Sarf Tarihi" bölümünde bazı durumlarda "kes" sözcüğünün "kimse" sözcüğü yerine kullanılabildiği belirtilmiştir.

3.18. Terakib-i Sakime

Kurala uymayan tamlamaların tanımı yapılmış ve örnekler verilmiştir. Ayrıca "hayli", "kaç", "hani" ve "hangi" sözcüklerinin özellikleri ayrı başlıklar altında incelenerek örneklendirilmiştir.

3.19. İkinci Fası

İlk olarak "İsm-i İşaret" başlığı altında "bu", "şu" ve "o" sözcüklerinin aldıkları hâl eklerine göre çekimleri tablo hâlinde verilerek bu adların çokluk eki almış şekilleri ve bunlara örnekler verilmiştir. Konu bitiminde "Sarf Tarihi" başlığı altında eskiden "şu" yerine "şol" sözcüğünün kullanıldığı aktarılmıştır. Ayrıca "Temrin" başlığı altında beş tane belirsizlik zamiri ve sıfatları verilerek bunlara uygun beşer tümce oluşturulması istenmiştir. Diğer bir alıştırmada ise örnek bir paragraf verilerek bu paragraftaki belirsizlik zamiri ve sıfatlarının hangi anlamlarda kullanıldığının tespit edilmesi istenmiştir. "Şive" başlığı altında ise *el* ve *boğaz* sözcüklerinin hangi sözcüklerle birlikte kullanıldığı örneklenmiştir.

3.20. Esmâ-i İdad

Bu bölümde sayı adları anlatılmıştır. Farsça ve Arapçadan dilimize bazı sayı adlarının girdiği belirtilerek bunlara örnekler tablolarla verilmiştir. Konu bitiminde "Temrin" başlığı altında örnek şiir metni verilerek metinde geçen işaret adlarının bulunması ve bunların türlerinin belirtilmesi istenmiştir. Ayrıca "İdad-ı Tevziyye" maddesinde ise üleştirme sayıları anlatılarak örnekler tablo şeklinde verilmiştir.

3.21. Üçüncü Fası

Sıfat, pekiştirme sıfatları, sıfat tamlamaları, sıfat tamlaması şeklindeki birleşik sözcükler gibi konular bu başlık altında anlatılmıştır. Eserde "Sıfat" başlığı altında sıfat tanımı, sıfatlara örnekler, sıfat tamlamaları, sıfatlarda çokluk yapımı gibi hususlar anlatılmıştır. "Sıfat-ı Semaiyye, Sıfat-ı Kıyasiyye" başlığında bunların tanımları aktarılarak bunlara örnekler verilmiştir. "Sıfat-ı Kıyasiyye" başlığı altında bu sıfat türünün {I} eki ilavesiyle yapıldığı aktarılmıştır. Ayrıca sıfat-ı kıyasiyenin Arapça ve Farsçadaki örneklerine de yer verilmiştir. {CA} ekinin adlara eklendiğinde o adın sıfat olduğu ifade edilerek bu ekin geldiği sözcüklere ne gibi

anlam farklılıkları kattığı anlatılmıştır. Konu bitiminde "Temrin" başlığı altında örnek metin verilerek boş bırakılan yerlere işaret adlarının getirilmesi istenmiştir. "Şive" başlığı altında "bu, şu, o, ora, bura, şura, öyle, böyle ve şöyle" kelimelerinin bir metindeki kullanımlarına örnekler verilmiştir. "Elfaz-ı Müştereke" başlığı altında ise çeşitli sözcükler verilerek bu sözcüklerin eş seslilerinin bulunması istenmiştir.

Türkçedeki sayı sözcüklerinin sonuna {ncl} ekinin eklenerek sıfat yapıldığı anlatılmıştır. Farsçadaki sıra sayıların dilimizde kullanımının olmadığı belirtilmiştir. Konunun bitiminde "Şive" başlığı altında sayı adlarının geçtiği örnek tümceler verilmiştir.

3.22. Sıfat-ı Tekidiyye

Bu kısımda pekiştirme sıfatları tanımlanarak bunlara örnekler verilmiştir. Mübalağa sıfatları yapılırken hangi sözcüklerin kullanıldığı anlatılmıştır. Ayrıca üstünlük anlamı bildiren sıfatlara da değinilmiştir. Konu bitiminde "Temrin" başlığı altında örnek bir metin verilerek boş bırakılan yerlere uygun sıfatlar getirilmesi istenmiştir.

3.23. Terakib

Sıfat tamlaması konusunda sıfat tamlamasının tanımı yapılmış ve örnekler verilmiştir. Farsçanın kurallarına göre sıfat tamlamalarının nasıl yapıldığı konusuna da değinilmiştir. Ayrıca "Birkaç Misal" başlığı altında birtakım örneklere yer verilmiştir. Arapça ve Farsça kurallara göre tamlamaların nasıl yapıldığına değinilmiştir. "Temrin" başlığında bazı adlar verilerek özel kurallara göre sıfat yapılmaları istenmiştir. Başka bir alıştırmada ise örnek bir metin verilerek bu metni oluşturan tümcelerin anlatılan kurallara göre incelenmesi istenmiştir.

3.24. VASF-ı TERKİBİ

Terkip tanımı verilerek örnek tümcelerle anlatım desteklenmiştir. Ayrıca Farsçadaki kurallara göre de birleşik sıfat yapımı anlatılmıştır. "Temrin" başlığı altında örnek metin verilerek tümcelerde bulunan sıfatların bulunması istenmiştir. Diğer bir alıştırmada ise örnek metin üzerinde boş bırakılan yerlere sıfatların konması ve bu sıfatların mübalağa yapılması istenmiştir.

3.25. Dördüncü Fası

Adıl, adil türleri, Farsça ve Arapça adıllar, mastarlar, eylem, birleşik eylem, kip, yardımcı eylem, edat, edat örnekleri, Osmanlıcanın tarihçesi ve 27 adet kural dâhilinde Arapça ve Farsça ile ilgili olan konular aktarılmıştır. İlk olarak "Zamir" başlığı altında zamirin tanımı ve bu konuya uygun örnekler verilmiştir. Asıl zamirlerin *ben*, *sen* ve *o* olduğu aktarılmıştır. Zamirlerin hâl ekleri alarak nasıl kullanıldıklarına değinilmiştir. Konu bitiminde "Temrin" başlığında örnek

metin verilerek sıfat tamlamalarının bulunması istenmiştir. "Mevadd-ı Tahririyye" kısmında yazı ile ilgili kurallar hakkında sorular sorulmuştur. "Şive" başlığı altında bazı sözcükler verilerek bunların anlamları hakkında bilgiler istenmiştir. "Faide" bölümünde sözcüklerin dört kısma ayrıldığı, bunların eş anlamlı, zıt anlamlı, eş sesli ve tek anlamı olan sözcükler olarak dörde ayrıldığı aktarılmıştır. "Tahlil" başlığı altında ise tahlilin tanımı verilerek *tahlil sarfı* ve *tahlil nahvı* olarak ikiye ayrıldığı bildirilmiştir.

3.26. Aksam-ı Zamir

Zamirin *şahıs zamirleri*, *iyelik zamirleri*, *aitlik zamiri*, *zamir kökenli şahıs ekleri* ve *iyelik kökenli kişi ekleri* olmak üzere beşe ayrıldığı anlatılmıştır. Bunlardan her biri, örnek tümce ve tablolar verilerek ayrıntılı bir şekilde açıklanmıştır. Konu bitiminde "Kelimat-ı Mütezadde" başlığı altında örnek sözcüklerin zıtlarının bulunması istenmiştir. "Temrin" başlığında örnek tümceler verilerek "o" sözcüğünün farklı işlevleri sorulmuştur. "Şive" başlığı altında şahıs ve iyelik zamirlerinin kullanımları örnek metinde gösterilmiştir. "Terkibat" kısmında tamlamanın tanımı verilmiştir. Ayrıca "açmak" kelimesinin çeşitli tamlamalardaki farklı kullanımlarına yer verilmiştir. "Temrin" başlığı altında ise âitlik ekinin geçtiği örnek tümceler verilmiştir.

3.27. Zamair-i Farisiyye ve Arabiyye

Bu kısımda dilimizde Farsça zamirlerin kullanımı yokken Arapçadaki "*hüve*" ve "*suver-i saire*"nin kullanımının devam ettiği aktarılır. Konu bitiminde "Esile" başlığı altında bazı sözcük tanımları sorulmuş ve cevabı istenmiştir. "Kelimat-ı Müteradife" başlığı altında ise bir sözcük topluluğu verilerek bunların arasından eş anlamlıların ayrılması istenmiştir.

3.28. Masdar

Mastarın tanımı ve ilgili örnekler bu bölümde verilmiştir. Türkçede mastarların ince ve kalın ünlülü olmak üzere ikiye ayrıldığı aktarılmıştır. Pekiştirme mastarları ve hafifletilmiş mastarların tanımları verilerek örneklendirilmiştir. "Cümel-i Mütezadde" başlığı altında örnek tümceler verilerek bu tümceyi oluşturan sözcüklerin zıtlarının bulunması istenmiştir. "Sarf Tarihi" başlığında mastarların eskiden "*sevmegin*", "*yazmagın*" gibi biçimleri olduğu, bunların sebep belirttiği ifade edilmiştir. "Kelimat-ı Müteradife" başlığı altında üç sözcük örneği verilerek bunların tarif edilmesi istenmiştir. "Sarf Tarihi" kısmında "*kesmek*" gibi bir kullanımın eskiden "*kirmek*" şeklinde yazıldığına değinilmiştir. "Kelimat-ı Mütezadde" başlıklı alıştırmada sözcükler verilerek bunların zıtlarının yazılması istenmiştir. "Tarif" başlığı altında da sözcükler verilerek bunların tarif edilmesi istenmiştir.

3.29. Masadır-ı Mürekkebe

Bu bölümde birleşik mastarların yapılış biçimleri, bunlara örnekler, tezlik anlamı içeren mastarlar, fiilimsiler, mastarlara gelen ekler, bunların geçirdikleri değişimler ve çeşitli örnekler anlatılmıştır. "Temrin" kısmında bir metin verilmiş ve mastarların bulunması istenmiştir. Başka bir alıştırmada ise bir metin verilmiş ve bu metnin işlenmiş tüm konulara göre çözümlenmesi istenmiştir.

3.30. Fiil

Fiilin tanımı, fiillere örnekler, tümcede fiilin nasıl bulunabileceğine dair bilgiler, fiilde şahıs, fiilde zaman, fiil çekimi, geçişli ve geçişsiz fiiller gibi konular anlatılmıştır. "Bazı Müstesna" başlığı altında "çökmek" fiili gibi bazı fiillerin geçişli yapılırken {dır} eki almayabileceği belirtilmiştir.

3.31. Mürekkeb Fiiller

Bu kısımda yardımcı fiiller belirtilmiş ve bu yardımcı fiillerin görülen geçmiş zaman, öğrenilen geçmiş zaman ve şart şekilleri tablolar halinde gösterilmiştir.

3.32. Fiil-i İane ile Mürekkeb Sigalar

Bu başlık altında *istek fiilinin hikâyesi, gereklilik fiilinin hikâyesi, görülen geçmiş zamanın hikâyesi, öğrenilen geçmiş zamanın hikâyesi, şimdiki zamanın hikâyesi, gelecek zamanın hikâyesi, geniş zamanın hikâyesi, istek fiilinin rivayeti, gereklilik fiilinin rivayeti, öğrenilen geçmiş zamanın rivayeti, şimdiki zamanın rivayeti, gelecek zamanın rivayeti, geniş zamanın rivayeti, istek fiilinin şartı, gereklilik fiilinin şartı, görülen geçmiş zamanın şartı, öğrenilen geçmiş zamanın şartı, şimdiki zamanın şartı, gelecek zamanın şartı, geniş zamanın şartı, tezlik fiilleri, yeterlik fiilleri, yakınlık fiilleri, tezlik fiilinin görülen geçmiş zamanı, öğrenilen geçmiş zamanı, şimdiki zamanı, geniş zamanı, gereklilik, gelecek, istek ve emir şekilleri, yeterlilik fiilinin görülen geçmiş zamanı, öğrenilen geçmiş zamanı, şimdiki zamanı, geniş zamanı, gereklilik, gelecek, istek ve emir şekilleri, zarf-fiiller, bağlama ulaçları, zaman anlamı taşıyan kipler, takip anlamı taşıyan kipler, sona erme anlamı taşıyan kipler, başlangıç anlamı taşıyan kipler, yaklaşma fiilleri, dönüşlü fiiller ve sıfat-fiiller, ayrı başlıklar hâlinde tablolarla desteklenerek anlatılmıştır.*

3.33. Edevat

Edatın tanımı, cümledeki görevleri ve bunlara örnekler verilmiştir. Bu bağlamda "a, ancak, aya, eğer, eğerçi, ala, elbette, ama, evet, üzere, aman, ey, eya, için, işte, iken, ile, imdi,

bari, bütün, belki, bile, tek, {cek}, {cak}, {cegiz}, {cagız}, {ce}, çünkü, hayır, dahı, dek, degin, {dan}, de, daha, diye, zira, {siz}, şayed, sanki, sonra, acaba, fakat, artık, asla, aman, önce, eğer, ise, {se}, {eli}, ile, beraber, beri, başka, bazı, binaenaleyh, peki, ta, daima, {dir}, {si}, {msi}, dolayı, kadar, ki, guya, gibi, göre, geh, binaberin, binaen, {lik}, {lık}, meğer, hem, hiç, ne, her, mend, ver, nak, yar, manend, gar, kar, dar, dirig, diriga, hayf, efsus, vakıa, mademki, zinhar, kaşki, va hasreta, ya-i nisbet, hey, guna, gunne, henüz, e, zihi, yine, ya, ki, bila, hele, yani, haydi, be, ba, bir, bi, ta, çe, na, heman, naşi, mesela, acaib, iyyet, {t}, ve, vah" edatları ayrı başlıklar hâlinde tanımlanarak örneklendirilmiştir.

3.34. Lahika ve Tarihçe

Bu başlıklar altında Arapça ve Farsçanın Osmanlıcaya etkisi anlatılmıştır. Bunun yanında "Tezkir ve Tenis" bölümünde sözcüklerin nasıl eril ve dişil yapılacağı ve bunlara örnekler gösterilmiştir.

Son olarak eserde 27 kural hâlinde Arapça ve Farsçadaki dil bilgisi konuları aktarılmıştır. Bu bağlamda anlatılan konular; *kelimelerin eril ve dişil yapımı, tamlama kurma kuralları, ism-i fail, ism-i meful, ism-i mekân, ism-i zaman, ism-i âlet, ism-i tasgir, ism-i mensub, mübalağa-i ism-i fail, ism-i tafdil, sıfat-ı müşebbehe, Farsça, isim, ism-i fail, ism-i meful, sıfat-ı müşebbehe, hasil-ı mastar ve edattır.*

Değerlendirme ve Sonuç

Anadolu sahasında görülen ilk dil bilgisi kitabımız Bergamalı Kadri tarafından yazılmış olan Müyessiretü'l-Ulûm adlı eserdir. Bu dil bilgisi kitabından sonra birçok dil bilgisi kitabı çeşitli yazarlar tarafından meydana getirilmiştir. Bu kitaplardan çoğu farklı amaçlarla Arapça ve Farsçanın kurallarına göre yazılmıştır. Bu amaçlardan birisi de Ahmet Rasim'in eserinin ön sözünde bahsettiği üzere çocuklara yani öğrencilere yönelik olan eğitim ve öğretimlerde kullanılmak için dil bilgisi kurallarının örneklerle anlatılmasıdır.

Bu çalışmada incelenen Ahmet Rasim'in "Yeni Usul Muallim-i Sarf" adlı eseri, Osmanlı Devleti'nin son döneminde meydana getirilmiş, o günün mevcut dil bilgisi kurallarını açıklayıp örnekleyerek ve dil bilgisi öğretiminin pekiştirilmesi amacıyla alıştırma eklenerek yazılmış olan bir eserdir. Yazar, bu eseri okullarda öğrenim gören öğrencilere verilen dil bilgisi dersinde öğretmenlerin ve öğrencilerin yararlanması amacıyla yazmıştır. Rasim; Arapça, Farsça ve Türkçedeki dil bilgisi konularını Fransa'da yazılmış olan Larive ve Fleury vb. dil bilgisi kitaplarındaki kurallara uygun olarak eserini meydana getirmiştir. Aynı zamanda önceki dil bilgisi kitaplarında ele almadığı Batılıların dil bilgisi kitaplarındaki teorik ve pratik yöntemleri bu eserinde uyguladığı görülür.

Yazar, eserine Osmanlı Türkçesinin kökeni hakkında bilgiler vererek bir başlangıç yapmıştır. Bu bağlamda eserdeki konular, Arapça dil bilgisindeki başlıklar doğrultusunda bir eğilim gösterir. Ahmet Rasim; *ism-i mekân, ism-i mensub, ism-i alet* gibi konuların Arapça dil

bilgisinin konularından olduğunu, bu nedenle de Türkçe öğretimi için bir öneminin olmadığını ifade etmiştir. Ancak eserde; Arapça ve Farsça dil bilgisi konularına ağırlık verilmiştir.

Eserde; dilin ve dil bilgisinin tanımı, Osmanlıcanın kökeni, sesli harfler, imla işaretleri, hareketler, söz, sözcük, sözcük türleri, ad, ad türleri, özel adların kökeni, cins adların kökeni, adların çoğul yapımı, yabancı adlar, özel adların çoğul yapımı, adın halleri, zincirleme ad tamlaması, adıl, adıl türleri, işaret ve sayı adları, sıfat, pekiştirme sıfatları, sıfat tamlamaları, Farsça ve Arapça adillar, mastar, eylem, birleşik eylem, kip, yardımcı eylem, edat, edat örnekleri, Osmanlıcanın tarihi, Arapça ve Farsça ile ilgili olan konular anlatılmıştır. Dilimize yabancı dilden giren sözcüklerin listeleri ve fiil çekim tabloları verilmiştir. Eserin içeriğinde görüldüğü üzere bu eser bir şekil bilgisi mahiyetindedir.

Eserde anlatılan konular ana başlıklarıyla ad, adıl, eylem, sıfat ve edattır. Bunların arasında en ayrıntılı anlatılan konu, edattır. Edat başlığı altında 114 edat örneği ayrı başlıklar hâlinde incelenerek anlatım, örneklerle desteklenmiştir. Bu edatlar Arapça, Farsça ve Türkçe olmak üzere üç dildeki farklı örneklerden oluşur. Eserde edatlara ağırlık verilmesi, eski dil bilgisi anlayışımızdan kaynaklanır. Çünkü Arapça ve Farsçada ad çekim ekleri de edat olarak değerlendirilir. Edatlarla ilgili olan bu terimler, dil bilgisi terimleri sözlüklerine katkı sağlayarak araştırmacılara yardımcı olabilir.

Eserde birçok metin ve örnekle desteklenmiş alıştırmaların çokluğu dikkat çekmektedir. Bu alıştırmalar; şiir, tarihî metin, hikâye ve roman gibi edebî türlerden örnekler aktararak oluşturulmuştur. Dolayısıyla bu durum, öğrencilerin anlatılan konuları rahatlıkla öğrenmesi, öğrendiklerini pekiştirmesi açısından eserin amacına ulaşmasını sağlamıştır.

Eseri, eğitim bilimleri açısından kısaca değerlendirecek olursak yazarın kullandığı öğretim yöntemi; anlatım, alıştırma, soru - cevap uygulaması tekniklerinden oluşur. Eserde maddelendirme yöntemiyle konuların anlatılması, öğrencilerin öğrenimini kolaylaştırmıştır. Eserde her konunun bitiminde; *uyarılar, anlatılan konunun geçmişte yazılmış kitaplarda nasıl geçtiğine dair bilgiler, kural dışı olan hususlar, imlâ özellikleri, galatat kullanımlar, üslup, tasvir, yanlış kurulan tamlamalar, terkibat, şive, mecaz ve gerçek anlam, örnekler, faydalı bilgiler, tahlil, aynı kökten türemiş sözcükler, zıt anlamlı sözcükler, eş anlamlı sözcükler, tarif, eylemler ile ilgili kurallar ve alıştırma* gibi başlıklar altında verilen alıştırmalarla öğrencilerin öğrendiği konuları pekiştirmesi hedeflenmiştir. Ayrıca konu anlatılırken aralarda yer verilen *uyarı, fayda, yeri gelmişken söylenen söz* vb. başlıklarla öğrencinin dikkatinin üst seviyede tutulması sağlanmıştır.

Eserin farklı yer ve zamanlarda ilkokul, ortaokul ve liselerde anlatılmak üzere üç farklı düzeyde yazılmış 19 adet baskısı tespit edilmiştir. Ahmet Rasim'in çalışmanın başında bahsedildiği gibi "Yeni Usul Muallim-i Sarf" adlı eseri dışında farklı düzeylerde yazdığı ve bu düzeylere göre aşamalı olarak yayımladığı dil bilgisi kitapları mevcuttur. Bu durum, Rasim'in dil bilgisi konusuna büyük ölçüde hassasiyet gösterdiğini ve önem verdiğini gösterir. Rasim'in nihai amacı da mevcut dil bilgisi kurallarına yenilerini eklemek ve bu konuyla ilgilenen hem

öğrenci hem de öğretmenlerin konu hakkındaki bilgilerini derinleştirmek ve ufuklarını genişletmektir.

KAYNAKÇA

- Aksan, D. (2009). *Her Yönüyle Dil*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Aktaş, Ş. (1987). *Ahmet Rasim*, Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.
- Altınkaynak, H. (2004). *Nükte ve Fıkralarıyla Ahmet Rasim*, İstanbul: Toroslu Kitaplığı.
- Altınkaynak, H. (2007). *Türk Edebiyatında Yazarlar ve Şairler Sözlüğü*, İstanbul: Doğan Egmont Yayıncılık.
- Bakış, N. (1987). *Ahmet Rasim'in Dilbilgisi Kitapları*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Başlangıcından Günümüze Kadar Büyük Türk Klâsikleri*. (1990). Ahmed Rasim. (Aktaş, Ş.), (s. 255-258). İstanbul: Ötüken - Söğüt Neşriyat.
- Bilgin, İ. (2002). *Ahmet Rasim Hayatı, Sanatı, Eserleri ve Eserlerinden Seçmeler*, İstanbul: Hikmet Neşriyat.
- Dilâçar, A. (1971). Gramer: Tanımı, Adı, Kapsamı, Türleri, Yöntemi, Eğitimdeki Yeri ve Tarihçesi, *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten*, S. 338, 83-145.
- Ertaylan, İ. H. (2011). *Türk Edebiyatı Tarihi I-IV*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Gökman, M. (1989). *Ahmet Rasim (İstanbul'u Yaşayan ve Yaşatan Adam)*, İstanbul: Çelik Gülersoy Vakfı İstanbul Kütüphanesi Yayınları.
- Hızarcı, S. (1953). *Ahmet Rasim Hayatı, Sanatı, Eseri*, İstanbul: Varlık Yayınları.
- İslâm Ansiklopedisi*. (1997). Ahmed Rasim (Siyavuşgil, S. E), (s. 200-202). Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Korkmaz, Z. (1992). *Gramer Terimleri Sözlüğü*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Levend, A. S. (1965). *Ahmet Rasim*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Özkırımlı, A. (2004). *Türk Edebiyatı Tarihi - I*, İstanbul: İnkılap Kitabevi.
- Rasim, A. [1328 (1910)], *Yeni Usul Muallim-i Sarf*, İstanbul: Artin Asaduryan ve Mahdumları Matbaası.
- Sazak, Ş. (2016). *Ahmet Rasim'in Yeni Usul Muallim-i Sarf Adlı Dilbilgisi Kitabı*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir.
- Tanzimat'tan Bugüne Edebiyatçılar Ansiklopedisi*. (2003). Ahmet Rasim. (s. 37-38). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Tokatlı, S. (2003). *Yeni Usûl Mu'allim-i Sarf*, Kayseri: Laçın Yayınları.

Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi. (1977). Ahmed Rasim. (s. 72). İstanbul: Dergâh Yayınları.

Ulusal Toplu Katalog. (2016). http://www.toplukatalog.gov.tr/index.php?_f=1&the_page=&cwid=2&keyword=yeni+usul+muallimi+sarf&tokat_search_field=1&order=0&command=Tara#12 adresinden edinilmiştir.

Yeşilyurt, E. (2002). *Ahmet Rasim Hayatı ve Eserleri*, Ankara: Yeryüzü Yayınevi.

Yetiş, K. (1980). *Ahmed Râsim Matbûat Hâtıralarından Muharrir, Şâir, Edib*, İstanbul: Tercüman Gazetesi.

Dergi Bilgileri / Journal Info

ISSN: 2149 – 9225

Yıl: 1-Sayı: 2/Year 1-Issue 2
Aralık 2019/December 2019

Makale Bilgileri / Article Info

Makale türü / Article type:

Hakemli / Refereed

Araştırma / Research

Sayfa / Page: 83-94

Geliş Tarihi / Received Date:

19-08-2019

Rapor Tarihleri / Report Dates:

Hakem 1 / Referee 1:

24.12.2019

Hakem 2 / Referee 2:

28.11.2019

Kabul Tarihi / Accepted Date:

29-12-2019

Yazar Bilgileri/Author Info

Yusuf Abubakar WARA

Orcid id: 0000-0003-3410-6113

Doktora Öğrencisi, Siyasal ve

Sosyal Bilimler Bölümü

Anakara Hacı Bayram Veli

Üniversitesi

Ankara-Türkiye

wara98@yahoo.com

Bu makale intihal.net ile
denetlenmiştir.

This article was checked by
intihal.net

İletişim

usbaddergi@gmail.com
https://dergipark.org.tr/usbadd

ULUSLARARASI SOSYAL
BİLİMLER AKADEMİ DERGİSİ
INTERNATIONAL JOURNAL OF
SOCIAL SCIENCES ACADEMY

ARAP BAHAR'INDAN SONRA MISIR VE TUNUS'UN ANAYASA SÜRECİNİN KARŞILAŞTIRILMASI

Yusuf Abubakar WARA

Özet: Bu çalışmada yorum bilgisel (hermeneutik) yaklaşımlar kullanılarak Arap Baharı'ndan sonra Mısır ve Tunus'da gerçekleşen anayasa değişim sürecinin karşılaştırılması yapılacaktır. Bu bağlamda her iki ülkenin anayasalarının değişim sürecinin nasıl başladığı, aktörlerin davranışları ve bu devletlerin amaçlarının farklılıkları ortaya konulacaktır. Gerekli durumlarda iki ülke anayasasının değişim sürecinin neden-sonuç ilişkisine bakılacaktır. Hem Mısır hem de Tunus genel olarak aynı kıta, bölge, kültür, din ve dil öğelerine sahiptir. Ayrıca her iki ülkenin anayasa sürecini tetikleyen neden olarak Arap Baharı görülmektedir. Bu süreç sonunda Mısır otokratik demokrasiye yönelirken; Tunus, liberal demokrasiye yönelmiştir. 2010 yılında Tunus'ta gerçekleşen değişimler, Mısır dâhil birçok Arap ülkesinde yaşanan haksızlıkları, adaletsizlikleri bir nebze de olsa ortadan kaldırmıştır. Bunun ardından yeni oluşan hükümetler yeni bir anayasa oluşturmak için süreç başlatmıştır. Üç yıllık süre içinde Tunus'un siyasi yelpazesindeki partiler ve ilgili taraflar uzun süren görüşmeler yaparak anayasa değişim sürecini gerçekleştirmişken; Mısır aynı sürede siyasi görüşme yapmaksızın üç anayasa değişim süreci geçirmiştir. Böylece Tunus'taki anayasa değişim sürecinin temel amacı, ülkenin otoriter yönetime geri dönmemesi olurken; Mısır, acelecilik duygusuyla güçlü bir liderlik kurma arzusuna kapılmış, ülkede otoriter rejimin ortaya çıkmasının yolu açılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Arap Baharı, Mısır, Tunus, Anayasa Süreci, Liberal Demokrasi, Otokratik Rejim.

Bu Makaleye Atıf İçin / To Cite This Article

Wara, Y. A. (2019). *Arap bahar'ından sonra mısır ve tunus'un anayasa sürecinin karşılaştırılması - comparism of constitutional process between egypt and tunisia after the arab spring*. Usbad Uluslararası Sosyal Bilimler Akademi Dergisi - International Journal Of Social Sciences Academy, 1(2), 83-94..

COMPARISM OF CONSTITUTIONAL PROCESS BETWEEN EGYPT AND TUNISIA AFTER THE ARAB SPRING

Abstract: This research work adopts Hermeneutic (Interpretive) approaches to comparatively analyse the constitutional process between Tunisia and Egypt after the Arab Spring. However, where necessary the cause-effect relationships of the constitutional process will be examined. Even with the fact that the two countries share the same identity, culture, tradition, language, religion and are their constitutional processes were triggered with Arab spring; while Tunisia is tilting towards liberal democracy Egypt is re-falling into autocratic regime. In 2010 the revolution that started in Tunisia spread to other Arab countries and was significant in ending some elements of wanton injustices in the affected countries. Sequel to these developments the new leaders commence a new constitutional process in the affected countries. While in Tunisia with intensive negotiations of political parties and other concerned actors only a single constitutional amendment process was realized; In Egypt within the same time frame three consecutive constitutional amendment processes took place without reasonable deliberation and in a hectic manner. As a result, while in Tunisia's aim of constitution process was not to return the dictatorial regime; in Egypt due to haphazard process and desire to have a strong leader made the country to slope into dictatorial regime.

Key Words: Arab Spring, Egypt, Tunisia, Constitutional Process, Dictatorial Regime, Liberal Democracy.

Giriş

Karşılaştırmalı anayasa yapmak sadece kuralların incelenmesi değildir. Karşılaştırılacak anayasaların tarihi, kültürel, siyasi ve sosyo-ekonomik değişkenlerini anlama, analiz etme, açıklama ve karşılaştırma yapmayı da gerektirmektedir. Analiz edildiği takdirde anayasaları oluşturan fikirlere, ideallere ve ideolojiye ulaşmak mümkündür. Bu çerçevede yapılan bu çalışmada Arap Baharı'ndan sonra yeni anayasa oluşturma süreci özellikle iki ülke için –Mısır ve Tunus- incelenecektir.

Bu çalışmada kullanılacak yöntem yorum bilgisi (Hermeneutik)dir. Bunun nedeni hukukun anlaşılması ve kültürel analizi üzerine daha iyi odaklanabilmektir. Kanunların ortak bilinci oluşturmaları, insan davranışlarını düzenlemesi veya kurumsal işlemleri yönlendirmesi temele alınmıştır (Frankenberg, 2006).

Hangi yöntem veya araç seçilirse seçilsin, karşılaştırmalı anayasal sürecine bakıldığında hem toplumdaki etkisinin hem de bilgilerinin yorumlanması gerekir. Dolayısıyla, anayasa karşılaştırılmasının yapılması için en iyi metot ülkelerin kültür, ekonomi ve siyasal yapısını inceleyen konstrüktivizm ve yorum bilgisi yöntemleridir. Bu çalışmada da iki ülkenin anayasa değişim sürecini analiz edebilmek amacıyla yorum bilgisi yöntemi kullanılmıştır. **İnsan derneği yapıları** öncelikle paylaşılan fikirler, kimlikler ve amaç aktörlerinin çıkarları ile belirlenir. Bu çerçevede bu çalışmada söz konusu iki ülkenin anayasalarını inşa eden değişim süreci incelenecektir.

Genel anlamda anayasa değişim süreci, aktörlerin davranışları ve katkıları ile nasıl bir sonuç oluştuğunu göstermektedir. Bu çalışmada Arap Baharı sonrası Mısır ve Tunus'da

yaşanan anayasa sürecinin sonucu analiz edilmektedir. İki ülkenin anayasa değişim sürecinin nasıl sonuçlandığı tespit edilmeye çalışılmıştır. Hangisinin demokrasiye hangisinin otokratik yönere doğru gittiği değerlendirilecektir.

Mısır ve Tunus'ta yeni anayasanın oluşturulması ve anayasa sürecinin gerçekleşmesinin temel nedeni; otokratik demokrasiden liberal demokrasiye geçme isteğidir. Bir devletin anayasasının zaman zaman değişmesi veya güncellenmesinin nedenleri: adalet sağlanması, istikrarın sağlanması, eşitlik, verimlilik, katılımın artırılması, demokrasi ve popüler siyasi kültür sağlanması olarak ifade edilebilir. **Fakat anayasa, çoğu ülkenin siyasi amaçları nedeniyle bir 'siyasal doküman'a dönüşmüş durumdadır.** Gelişmekte olan ülkelerde "sağlam bir demokrasi" yerine zayıf siyasi partiler, siyasi ilgisizlik, sert yürütme gücü ve radikal ideoloji gibi nedenler diktatör ortamı yaratmaktadır.

Arap Bahar'ı sonrasında etkilenen neredeyse bütün ülkeler yeni anayasa oluşturma kararı almışlardır. Ayrıca ülkeler siyasetlerini geliştirmek amacıyla anayasalarını zaman zaman değiştirmişlerdir. Fakat kargaşa ortamından ve politikacıların bencilliklerinden dolayı Arap Bahar'ından etkilenen ülkelerin çoğu eskisinden daha kötü bir duruma gelmiştir. Libya ve Suriye istikrarsızlaşmış her iki ülkede de kargaşa ortamı oluşmuştur. Bu durum Libya için açıklanacak olursa Kemal'in (2015) tanımlamaları kullanılabilir: "Bugünün Libya'sı, devrim sırasında umduğumuzun aksine çok, çok daha kötü durumdadır. Suç oranı hızla artıyor. Güvensizlik her yere sinmiş durumda. İş yok. Yiyecek ve elektrik sıkıntısı var. Kavga var, korku var... Çok az ümit veren şey görüyorum." Ülkede iç çatışma gruplarının fazlaşması nedeniyle demokratikleşme ve anayasa değişim sürecinin başlaması adeta söz konusu değildir. Suriye'de bir savaş ortamı yaratılmıştır.

Baskı yönetiminden kurtulmuş olan Arap ülkelerin çoğu kendi içinde yaşadığı kötü durumu çözememiş ve daha olumsuz bir hal almışlardır. Ayrıca, mevcut düzenden duyulan rahatsızlık ve milli egemenliğe dayalı yeni bir siyasal düzene duyulan özlem, bu isyan hareketleri vasıtasıyla açığa çıkmıştır. Fakat iyimser tahminlerin aksine, bir müddet sonra Libya ve Suriye'de istikrarsızlaşma olmuş, **Mısır da ise otoriter rejimin**, kısa bir aranın ardından bir diğeriyle değişmesi olayıyla karşılaşmıştır. **Halk hareketlerinin kapsamlı bir demokratik dönüşümle sonuçlandığı tek ülke Tunus olmuştur** (Açıl, 2017:167). Bu çalışmada Mısır ve Tunus'da yaşanan anayasa değişim sürecinin sonunda, Tunus'un **liberal demokrasiye** doğru gittiği, Mısır'ın ise **otokrattık rejim** oluşturduğu açıklanacaktır.

Liberal Demokrasi Anlayışı

Liberal demokrasi deyince akla ilk gelen şey özgürlüktür. Anlam olarak liberal demokrasi; özgürlük, bireyin özgürlüğü ve bireysel özgürlük demektir.

"Özgürlük, bireyin kendi hayatını başkalarına zarar vermediği sürece dilediği gibi yönetmesine yetki veren, garanti altına alınmış bir serbestlik halidir." Bireylerin kendi bedenleri, emekleri, zihinleri, vicdanları ve hayatları üzerindeki yönetme yetkisine dışardan

yapılan bir müdahale, bireysel özgürlüğün gerçekleşmemesine sebep olur. Birey istediği ve dilediği şeyleri -başkalarının haklarını ihlal etmeden- dış bir müdahale tarafından engellenmeden yapabiliyorsa özgür kabul edilir.

Liberal demokrasi halka ahlaken ve hukuken eşitlik, özgürlük sağlar. Ahlak olmadan eşitlik olmaz. Devletin, sivil toplumun karşısında güçlü ve çoğulcu bir yapıda olması gerektiği düşünülür. Sivil toplum, genellikle özel alanı olan, devletin dışında kalan ve devletin "baskıcı" müdahalesine kapalı bir hareket sahası olarak anlaşılır. Arap Baharı'ndan etkilenen ülkelerin yöneticilerinin diktatör olmaması için sivil toplum kuruluşları engel teşkil etmiştir. Mısır'a bakıldığında neredeyse yeni otokratik bir sistem oluşmuştur.

Liberal demokraside devlet, gücü sınırlandırılması ve sürekli denetim altında tutulması gereken bir yapı olarak görülmektedir. Bunun yanında bireylerin özgürlüklerini ve haklarını korumak için oluşturulan, vatandaşlara bu doğrultuda güvenlik ve adalet hizmetleri sunması gereken ortak bir teşkilat olarak düşünülmektedir (Yenisöz, 2015). Arap Baharı'nın yaşandığı ülkelerde liberal demokrasinin gücünün sınırlandırılması, denetimin, adaletin ve hakların korunmasının bir iki ülke dışındaki diğer ülkelerde görülmemektedir. Tunus'taki sivil toplum kuruluşlarının anayasa değişim sürecinde önemli rol oynadığını ve diğer ülkelere daha adil bir çerçevede gerçekleştiğini söyleyebiliriz.

Liberal demokrasinin bir diğer anlayışı ise çok sayıda insanın ortak kararlar alabilmesi, kargaşa yerine farklılıklara ve bu farklılıkların yarattığı çatışmaların nasıl yönetileceği konusuna odaklanmasıdır. Arap Baharı'ndan sonra çatışmanın azaldığı ve kontrolün sağlandığı ülke Tunus'tur.

Otokritik Rejim

Otokritik rejimin temel özelliği, yöneticinin bütün siyasî yetkileri tek başına elinde bulundurmasıdır. Yönetimler halk adına karar verir, kendilerine göre iyi, doğru ve güzel olanları dayatır, buna karşı halkın sorunlarını çözmeyi de üstlenir. Arap Baharı'ndan etkilenen ülkelerde ortaya çıkan liderler otokratik rejimi oluşturmuşlardır. Mısır başta olmak üzere Arap Baharı'ndan etkilenen bazı ülkelerde gerçekleşen anayasa sürecinde, rejim otokratik bir hal almıştır. Anayasada düzenleme ve değiştirilme yapılmasına rağmen yasama, yargı ve yürütme arasında kuvvet ayrılığı yerine kuvvetler birliği ilkesi benimsenmiştir.

Mısır ve Tunus'un Anayasa Değişim Sürecinin Sonucu: Otokratik ve Demokratik

Herhangi bir devlette bir ya da daha fazla eylemden dolayı anayasanın hem güncellenmesi hem de değişmesi kararı verilebilir. Bunun temel nedeni ya eskiden yaşanan problemlerin çözülmesi ya da mevcut sistemin iyileştirilmesinin istenmesidir. Mısır ve Tunus dâhil Arap Baharı'ndan etkilenen bütün ülkelerde isyandan sonra diktatör bir rejimden kurtulmak ve liberal demokrasiye geçiş için adımlar atılmıştır. **Bütün bu Arap ülkelerinin aynı kültür, din, dil ve bazılarının aynı bölgelere sahip olmalarının yanı sıra, anayasa sürecini**

tetikleyen neden Arap Baharı olarak görülmüşse de ülkelerin çoğu Mısır gibi, otokratik demokrasiye yönelirken; onların azı Tunus gibi, liberal demokrasiye doğru yönelmiştir. 2010 yılında Tunus'ta yaşanan olay, Mısır dâhil birçok Arap ülkesinde yaşanan haksızlıkları, adaletsizlikleri bir nebze de olsa ortadan kaldırmıştır. Bunun ardından oluşturulan hükümetler yeni bir anayasa oluşturmak için anayasa süreci başlatmışlardır.

Analiz yapmak gerekirse, aynı kültür, bölge ve tarihe sahip olan iki ülkenin (Mısır ve Tunus) anayasa değişimi yapmalarının **temel nedeni** Arap Baharı'dır. Fakat değişim sürecinin **sonucu** her iki ülkede farklı şekilde olmuştur. Bu araştırmada söz konusu iki ülkenin nasıl bir anayasa oluşturduğu, anayasalarının ne şekilde evrildiği, ülkelerin hangi tarafa yöneldiği ve değişim sürecinin ülkenin sisteminde nasıl etkili olduğunu analiz edilmeye çalışılmıştır.

Arap Baharı'ndan etkilenen ülkeler arasından Mısır ve Tunus'un seçilmesinin temel nedenleri şunlardır:

1. Hem Mısır hem de Tunus'un yeni anayasası Arap Baharı'ndan sonra oluşturulmuştur. Dolayısıyla ikisinin de mevcut siyasi ve sosyal düşüncelere sahip olması mümkündür. Her iki ülkede Arap Baharı'ndan sonra yeni demokrasi arayışı peşindedir. Bu ülkelerden birini siyasi istikrarlı halde görürken diğerini siyasi istikrarsız halinde görmekteyiz.

2. İki ülkede de 14 Ocak devrimi ve sonrasında yaşanan önemli gelişmelerden biri anayasa değişim sürecidir. Tunus'ta yaşanan ulusal bir isyan hareketinden dolayı Bin Ali, 14 Ocak 2011 tarihinde ülkeyi terk etmek zorunda kalmıştır. Böylece 54 yıllık otoriter rejim, bir aydan daha az süren halk ayaklanmaları neticesinde son bulmuştur (Murat, 2015). Bunun ardında birkaç Arap ülkesinde de aynı hareket başlamıştır. Mısır'da, aktivistler, işsizlik, yoksulluk ve yolsuzlukları protesto etmek için 30 yıldır iktidarda olan Hüsnü Mübarek'e karşı eylem çağrısında bulunmuştur. Bunun sonucunda 11 Şubat'ta on binlerce kişi öfke içerisinde Mısır sokaklarına dökülürken Hüsnü Mübarek istifasını vererek yetkilerini orduya bırakmıştır. Hüsnü Mübarek'in 30 yıl süren otoriter rejimi sona ermiştir (Aljazeera, 2014).

Bu gelişmelerden sonra söz konusu ülkeler yeni ve verimli bir sistemi aramaya başlamışlardır. Bunu gerçekleştirmenin en etkili yolunun anayasada değişim yapılması olduğunu düşünmüşlerdir.

Mısır'da Hüsnü Mübarek yönetimi yıkıldıktan sonra ülke General Abdulfatau Al Sisi tarafından yönetilmeye başlanmıştır. Sisi, var olan sistemin ve anayasanın değişmesi ayrıca birkaç düzenleme yapılması için askerlere emir vermiştir. Bunun temel nedeni halkın idare edilmesini sağlamaktır. Halkın idaresinin ve değişim taleplerinin yol açabileceği dört farklı olasılık tespit edilmiştir: İlki, iktidarın ordu desteğini arkasına alarak ayaklanmaları bastırması; ikincisi, iktidarın katılımcı bir siyasi düzen yönünde reformlar yapması; üçüncüsü, ordunun iktidara el koyarak demokrasiye geçişin önünü açması; dördüncüsü de, bir halk devrimi yoluyla Mübarek iktidarının yıkılması ve demokrasinin inşa edilmesini şeklindedir (Bekaroğlu ve Kurt, 2015:23). Bütün bu önemli planlama ve taleplere ulaşamamak durumunda, bunları gerçekleştirmek için "anayasa değişimi" siyasi bir araç olarak kullanılmıştır.

İsyandan sonra Mısır'ın ilk anayasa değişimi ordu tarafından yapılmıştır. Ordu, değişiklik taslaklarını 26 Şubat 2011'de kamuoyuna açıklamış ve ulusal referandumun tarihini 19 Mart olarak belirlemiştir. Bu anayasanın değişimi zaman kısıtlı olduğundan dolayı fazla konsültasyon yapılmaksızın gerçekleştirilmiştir (Brown ve Dunne 2011). 2011 anayasasının değişen maddeleri şunlardır: Cumhurbaşkanlığı adaylarının potansiyel havuzu arttırıldı, cumhurbaşkanlığı iki dönemle sınırlandırıldı, seçimlerin adli denetimi eski haline getirildi ve OHAL durum koşulları kısıtlandı. Maddelerin değiştirilmesi için verilen evet oyunun oranı yüzde 77 çıkmıştır. Birkaç ay sonra yeni hükümet seçilmiştir. Bu seçimde Müslüman Kardeşlerin adayı olan Muhammed Mursi cumhurbaşkanı seçilmiştir. İktidara gelir gelmez yeni anayasa değişim sürecini 2012'de başlatmıştır.

2012'deki anayasa değişimi 2011'e göre pozitif değişiklikler içermektedir. Fakat dini içerikler taşımasından dolayı birçok sıkıntı da bulunmaktadır. Referandum bile yapmadan anayasanın değişmesi, taraftar ve muhalif olanlar arasında uyumsuz bir durum yaratmıştır. Duruşlarından taviz vermeyen bazı İslamcı gruplar, İslami kanunları sıkı bir şekilde uygulamadığı gerekçesiyle belgeye karşı çıkmıştır. "Yasamanın temelini *şeriat* (İslami kanunlar) prensipleri oluşturur" diye belirtilmiştir. Ancak bu muğlak bir ifade çünkü *şeriat* içine yerleşmiş "prensiplerden" bahsetmek mümkün değildir. Selefî Nur Partisi'ni de içeren birçok grup anayasanın tamamen *şeriat* kurallarına göre uygulanmasını ya da *şeriatın* ta kendisi olmasını istemiştir. Diğer yanda laiklik yanlısı ve liberal gruplardan oluşan çeşitli oluşumlar da belirli nedenlerden dolayı anayasaya karşı çıkmıştır. Temel hususlar şu şekilde ifade edilebilir:

İfade ve inanç özgürlüğü: Devlete "etik ve ahlaki değerleri koruma" adına geniş yetkiler verilir. Bununla ilgili yapılan eleştiriler hükümet tarafından, dinden temellenen ve dar bir "ahlak" anlayışını dayatacağı şeklindedir. İnanç özgürlüğü sadece Müslüman, Hristiyan ve Yahudilere sağlanırken, Bahai gibi azınlık gruplarına sunulmamaktadır. Bu değişen maddeye bakıldığında liberal demokrasi yerine ayrımcılık ve otokratik bir sistem yaratılmıştır çünkü herkes eşit olarak görülmemekte ve başkana fazla güç verilmektedir. Dolayısıyla kuvvet ayrılığı kavramının ilkelerine uyulmamaktadır.

Kadın haklarıyla ilgili endişeler: Anayasa, cinsiyet temelli ayrıcalıkları engelleyecek açık bir hüküm içermemektedir. "Kadınların aileleri ile kamu hizmeti alanındaki ödevleri arasındaki dengeyi sağlamak için" devlete yetki veren bir madde içermektedir. Aktivistler bu maddeyi kadınların özel seçimlerine müdahale olarak görmektedir (Aljazeera, 2012) Eşitlik olmadan liberal demokrasi olmaz, eşitlik olmayınca da diktatörlük ortaya çıkar.

Sivil – asker ilişkileri: Belirli durumlarda sivillere yönelik askeri yargılamaların önünü açan ve ordunun bütçesinin seçilmiş meclis tarafından denetlenmesini engelleyen maddeler içermektedir. Aljazeera Türk'ün haber analizinde 2012 anayasa değişimi üç önemli maddeyi kapsamaktadır: Şeriat ilkeleri temel yasama kaynağı olacak. Devlet, Mısır ailelerinin mahiyetini koruyacak ve ahlaki değerlerini geliştirmeye teşvik edecek. Taslakta kadın-erkek eşitliğine değinen özel bir madde yoktur. 2012 Anayasası'nın değişiminin temel nedeni ülkenin demokratikleşmesi ya da liberalleşmesi değildir. Amaç yürütme kolunun ve özelde

cumhurbaşkanının güçlendirilmesi ayrıca askerinin gücünün azaltılmasıdır. Bunun ardından ülkede otoriter bir rejim ortaya çıkmıştır.

Cumhurbaşkanı ve yürütme koluna çok güç veren 2012 anayasa değişikliğinin sonrasında ülkede otoriter egemenlik ortaya çıkmıştır. Çünkü Muhammed Mursi kazandığı bu gücü fırsat olarak kullanarak ordu ve laikliğe karşı çok adım atmıştır. Bunun ardından onlar da Mursi'nin yönetimine karşı çıkmışlardır. Bunun ardından ülkedeki gençler tarafından Nisan 2013'te oluşturulan Temerrüd (İsyan) hareketi, Mübarek'i deviren gösterilere ev sahipliği yapan Tahrir Meydanı'nda yeniden hareketlendirilmeye çalışılmıştır. Bunun sonucunda Genelkurmay Başkanı Abdulfettah Sisi, 3 Temmuz 2013 akşamı muhalefet temsilcileriyle beraber kameralar karşısına geçmiş ve cumhurbaşkanının artık görevde olmadığını ilan etmiştir. (Aljazeera, 2014).

Mursi'nin görevinden alınması ve tutuklanmasıyla yönetimin 2012 yılı anayasası askıya alınmıştır. Yeni anayasa değişim sürecini gerçekleştirmek için Genelkurmay Abdulfettah Sisi, 50 kişilik parti liderlerini, sendika başkanlarını, dini liderleri, polis temsilcilerini, askerleri ve çeşitli bakanlıkları kapsayan bir grup oluşturmuştur. Arap Baharı sonrası üçüncü anayasa, 14 Ocak 2014'te yüzde 98 gibi ezici bir çoğunlukla referandumda kabul edilmiştir. Bu anayasa değişimi ile ordu güçlenmiş, askere fazla güç verilmiş ve **ülke içindeki uyumsuzluklar dikkate alınmamıştır** (Parolin 2014).

İki anayasayı karşılaştırmak gerekirse: “2012 Anayasası daha çok başkanlık sistemi ağırlıklıdır. 2014 Anayasası ise karma yönetim sistemini benimsemektedir” (Kalabalık, 2014). Maddeler arasında en önemlileri şunlardır: 2012 Anayasası dini partileri tanımlarken 2014 Anayasası dini partileri yasaklamaktadır. Kadınlar konusunda 2014 Anayasası, “Yargı görevlerinde kadınlara ayrımcılık yapılmayacaktır.” demektedir. Ama 2012 Anayasası'nda kadının parlamentoda temsili konusu değerlendirilmemektedir. 2014 Anayasası'nda Mısır Silahlı Kuvvetlerine çok önemli bir yetki tanınmaktadır. Yeni anayasada, “Savunma Bakanı'nın Yüksek Askeri Konsey'in onayı ile ve 8 yıllığına seçilmesi” maddesi yer alırken 2012 Anayasası'nda böyle bir güç verilmemiştir.

Yeni anayasaya göre siviller askeri mahkemelerde yargılanabilecektir. “Askeri kurumlara, birliklere veya askere doğrudan düşmanca saldırılar” gibi 14 maddede toplanan suçları işleyenler askeri mahkemede yargılanacaktır (Kalabalık, 2014). Söz konusu madde, Mısır'da ciddi tartışmalara neden olmuştur. Sivillerin askeri mahkemelerde yargılanmasının önünün açılması, devrim ve değişim hareketlerinin yanı sıra insan hakları örgütleri tarafından da eleştirilmiştir.

Yapılan üç anayasa değişimi üzerinde analiz yapmak gerekirse her biri mevcut iktidardaki kişinin güçlenmesi yani diktatör olabilmesine neden olmaktadır. 2012 yılının anayasası Mursi'yi iktidarda cumhurbaşkanı olarak tutarak başkanlık sistemine ağırlıklık verirken, 2014 Anayasası, Sisi askeri darbeci olarak iktidar olunca askere fazla güç vermektedir. Bunun temel nedeni iktidardakini güçlendirerek otoriter yönetiminin yolu açmaktır.

Sisi iktidarda kalabilmek için Müslüman kardeşleri terör grubu olarak ilan etmiş ve onları yok etmeye başlamıştır. Bunun ardından Haziran 2014'te cumhurbaşkanı adayı olmuş ve sözde bir seçimle 8 Haziran 2014'te cumhurbaşkanı olarak iktidarda kalmaya devam etmiştir. Müslüman Kardeşlerin destekçileri ve eski Cumhurbaşkanı Hüsnü Mübarek'in devrilmesi için Tahrir meydanında toplanan liberaller dâhil birçok grup seçimi boykot etmiştir. Bu durum Sisi yönetiminin liberal dışı olduğunun göstergesidir.

BBC Türkçe analizinde, Sisi'nin iktidar kalabilmek amacıyla muhaliflere sert önlemler aldığını belirtmiştir. Muhammed Mursi'nin de üyesi olduğu Müslüman Kardeşler hareketi kanlı bir şekilde tasfiye edilmiştir. Bu süreçte 1400'den fazla kişi ölmüş, 16 bin kişi gözaltına alınmıştır. Dört ayrı davadan yargılanan ve suçlu bulunması halinde idam cezasına çarptırılabilirdiği belirtilen Mursi, hareketin üst düzey yetkilileriyle birlikte hapidedir (BBC Türkçe, 2014). Sonuçta modern Mısır tarihinde seçimle iş başına gelen ilk ve tek kişi olan Muhammed Mursi, 17 Ağustos tarihindeki 20 dakikalık savunmasının hemen akabinde fenalaşmış, mahkeme salonunda geçirdiği baygınlığın ardından hayatını kaybetmiştir (Sınmaz, 2019).

Müslüman Kardeşler Teşkilatı (İhvan), "Mursi çok ağır şartlarda hücre hapsinde tutularak, tedavi hakkı gibi en sıradan haklardan dahi mahrum edilerek ölüme terk edilmiştir. Ölümünden Mısır yönetimi sorumludur." (Sabah, 2019) açıklamasını yapmıştır. Bütün bu hareketler Mısır'daki yönetimi yasa dışı ve anti liberal demokrasi haline getirmektedir. Başka bir deyişle karşımıza otoriter bir rejim çıkmakta, Mısır'da yeni asker rejimi oluşturulmaktadır.

Tunus'ta ise bambaşka bir anayasa değişimi görmekteyiz. İlk başta "Tunus'un az gelişmiş güney şehirlerinden Sidi Bouzid'te seyyar satıcılık yapan Muhammed Buazizi'nin aracına lisansı olmadığı gerekçesiyle el konulmuş ve Buazizi yetkililer tarafından dövülüp hakarete uğraması üzerine kendisini yakmıştır." Bunun ardından ülkenin her tarafında büyük isyanlar olmuş ve bunun sonucunda Bin Ali 14 Ocak 2011 tarihinde ülkeyi terk etmek zorunda kalmıştır. Devrimin ardından, eski rejimle bağlantılı güçler 1959 Anayasası'nın öngördüğü sistem doğrultusunda bir çözüm bulunması gerektiği görüşünü ileri sürmüştür.

Tunus'taki anayasa değişim süreci Mısır'ın aksine çok dikkatli bir şekilde ve sadece bir tarafın değil tüm kesimlerin katılımı ile gerçekleşmiştir. Eski anti-demokratik maddeler değişmiştir. Bunun yanında ülkenin demokratikleşmesinde önemli bir yol alınmıştır.

"Ülkenin anayasal bir boşluk durumunun vuku bulduğunu kabul ederek anayasaya bağlı kalmaksızın yeni bir yol haritası çizilmiştir. Birinci ihtimalin tercih edilmesi durumunda, 60 gün içerisinde yasaklı partilerin örgütlenmesi ve demokratik ilkelere uygun yeni bir seçim mevzuatının hazırlanması gibi demokrasiye geçiş sürecinin hayatî unsurlarının tamamlanması mümkün olmadığından dolayı, eski siyasal rejimin devam etmesi tehlikesi ile karşı karşıya kalınmıştır."

Tunus'taki yeni anayasa, toplumdaki sosyal sorunları ortadan kaldırıp, demokratik maddeleri içermektedir. Bunlar Mısır'daki yöntemlerle fazla ilgilenmemiştir. Özgürlük ve onurlu bir yaşam arzulayan halkın devrimci amacının yerine gelebilmesi için, yeni rejim ve

anayasal düzenin demokrasi, temel hak ve özgürlüklere dayanması ve özgürlüklerin güvence altına alınması gerekmektedir (Armağan, 2014). Şeffaflık, özgürlük ve eşitlik taşıyan maddelerden bazıları şunlardır: Yeni Anayasa'nın 21. maddesinde kadın ve erkeklerin kanun önünde eşitliğine yapılan vurguyla yetinilmemiş iki maddede kadınların toplumsal eşitliğini sağlamak üzere devlete görevler yüklenmiştir. Bunun amacı liberal demokrasinin temel özelliğinden biri olan eşitliği sağlamaktadır. Mısır ile kıyaslarında ise cinsiyet temelli ayrımcılıkları engelleyecek açık bir hüküm yoktur. Bu diktatörlük rejiminin temel özelliklerden biri olan eşitsizliği ortaya çıkarmaktadır.

Anayasa'nın 74. maddesinin ilk fıkrasına göre de devlet başkanı adaylarının İslam dinine mensup olması bir şarttır. Buna karşın, yine değişmezlik kapsamına alınan 2. maddeye göre *"Tunus, vatandaşlığa, halkın iradesine ve hukukun üstünlüğüne dayanan sivil bir devlettir."* Dolayısıyla, egemenliğin kaynağı dinsel değil, dünyevîdir. 3. madde bu durumu *"Halk egemenliğe sahiptir ve tüm erklerin kaynağıdır"* şeklinde ifade etmiştir (Armağan, 2014). Bu fıkra hem halkın egemenliğine hem de eşitliğine ortam yaratmaktadır.

Yeni anayasanın diğer bir maddesi de sağlık eşitliğidir. Yeni Anayasa'nın 38. maddesi sağlığın herkesin hakkı olduğunu ifade ettikten sonra ikinci fıkrasında *"Devletin görevi, tüm vatandaşlar için önleyici sağlık hizmeti ve tedavisi sunmak; sağlık hizmetlerini güvenli ve iyi kalitede yapmaktır"* denilmektedir. Bütün bunlardan yola çıkarak Tunus'un anayasa değişim sürecinin olumlu bir şekilde olduğunu söyleyebiliriz. Ülkenin her alanda iyi olabilmesi için dikkatli şekilde maddeler oluşturulmuştur. Hatta ekolojiyi, doğal kaynakları korumak ve verimli şekilde kullanmak için anayasada bir madde de yer almaktadır.

Mısır'da en önemli sorun isyandan sonra ülkede güçlü bir lider olmamasıdır. Bu da milli iradenin ve halkın sesinin duyulmamasına yol açmıştır. **Mısır'ın temel problemlerden biri isyandan sonra güç kazanma yarışmasıdır.** Her iktidar güç kazanmak, muhalefetini yok etmek nedeniyle ülkenin demokratikleşmesine engel olmakta ve otoriter bir rejime dönüşmektedir.

Tunus'ta ise düzenli ve dikkatli bir şekilde hatta kurallara uygun olarak değişim süreci yaşanmıştır. İstikrarlı demokrasinin sağlanması için alınan bazı önlemler şunlardır: Geçici Cumhurbaşkanı, bu yetkisine dayanarak ilk iş olarak, anayasada açıkça yasaklanmış olmasına rağmen, Temsilciler Meclisi, Danışma Meclisi, Anayasa Konseyi ve Ekonomik ve Sosyal Konsey'i feshetmiştir. Yasama alanında ortaya çıkan boşluk, 18 Şubat 2011 tarih ve 6 sayılı kanun hükmünde kararname ile kurulan *"Devrim Hedeflerinin, Siyasi Reformların ve Demokratik Geçişin Sağlanmasından Sorumlu Yüksek Makam"* ile doldurulmaya çalışılmıştır. 23 Mart 2011 tarihli ve 14 sayılı *Kamu Erklerinin Geçici Olarak Düzenlenmesine İlişkin Kanun Hükmünde Kararname* ile birlikte 1959 Anayasası'nın geçerliliğini yitirdiği hususuna resmiyet kazandırılmıştır (Açıl, 2017: 186).

Basın alanında atılan adımlarla Bin Ali dönemindeki sansür ve baskı ortadan kaldırılmıştır. İsyan sonrası hiç acele etmeden ülkenin demokratikleşmesi için geçici bir **hükümet altında da olsa** birkaç değişiklik yapılmıştır. Basın özgürlüğün dışında seçim sistemi de iyileştirilmiştir.

Devrim hedeflerinin, siyasi reformların ve demokratik geçişin sağlanmasından sorumlu yüksek makamın hazırladığı seçim kanununda, seçim sistemi olarak nispi temsilin **en büyük artık usulü** benimsenmiştir. Bunun önemi ülkede bir ya da sadece iki partinin tek başına karar vermemesi ya da anayasanın değişmemesidir. Bu sistemle azınlık parti bile ülkenin hareketleriyle ilgili parlamentoda karar alma fırsatı bulabilmektedir.

Ülkenin siyasi ve ekonomi alanlarındaki problemlerin düzenlenmesinden sonra anayasanın değişim süreci başlamıştır. 13 Şubat 2012 tarihinde başlayan komisyon çalışmaları kapsamında, yerel ve uluslararası uzmanlar, hükümet ve sivil toplum temsilcileri ile akademisyenlerin de katkısıyla birçok oturum gerçekleştirilmiştir (Açıl, 2017: 195). Fakat komisyonlar arasında yeterli koordinasyon sağlanamadığı için çalışmalar yavaş ilerlemiştir. Burada önemli olan şey şudur ki Mısır'ın anayasası acele bir şekilde ve siyasi istikrarsızlıktan dolayı birkaç yıl içerisinde üç kere değiştirilmiştir. Dolayısıyla ulaşmak istediği liberal demokrasinin yerine otoriter rejim var olmuştur.

Tunus'taki anayasa değişimiyle ise basın özgürlüğü, hukukun üstünlüğü, sosyal adalet ve kadın-erkek ilişkilerin düzenlenmesi gibi maddelerle liberal demokrasiye doğru yönelim olmuştur. Bunun sonucunda Tunus'un yeni anayasası hem yazım sürecindeki canlı toplumsal diyalog ortamıyla, hem de kabul edilen son metnindeki çağdaş ve evrensel seviyeyle Arap Baharı'nın en önemli kazanımlarından biri haline gelmiştir. Son derece zor şartlar altında ve belirsizlik içinde çalışan Kurucu Meclis, şeffaflığı sayesinde, sürekli sokakta olan ve çalışmalara olumlu veya olumsuz tepki gösteren halkın yönlendirmesinden yararlanabilmiş böylece modern ve evrensel değerlerle uyumlu bir anayasa yaratabilmiştir (Borroso, 2014). Bu sebeplerle Tunus'un anayasası ülkeyi otoriter rejimlerden liberal demokrasiye taşımıştır.

Sonuç

Arap Baharı'ndan sonraki gelişmeler iki ülkeyi de etkilemiştir. Hem Mısır hem de Tunus'ta yaşanan isyandan sonra verimli, etkili ve şeffaf bir yönetim sistemi kurulmak istenmekle birlikte her birinde farklı gelişmeler olmuş ve bambaşka bir sistemlere dönüşmüşlerdir. **Mısır'ın anayasa değişim sürecinin nedeni tıpkı diğer Arap Baharı'ndan etkilenen ülkeler -Tunus dâhil- gibidir.** Fakat Mısır'ın anayasa değişim sürecinin sonucu Tunus'un tam tersidir. İki ülkede ve diğer Arap ülkelerindeki isyanlar, siyasi reformları ve demokrasiye geçişi gerektirmiştir. Devrimden sonra bütün ülkeler amaçlarına ulaşabilmek için anayasa değişim sürecine girmiştir. Mısır'ın anayasa değişim süreci siyasi istikrarsızlıktan dolayı otoriter sisteme yönelmiş, Tunus ise düzenli bir sisteme ve sağlam bir siyasi ortama sahip olduğundan demokratik sistemi yönelmiştir. Bu durumda iki ülkede anayasaların değişim süreci nasıl başlamıştır, aktörlerin davranışı, doğası ve onların amaçlarının farklılıkları ortaya konulmuştur. **İki ülkenin anayasasının değişim süreci değerlendirilecek olursa: Hem Mısır hem de Tunus, genel olarak aynı kıta, bölge, kültür, din ve dile sahip olduklarından, bu ülkelerde yaşanan anayasa sürecini tetikleyen neden olarak Arap Baharı görülmüştür. Bu süreç sonunda Mısır, otokratik demokrasiye yönelirken; Tunus, liberal demokrasiye doğru yönelmiştir.**

KAYNAKÇA

Açıl, M. (2017). Tunus'un Demokratik Dönüşümü ve Anayasa Yapım Süreci. *Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C.25, S.1, s.165-203.

Akgül, M. E. (2010). Kuvvetler Ayrılığı İlkesinin Dönüşümü ve Günümüz Demokratik Rejimlerindeki Anlamı. *Ankara Barosu Dergisi* • Yıl:68 • Sayı:4, s. 88.

Aksaray. (2017). *İnsan Hakları Nedir?* TC. Aksaray Valiliği: <http://www.aksaray.gov.tr/insan-haklari-nedir>. Erişim Tarihi: 11.08.2017.

Aljazeera,T. (2012). *Soru-Cevp: Mısır anayasa referandumu*. <http://www.aljazeera.com.tr/haber-analiz/soru-cevap-misir-anayasa-referandumu>

Aljazeera, T. (2014). Kronoloji: MısırDevrimi. <http://www.aljazeera.com.tr/kronoloji/kronoloji>

Aljazeera,T.(2017).*Portre:MuhammedMursi*. <http://www.aljazeera.com.tr/portre/portre-muhammed-mursi>.

Arı, T. (2013). *Uluslararası İlişkiler Teoriler*. Bursa: MKM Yayıncılık.

Armağan, (2014) *Feridun Yenisey'e Armağan*. Cilt II, İstanbul: Beta

Bekaroğlu, V. K. (2015). Mısır'da Otoriter Rejimin Sürekliliği ve Ordu: 'Arap Baharı' ve Sonrası Sürecin Analizi. *Türkiye Ortadoğu Çalışmaları Dergisi Turkish Journal of Middle Eastern Studies*, Cilt 2, Sayı 2, ss. 1-36.

Borroso, J. M. (2014). Avrupa Komisyonu Başkanı José Manuel BARROSO'nun yaptığı açıklamadan. Bkz: <http://www.enpi-info.eu/medportal/news/latest/36120/Tunisia:-Barroso-praises-new-constitution-and-reaffirms-EU-support> Erişim Tarihi: 05.05.2014.

Brancartı, D. (tarih yok). Democratic Authoritarianism: Origins and Effects. *Washington University in St. Louis*.

Brown, N. A. (2011). Egypt's Draft Constitutional Amendments Answer Some Questions and Raise Others. *Washington: Carnegie Endowment for International Peace*.

Fidan, T. (2007). Kurumsalcılık Yaklaşımları ve Yeni Kurumsalcılık Perspektifinde Eğitim Örgütleri. *Medeniyet Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 1/1.

Frankenberg. (2006). *Comparing constitutions: Ideas, ideals, and ideology—toward a layered narrative*. (Erişim Tarihi: 28.10.2017). Oxford Academy, International Journal of Constitutional Law: <https://academic.oup.com/icon/article/4/3/439/646369/Comparing-constitutions-Ideas-ideals-and-ideology>

Kalabalık, A. A. (2014). *Karşılaştırmalı 2012 ve 2014 Mısır Anayasaları*. SETA: <https://www.setav.org/karsilastirmali-2012-ve-2014-misir-anayasalari/>

Kemal. (2015). *Devrim pişmanlığı: Kaddafi'den sonra Libya*. tarihinde Timetürk haber merkezi: <https://www.timeturk.com/obama-putin-sah-mat/haber-67351> Erişim Tarihi 11.15.2017.

Keskinsoy, Ö. (2010). Anayasada Değişiklik Yapma Usulü. *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 12/2, 143-170.

Kışlalı, A. T. (2004). *Siyaset Bilimi*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi, Cilt: 1571.

Murat, T. (2015). Demokratik Anayasa Yapımı Dinamikleri: Tunus Anayasası Örneği, 93-102, Ankara.

Parolin, G. (2014). On the Virtues of Inconclusiveness. *Rome: Istituto Affari Internazionali*.

Piaget, J. (2007). *Yapısalcılık*. İstanbul: Doruk Yayımcılık.

Sabah. (2019). *Son dakika haberi: Muhammed Mursi mahkeme salonunda şehit oldu*. Sabah.com: <https://www.sabah.com.tr/dunya/2019/06/17/muhammed-mursi-vefat-etti>

Sınmaz, K. (2019). Mursi'nin Öldürmesi ve "Yeni Ortadoğu" Düzeni. *İNSAMER, İHH İnsan ve Sosyal Araştırma Merkezi*, 1.

Toprak, E. (2007). Neo Fonksiyonalizmden Yapısalcılığa, Entegrasyon Kuramları Işığında Türkiye Avrupa Birliği Uyumu. *Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi*, 7/1.

TUIC Academi. (2014). *İşlevselcilik (Functionalism)*. TUIC Academi: <http://www.tuicakademi.org/islevselcilik-functionalism/> Erişim Tarihi: 10.25.2017

Türkçe, B. (2014). *Mısır'da Sisi katılımın düşük olduğu seçimi kazandı*. BBC Türkçe: http://www.bbc.com/turkce/haberler/2014/05/140529_sisi_sonuc

Yenisöz. (2015). *Liberal Demokrasi Anlayışı*. Yenisöz: <http://www.yenisoz.com.tr/liberal-demokrasi-anlayisi-makale-4659>.